

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ

ÉSZSZERŰ ALKALMAZKODÁS
MAGYARORSZÁGON ÉS ROMÁNIÁBAN

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

**„VELÜNK SZÍNESEBB A VILÁG!”
– ÉSSZERŰ ALKALMAZKODÁS
A MOZGÁSKORLÁTOZOTT
EMBEREK MINDENNAPJAIBAN**

**NEMZETKÖZI ÖSSZEHAISONLÍTÓ
KUTATÁS AZ ÉSSZERŰ
ALKALMAZKODÁSRÓL**

MEOSZ 2020.

Tartalom

A kutatás résztvevői	5
Fogyatékoság megközelítések	6
Mozgáskorlátozottság meghatározása	7
Észszerű alkalmazkodás meghatározása	7
Kutatási előzmények, jó gyakorlatok az észszerű alkalmazkodás területén	8
Fogyatékosággal kapcsolatos statisztikai adatok az Európai Unióban, Magyarországon és Romániában	10
Kutatási probléma, célok, hipotézisek	11
Észszerű alkalmazkodás a gyakorlatban	11
A kutatás célja	12
Hipotézisek	12
Módszertan	13
Kérdőíves felmérés	13
Fókuszcsoporthoz	14
Félig strukturált interjú	14
A kutatásban használt fogalmak operacionalizálása	15
A nemzetközi online kérdőíves kutatás eredményei	16
Társadalmi, demográfiai adatok	16
Mit jelent az észszerű alkalmazkodás?	17
Attitűdök az észszerű alkalmazkodás kapcsán	19
Észszerű alkalmazkodáshoz való hozzáállás a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint	20
Az észszerű alkalmazkodás gyakorlati megvalósulása	22
Észszerű alkalmazkodás elterjedtsége a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint	24
Észszerű alkalmazkodás a munkaerőpiacon	26
Észszerű alkalmazkodás egyéni és országos szinten a munkaerőpiacon	27
Nyílt munkaerőpiacon való részvétel	28
A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon	30
A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Romániában	32
Észszerű alkalmazkodás az oktatásban	33
Felsőoktatásban való részvétel	34
A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon	36
A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Romániában	37
Észszerű alkalmazkodás a hivatalos ügyintézésben	38
Észszerű alkalmazkodás gyakorisága a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint	39
Közösségi helyekhez való hozzáférés	40
Közösségi helyekhez való hozzáférés a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint	42
Észszerű alkalmazkodás egyéni és országos szinten az egészségügy területén	44
Észszerű alkalmazkodás egyéni és országos szinten a szórakozás területén	44
Közösségi részvétel Magyarországon	45
Közösségi részvétel Romániában	46
A nem megfelelő közösségi részvétel okai Magyarországon	47
A nem megfelelő közösségi részvétel okai Romániában	49
Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a szakértők munkájában	50
Speciális eszközök használata	50
Tájékozódás, információszerzés	50

A fókuszcsoporthoz tartozó kutatás eredményei	51
A mozgáskorlátozott személyek körében végzett fókuszcsoporthoz tartozó interjúk	51
Bemutató	51
Mit jelent a mozgáskorlátozottság számukra?	52
Mit jelent az akadálymentesség számukra?	52
Mit jelent az észszerű alkalmazkodás számukra?	53
Helyi közösségben való részvétel mértéke és ennek okai a három fókuszcsoporthoz tartozó interjúk alapján	54
Nyílt munkaerőpiac	56
Integrált oktatás	58
Összefoglalás	58
Mozgáskorlátozott hallgatók helyzete a felsőoktatásban Magyarországon	59
A fogyatékos hallgatók száma az oktatásban, a felsőoktatásban	59
A fogyatékos hallgatók helyzete a felsőoktatásban	60
Az esélyegyenlőségi, fogyatékosügyi koordinátorokkal készült interjúk elemzése	65
Összefoglalás	78
Összegzés	79
Irodalomjegyzék	83
Ábrajegyzék	85
Mellékletek	87
Kérdőív – Észszerű alkalmazkodás	87
Fókuszcsoporthoz tartozó interjú váza	95
Szakértői interjú váza	98

A kutatás a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ) Széchenyi 2020 program keretében megvalósuló, „Velünk színesebb a világ” – Ésszerű alkalmazkodás a mozgáskorlátozott emberek mindennapjaiban című EFOP 5.2.2.-17-2017-00038 jelű projektje keretei között készült. A projektben a MEOSZ partnerei voltak Romániából az Orbán Alapítvány és a HIFA-Románia Segítség Mindenkinnek Egyesület, Horvátországból a Croation Union of Associations of Persons with Disabilities, Szlovákiából a Fundament Polgári Társulás, Szerbiából a Center of Independent Living Serbia.

A projekt megvalósítása során feltérképeztük az ésszerű alkalmazkodás elvének megvalósulását a különböző témák mentén (munka, oktatás, egészségügy, stb.). A kutatás hozzájárulhat ahhoz, hogy definiálni tudjuk az ésszerű alkalmazkodással kapcsolatos kulcsfogalmakat és követelményeket. A projekt eredményeinek felhasználásával hatékonyabban tudjuk érvényesíteni a fogyatékos emberek jogait, és hatékonyabban harcolhatunk az őket sújtó diszkrimináció ellen. A kétéves projekt során nemzetközi együttműködés keretében 8 műhelymunka keretében megosztottuk tapasztalatainkat és tudásunkat a projekt témája mentén, és ezzel párhuzamosan 8 tanulmányúton mutattuk be a magyarországi jó gyakorlatokat. A 4 kutatást előkészítő műhelymunkán meghatározottak alapján egy empirikus és elméleti kutatást valósítottunk meg a romániai és magyar partnerszervezetek valamint a MEOSZ tagszervezeteinek részvételével. A műhelymunkák, a tanulmányutak és a kutatás eredményeit széles körben tesszük elérhetővé két online kiadvány segítségével mind nemzeti, mind nemzetközi szinten, valamint egy kompetenciafejlesztő tréninget tartottunk magyar szakemberek számára.

A kutatás résztvevői

A nemzetközi összehasonlító kutatásban Magyarországon a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége, Romániában az Orbán Alapítvány és a Hifa Románia Segítség Mindenkinnek Egyesület vett részt. A kutatást a MEOSZ irányításával ezen szervezetek munkatársai és az általuk delegált szakemberek készítették.

MEOSZ

A MEOSZ a mozgássérült emberek hazai érdekképviselői szervezete, közel százhatvan ezer fős aktív tagságával az egyik legrégebbi és legnagyobb civil szervezet Magyarországon. 1981-ben alakult, tagjai a mozgássérült emberek által létrehozott egyesületek, így a MEOSZ már az egész országban jelen van. Célunk a mozgáskorlátozott emberek családjaik érdekvédelme az őket körülvevő akadályok feltárása, megfogalmazása, érdekeik képviselése és érvényesítése révén. Valljuk, hogy a mozgássérült, fogyatékos emberek nem jótékonyság alanyai, hanem a társadalom többi tagjához hasonlóan, jogok és kötelezettségek alanyai, ezért érdekvédelmi tevékenységünket a mozgáskorlátozott emberek egyetemes emberi jogainak érvényesítése és védelme határozza meg. Célunk a környezetben lévő akadályok beazonosítása és lebontása az érintettek teljes körű társadalmi részvétele és befogadása érdekében. A MEOSZ a hazai és nemzetközi érdekvédelmi tevékenysége keretében küzd a célcsoport esélyegyenlőségének és teljes mértékű társadalmi részvételének megteremtéséért, képviselve és védve a mozgáskorlátozott emberek jogait és érdekeit. Szervezetünk a fogyatékosokkal élő személyeket tömörítő, fő tevékenységként érdekeik képviselését ellátó, természetes személy tagsággal bíró szervezet, amely így az ENSZ Fogyatékos személyek jogairól szóló egyezménye (CRPD) értelmében fogyatékosokkal élő személyek érdekképviselői szervezetének minősül, amely folyamatosan monitorozza a CRPD magyarországi végrehajtását.

Orbán Alapítvány

Az Orbán Alapítvány Székelyudvarhelyen működő civil szervezet, amely a súlyosan és halmozottan sérült gyermekeknek biztosít hiánypótló szolgáltatásokat. 1996 óta foglalkozik azon fogyatékos gyermekek gondozásával, akik nem tudnak kimozdulni otthonaikból, akik állami gondoskolásban élnek, esetenként pedig kór-

házak gyerekosztályain élnek mindennapjaikat. Az alapítvány emellett iskolát, napközi otthont, tanácsadást, rehabilitációs központot és műhelyt működtet. Szakembereiknek a speciális szükségletek területén szerzett évtizedes tapasztalatai a gyermekek ellátása, a rehabilitáció és az oktatás területén nagyban hozzájárulhat a projekt nemzetközi kutatásának eredményességéhez.

HIFA Románia – Segítség Mindenkiért Egyesület

Az egyesület 2000-ben jött létre a romániai Marosvásárhelyen, amelynek fő célcsoportjába a mozgáskorlátozott és krónikusan beteg felnőttek tartoznak, akik számára különböző képzéseket, tábort, találkozókat, szemináriumokat szerveznek a társadalmi integrációjuk és, önálló életvitelük támogatása, fejlesztése érdekében. Tevékenységei között szerepel a szociális szolgáltatások nyújtása és emellett hivatalos felnőttképzési intézmény is.

A kutatást olyan szervezetek készítették, melynek elsősorban maguk a mozgáskorlátozott emberek illetve hozzátartozóik a tagjai. A szervezetek által delegált mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek a MEOSZ tagszervezeteivel, munkatársaival együttműködve közösen határozták meg a kutatás célját, módszerét, és végezték el az adatfelvételt.

Fogyatékoság megközelítések

Kutatásunk elméleti keretét a fogyatékoság szociális és emberi jogi megközelítése adja.

A fogyatékoság szociális modellje az ENSZ Fogyatékos emberek jogairól szóló egyezménye (CRPD)¹ óta világszerte elismert és használt paradigma a fogyatékoságtudományban. „Fogyatékosággal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.” (CRPD 1. cikk) Az ún. medikális modellt felváltó szociális modell már nem a biológiai károsodásra helyezi a hangsúlyt. A fogyatékoságot inkább társadalmi jelenségként értelmezi, a társadalmi előítéletek és akadályok eredményének tekinti, a társadalmi és a környezeti tényezőknek szán domináns szerepet. A fogyatékoság tehát a károsodás és a vele kölcsönhatásba lépő környezeti akadályok miatti csökkenő társadalmi szerepvállalás, ahol a hangsúly a társadalmi részvételen van. Hernádi-Könczei szerint „ez a megközelítés a társadalmi folyamatokra, a gazdasági, a társadalmi struktúrákra, az épített és az építetlen környezeti megoldásokra, a kulturális kontextus szerepére helyezve a hangsúlyt a fogyatékoságra nem, mint személyes alkalmatlanságra, de nem is, mint az egyén nehézségére tekint, hanem elsősorban, mint társadalmi konstrukcióra, hatalmi viszonyrendszerre” (Könczei-Hernádi 2011 p. 14). A fogyatékoság a társadalom rosszul történő megszervezésének, aktuális hatalmi viszonyainak következménye. A cél a fogyatékos személyek társadalmi részvételét korlátozó környezeti akadályok megszüntetése, beleértve a negatív társadalmi attitűdből eredő akadályokat, a közszolgáltatások akadálymentessé és befogadóvá tételét a fogyatékos személyek független életvitelének megteremtése érdekében.

A CRPD meghatározása szerint a fogyatékoság az egyén és környezetének interakciójában jön létre, annak következménye, vagyis folyamatosan változó fogalom, az egyén és a közösség közötti viszonyon múlik.

A fogyatékoság emberi jogi megközelítése a fogyatékos személyek veleszületett emberi jogaira koncentrál. A fogyatékos emberek jogok birtokosai, akiket elsősorban az önrendelkezés, az önálló életvitel, valamint a munkához és a szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtésével kell támogatni. Az em-

¹ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv>

beri jogi megközelítés kiemelten foglalkozik a fogyatékosokkal kapcsolatos előítéletekkel és attitűdökkel is, továbbá minden egyéb olyan akadállyal, amely hátráltatja a fogyatékos embereket a jogaik gyakorlásában (ide tartoznak például a hozzáférhetetlen oktatási, információs és kommunikációs rendszerek, a munkakörülmények, a nem megfelelő fogyatékosági járulékok, rokkantsági ellátások, a diszkrimináló egészségügyi és segítő szolgáltatások, a hozzáférhetetlen közlekedés, a rossz minőségű segédeszközök, a megközelíthetetlen épületek és intézmények, a lakóhely közelében lévő rehabilitáció hiánya, a 24 órás támogató szolgálat hiánya, a médiában a fogyatékos emberekről megjelenő negatív képzetek stb.).

Az emberi jogi megközelítés célja egyenlő hozzáférést biztosítani a fogyatékos emberek számára az összes emberi joghoz és az emberi méltósághoz, illetve, hogy elősegítse mindazon jogszabályok érvényre juttatását, amelyek a fogyatékos emberek teljes társadalmi befogadását biztosítják (pl. oktatás, család, munka). Mivel az egyenlő esélyek biztosítására az antidiszkriminációra fókuszál, így az államot a jogok és szolgáltatások biztosítására és nem a korlátozására ösztönzi. A fogyatékos személyek itt, mint jogalanyok jelennek meg.

Mozgáskorlátozottság meghatározása

A kutatásban mozgáskorlátozott embernek tekintjük azt, aki olyan hosszan tartó fizikai akadályozottsággal él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását. Ezen akadályok együttesen gyakran eredményezik a mozgáskorlátozott személyek társadalmi kirekesztettségét, így többek között a köz- és magán szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés, a közösségi közlekedés, az egészségügy, az oktatás, a magánélet, a kultúra, a sport, a szabadidő és a munkavállalás területén is. A mozgáskorlátozott emberek rendkívül heterogén csoportot alkotnak a fogyatékos embereken belül is, hiszen sokféle károsodás okozhat olyan mozgáskorlátozottságot, ami a környezet akadályaival kölcsönhatásban hátrányt okoz. A kutatásban csak azokat a fogalom meghatározásokat tudjuk elfogadni, melyek minden mozgáskorlátozott emberre alkalmazhatók. Különösen fontos ez a látásmód az észszerű alkalmazkodás esetében, hiszen ezen alapelv mindenkire vonatkozik, függetlenül állapota súlyosságától vagy szükségletei sokrétűségétől.

Kutatásunkban a mozgáskorlátozott emberek csoportjába beleértünk minden olyan embert is, akinek a mozgáskorlátozottságán kívül más fogyatékosága vagy betegsége is van.

Észszerű alkalmazkodás meghatározása

A CRPD az alábbiak szerint határozza meg az észszerű alkalmazkodás fogalmát: „Azokat az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben ahhoz szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosokkal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását.” (2. cikk)

Emellett az észszerű alkalmazkodás fogalma a 2. cikk mellett az egyenlőség és a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség (5. cikk 3. pont), az egyenlőség előmozdításának és a hátrányos megkülönböztetés eltörlésének eszközeként, a személy szabadsága és biztonsága (14. cikk 2. pont), az oktatás (24. cikk) és a foglalkoztatás (27. cikk 1. pont i) bekezdés) kapcsán jelenik meg az egyezményben, mely kötelezettség megtagadása a hátrányos megkülönböztetés egyik formája.

A CRPD az élet egész területére vonatkoztatja az észszerű alkalmazkodást kiemelve az oktatás és a foglalkoztatás, illetve a személy szabadsága és biztonsága területét. Az Egyezmény végrehajtását ellenőrző

bizottság (Fogyatékos Személyek Jogainak Bizottsága, a továbbiakban CRPD Bizottság) a panasztételi eljárása során kialakult esetjogában a fentiekén túl értelmezi az információhoz való hozzáférés, a tömegközlekedés, a bankautomaták és a rehabilitáció szükségessége kapcsán is az ésszerű alkalmazkodást.

Magyarországon a foglalkoztatás területén megtörtént az uniós jog átültetése, de számos nyitott kérdés maradt a gyakorlat számára. (Halmos 2014).² Az Európai Unió Bíróságának esetjoga tovább tágítja a fogyatékos fogalmát, ami az ésszerű alkalmazkodásra is hatással van.

Kutatásunkban a társadalmi részvétel terepei, ahol az ésszerű alkalmazkodást vizsgáljuk az alábbiak: oktatás, munka, egészségügy, szórakozás, a köz- és magán szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés, a közösségi közlekedés, a család, a kultúra, a sport és a szabadidő.

Minden olyan tevékenységet ésszerű alkalmazkodásnak tekintünk, ami annak érdekében történik, hogy a mindenkét megillető alapvető emberi jogokat és szabadságokat egyenlő mértékben gyakorolhassa és élvezhesse egy adott mozgáskorlátozott személy és ennek érdekében figyelembe veszik az ő egyéni szükségleteit és speciális igényeit.

A kutatásban használt kérdőív kérdései a CRPD és a Foglalkoztatási Keretirányelv³ fogalmain és előírásain alapulnak. A CRPD és a CRPD Bizottság értelmezései adják azt a jogi keretet, amely a fogyatékos emberek teljes körű társadalmi részvételét célozzák.

Kutatási előzmények, jó gyakorlatok az ésszerű alkalmazkodás területén

Az alábbiakban röviden áttekintjük azokat a kutatásokat, melyek hozzájárultak a kutatásunkban használt alapfogalmaink meghatározásához és az általunk alkotott kérdőív összeállításához.

Nemzetközi szinten jellemzően a foglalkoztatás területén használják az ésszerű alkalmazkodás fogalmát, ugyanakkor az oktatásban is egyre gyakrabban megjelenik ez az alapelv. A Walden Egyetemen 2016-ban készítették egy kutatást, amelyben a fogyatékos diákokat és az egyetem munkatársait kérdezték az ésszerű alkalmazkodásról. A megkérdezett diákok több, mint fele azt gondolta, hogy nem kapott ésszerű alkalmazkodáson alapuló támogatást, míg a megkérdezett munkatársak többsége úgy vélte: ők alkalmazták az ésszerű alkalmazkodás elvét a fogyatékos diákok segítése érdekében. Az eltérések a kutatás megállapításai szerint abból eredtek, hogy a fogyatékos diákok és az egyetem munkatársai is mást értettek az ésszerű alkalmazkodáson, mivel a fogalomnak nem volt egységes meghatározása.

² A munkaadóknak meg kell tenniük a megfelelő és az adott esetben szükséges intézkedéseket, hogy a fogyatékos személy számára lehetővé váljon a munkához jutás, a munkában való részvétel, az előmenetel, az át- vagy továbbképzés, kivéve ha az ilyen intézkedés aránytalanul nagy terhet ró a munkaadóra. Ezt a terhet nem lehet aránytalanul nagyknak tekinteni, amennyiben az adott tagállam fogyatékosügyi politikájának intézkedései ezt kielégítően ellensúlyozzák.

³ A Tanács 2000/78/EK irányelve (2000. november 27.) a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról (Foglalkoztatási Keretirányelv) 5. cikk A fogyatékos személyek igényeihez való ésszerű alkalmazkodás, (20) preambulumbekzdés az intézkedések fajtáiról, (21) preambulumbekzdés az arányosságról

A foglalkoztatás kapcsán az általunk áttekintett kutatásokban az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy hogyan alkalmazták az észszerű alkalmazkodást a munkaadók a fogyatékos munkavállalók körében, s mitől lett az alkalmazkodás hatékony. MacDonald-Wilson, Fabian és Dong kutatásukban (Kim L. MacDonald-Wilson, Ellen S. Fabian, and Shengli Dong, *The Rehabilitation Professional* 16 (4) 221-232, arra kérdezték rá, hogy milyen mértékben használták a munkáltatók az alábbi észszerű alkalmazkodási formákat: már meglévő eszközök alkalmazása, munkaidő újratervezése, munkahelyen belüli pozícióváltás, munkakörnyezet, munkaeszközök átalakítása vagy biztosítása, képzési anyagok módosítása, rugalmas személyzeti politika bevezetése, közlekedési eszközök biztosítása, szupervízió. A vizsgálatban összevetették a magán- és az állami szektort is, és azt találták, hogy az állami szektorban nagyobb mértékben használták az észszerű alkalmazkodás különböző formáit. Azt is vizsgálták, hogy a munkaerőtoborzásnál is alkalmazták-e a munkaadók az észszerű alkalmazkodás gyakorlatát (pl. mindenki számára hozzáférhető munkaerőtoborzás és állásinterjú, akadálymentes helyszín és mellékhelység biztosítása, módosított álláshirdetés és interjúkérdések, megfelelő alkalmassági és orvosi vizsgálat valamint információk biztosítása a különböző fogyatékosággal élő emberek számára). Jellemzően az észszerű alkalmazkodást alig használták a munkaerőtoborzásnál a megkérdezett cégek.

Az Alaszka Állam megbízásából 2013-ban készített felmérésben elsősorban fogyatékos munkavállalókat kérdezték a hatékonyan működő észszerű alkalmazkodásról. A válaszadók 3 fő területet emeltek ki, melyeknek kiemelt szerepe lehet a munkahelyi sikeres alkalmazkodásban: tréningek, információk nyújtása a fogyatékoságról és az észszerű alkalmazkodásról mindenki számára (milyen kötelességek és jogok vannak), rugalmas munkavégzés, a munkamegosztás lehetősége és akadálymentes munkahely. 2008-ban egy európai összehasonlító kutatásban 24 európai vállalati esettanulmányon keresztül vizsgálták a munkahelyi észszerű alkalmazkodás típusait és az észszerű alkalmazkodás hatékonyságát. A kutatásban az alábbi elemeket azonosították: a vezetés elköteleződése, munkatársak bevonása, egyértelmű feladatelosztás, felelősségvállalás, az esetek értékelése, konzultáció szakértőkkel, szolgáltatások/szakértők biztosítása, anyagi támogatás, rugalmas állami támogatás. Egy 2003-ban megjelent cikkben számoltak be a következőkről: az Amerikai Nemzeti Egészségügyi Felmérés keretei között vizsgálták, hogy a dolgozó fogyatékosággal élő emberek milyen észszerű alkalmazkodást kapnak a munkahelyükön. A felmérés részeként különböző eszközöket soroltak fel és megkérdezték az érintetteket, hogy szükségük van-e ezekre, és hogy ezeket az eszközöket biztosítja-e nekik a munkahelyük (pl. rámpa, elérhető parkoló, közlekedés, lift, speciális szükségletű emberek számára szükséges lift, munkaállomás, ami az ő egyéni szükségleteik szerint lett kialakítva, pihenőszoba speciális szükségletű emberek számára, automata ajtó, tréner, aki támogat és szupervíziót nyújt, személyi segítő, speciális irodai eszközök pl. toll, szék stb., csökkentett munkaórák amiben több szünet, pihenő van, részmunkaidő, stb.)

Anand és Sevak 2017-ben azt vizsgálták, hogy mennyire járul hozzá a munkahelyi alkalmazkodás a fogyatékos emberek sikeres munkába állásához. A nem dolgozó fogyatékos emberek egyharmada a korábbi munkatapasztalatai alapján munkahelyi akadályokról számolt be, mint például a közlekedés hiánya, nem hozzáférhető munkaállomás. Jó gyakorlatokat is találtak, melyek segítették a munkába állást, mint például segítség a közlekedésben, rugalmas munkaidő, személyi segítő.

Egy 2001-ben készült európai uniós kutatásban a fogyatékos emberek társadalmi kirekesztését vizsgálták. Több európai ország fogyatékos embereket képviselő szervezetein keresztül a fogyatékos embereket kérdezték a társadalmi helyzetükről. Vizsgálták többek között azt is, hogy mi az oka annak, hogy magas a munkanélküliségi ráta a fogyatékos emberek között. A válaszadók legfőbb okként a munkaadók előítéleteit, az oktatás és a tréning hiányát, a fogyatékoságuk súlyosságát, a munkakörnyezet adaptációjának hiányát és a pszichológiai támogató szolgáltatás hiányát jelölték meg. Azt is kérdezték, hogy szerintük mi az oka a fogyatékos emberek társadalmi kirekesztésének. A legfőbb okként a társas környezet hiányát, a korlátozott hozzáférhetőséget illetve a munkanélküliséget nevezték meg.

A MEOSZ 2017-ben online felmérést végzett a tagjai körben a mozgáskorlátozott emberek foglalkoztatásával kapcsolatban. A kutatás eredményei szerint a mozgáskorlátozott embereknek még mindig számos

nehézséggel kell megküzdeniük a munkavállalás során, a jelenlegi támogatási rendszer nem segíti őket ebben hatékonyan, az akadálymentesség hiánya pedig még mindig az egyik legnagyobb gátló tényező. A jelenlegi támogatási rendszerről elmondható, hogy nem reagál az érintettek egyéni szükségleteire, nem kínál rendszerszerű megoldást az észszerű alkalmazkodást és támogatást igénylő emberek munkaerőpiacra történő visszavezetésére.

A Trinity College Dublin online felületén is közzétette a fogyatékos hallgatók észszerű alkalmazkodással kapcsolatos politikáját a fogyatékos diákok számára, amiben definiálják többek között az észszerű alkalmazkodás fogalmát is. Minden olyan tevékenységet észszerű alkalmazkodásnak tekintenek, ami segít csökkenteni azokat a lényeges hátrányokat, amik a fogyatékoságból, vagy tartós betegségből erednek. Megkülönböztetnek standard és nem standard észszerű alkalmazkodást. Standard észszerű alkalmazkodáson a diákok oktatásában, tanulásában és értékelésében azokat a módosításokat értik, melyek képessé teszik a tanulót, hogy teljes mértékben részt vegyenek az oktatásban. Nem standard észszerű alkalmazkodásról akkor beszélnek, amikor az egyetem érzékeli azt, hogy alternatív oktatási, tanulási és értékelési technikákat kell alkalmazniuk, nem elegendők a standard észszerű alkalmazkodási technikák.

Az Európai Ombudsmanok Hálózata az EU Foglalkoztatási Keretirányelvét kiegészítő Horizontális Egyenlő Bánásmód Irányelve tervezete kapcsán, áttekintette a tagállamok észszerű alkalmazkodással kapcsolatos gyakorlatát. Ennek során számos jó gyakorlatot gyűjtöttek össze, mint például a 2013-as németországi tematikus év során kis- és középvállalkozásoknak a fogyatékos emberek sikeres munkahelyi inklúziójáért odaítélt díj. Figyelemfelhívás szempontjából jó gyakorlatként került megnevezésre az a belga kiadvány, mely az észszerű alkalmazkodás tartalmát mutatja be az oktatás és a munka világában, valamint az élet 10 egyéb,- többek között szabadidő, egészségügy, lakhatás, önálló életvitel - területén, és amely elérte az inkluzív oktatás területén történő előrelépés mellett a gyermekek észszerű alkalmazkodáshoz való jogának közérthető megfogalmazását is.

Fogyatékosággal kapcsolatos statisztikai adatok az Európai Unióban, Magyarországon és Romániában

Az alábbiakban egyrészt ismertetjük a népszámlálási adatokat Magyarország és Románia vonatkozásában, másrészt az Eurostat adatgyűjtéséből bemutatjuk a kutatásunk szempontjából releváns uniós adatokat. Mivel ez egy összehasonlító kutatás, ezért az adatgyűjtés során figyelemmel kellett lennünk arra, hogy az adatok mindkét országban ugyanabból az évből és ugyanabban – a kutatásunk szempontjából releváns – a témából kerüljenek ki. Ebből kifolyólag csak 2011-2012-es adatokat mutatunk be.

Kutatásunk eredményei alapján elmondható, hogy a fogyatékoság meghatározások különbözőségéből eredően a fogyatékosággal kapcsolatos statisztikai adatokban jelentős eltéréseket találtunk. Míg Magyarországon és Romániában a népszámlálási adatok nyomán jellemzően az egészségügyi károsodást, addig az Eurostat a társadalmi részvételben való akadályozottságot tekinti kiindulópontnak a fogyatékoság meghatározása során. Az Eurostat definícióját alapul véve – ami a szociális és emberi jogi modellel is összhangban van – sokkal magasabb volt a fogyatékos személyek aránya Magyarországon és Romániában is. Magyarországon a 2011-es népszámlálás adatai szerint a magyar lakosság 4,9%-a fogyatékosággal élő személy, ebből a mozgáskorlátozott emberek száma 232.206 fő.

Ehhez hasonlóan Romániában a 2011-es népszámlálás szerint a lakosság 4,8%-a fogyatékos személy.

Az Eurostat 2012-es adatfelvétele szerint (az EU 27 országában a 15 évnél idősebb lakosság körében a válaszadók 17,6%-a vallotta magát fogyatékos személynek⁴ Az uniós tagállamok közül Magyarországon volt a legmagasabb a fogyatékos személyek aránya (24,8%), míg Románia a középmezőnyhöz tartozott.

Az Európai Unió tagállamaiban jellemzően az alacsony iskolai végzettségűek között magas, míg a felsőfokú végzettségűek között alacsony a fogyatékos személyek aránya. Ez jelezheti azt, hogy az oktatási intézmények többnyire nem hozzáférhetőek a fogyatékosokkal élő népesség számára, sok esetben már az általános iskolába sem tudnak integráltan járni vagy ott az inkluzív szemléletnek megfelelően részt venni az oktatásban. Magyarországon 2012-ben mindössze 11,7 % volt a fogyatékos személyek aránya a felsőfokú végzettséget szerzők között.

Az Eurostat 2011-es adatai szerint az általuk megkérdezett munkaképes korú lakosság (15-64 év közöttiek) 14 %-a számolt be valamilyen alapvető tevékenységbeli nehézségről (emelés, cipelés, járás, hajolás, hajlítás, ülés, állás, látás, emlékezés, koncentráció, hallás, kommunikáció stb.). Magyarországon a megkérdezett munkaképes korú lakosság 13,2%-a számolt be valamilyen alapvető tevékenységbeli nehézségről, míg Romániában ez az arány 10,9%. Az Európai Unióban 67% volt a foglalkoztatási rátája azon munkaképes korú lakosságnak, akik nem rendelkeznek tevékenységbeli nehézséggel, ezzel szemben 47% a foglalkoztatási rátája azon lakoságnak, akiknek van valamilyen tevékenységbeli nehézségük.

A 2011-es adatok szerint Magyarországon a tevékenységbeli nehézséggel nem rendelkező foglalkoztatási rátája 61%, míg a valamilyen tevékenységbeli nehézséggel rendelkező munkaképes korú lakosság foglalkoztatási rátája 24%. Romániában a tevékenységbeli nehézséggel nem rendelkező lakosság foglalkoztatási aránya 64%, a valamilyen tevékenységbeli nehézséggel rendelkező munkaképes korú lakosságé pedig 32%.

Összességében elmondható, hogy a 2011-2012-es adatok szerint mind Magyarországon, mind pedig Romániában jelentősen elmarad a valamilyen tevékenységbeli nehézséggel rendelkező lakosság foglalkoztatási rátája az európai uniós átlagtól, ugyanakkor a megkérdezett országok közül Magyarországon a legalacsonyabb a valamilyen tevékenységbeli nehézséggel rendelkező munkaképes korú lakosság foglalkoztatási aránya. A megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatási mutatói javultak hazánkban az ezt követő években, azonban a fogyatékos emberek foglalkoztatására nincsenek összehasonlítható adatok a két ország között.

Kutatási probléma, célok, hipotézisek

Az alábbiakban meghatározzuk kutatásunk tárgyát, azt, hogy a kutatás keretei között mit értünk észszerű alkalmazkodás alatt, hogy mi a kutatásunk célja, hogy milyen hipotéziseink voltak a kutatás kezdetekor és, hogy milyen módszereket használtunk.

Észszerű alkalmazkodás a gyakorlatban

Az észszerű alkalmazkodás fogalma – bár fontos eleme a CRPD-nek alig jelenik meg a mindennapok gyakorlatában. A fogalom nincs következetesen átültetve a hazai jogszabályokba, emellett a fogyatékos emberek és családjaik valamint a velük foglalkozó szakemberek többsége számára sem egyértelmű, hogy ehhez

⁴ Fogyatékos személy alatt azt értik akinek az élet tíz különböző területéből akárcsak valamelyikben is részvételi akadály van egy hosszán tartó egészségügyi problémának köszönhetően, vagy valamilyen alapvető tevékenységbeli nehézsége miatt. Az eltérő fogyatékoság definíció miatt óriási eltérések lehetnek a fogyatékos személyek számában a különböző adatfelvételekben

kapcsolódóan az érintetteknek milyen jogaik vannak, továbbá, hogy az észszerű alkalmazkodás elmulasztása hátrányos megkülönböztetésnek minősül. Az észszerű alkalmazkodás rendszerszinten egyáltalán nem valósul meg; az észszerű alkalmazkodás lehetősége nem jelenik meg a mindennapokban a fogyatékos emberek számára (pl. minden oktatási, egészségügyi intézményben, munkahelyen, szórakozóhelyen stb.), vagy csak esetlegesen (pl. nem biztosít minden munkahely – ha ez szükséges – rugalmas munkaidőt a mozgáskorlátozott munkavállalói számára). Ebből következik, hogy a fogyatékos emberek elesnek az olyan személyre szabott támogatásoktól és lehetőségektől, melyek egyenlő esélyeket teremthetnének számukra a társadalmi részvétel különböző területein.

A kutatás célja

Kutatásunk során azt vizsgáltuk, hogy a mozgáskorlátozott személyekkel foglalkozó szakemberek mennyire ismerik az észszerű alkalmazkodás fogalmát és hogyan viszonyulnak hozzá Magyarországon illetve Romániában. Vizsgáltuk azt is, hogy a szakemberek megítélése szerint az elv mennyire valósul meg a gyakorlatban és mennyire hat a mozgáskorlátozott emberek társadalmi részvételére. Emellett részletesebben megvizsgáltuk az észszerű alkalmazkodás működését a magyarországi felsőoktatásban, hogy mennyire vannak jelen a mozgáskorlátozott hallgatók a felsőoktatásban, milyen rendszer működik a különböző felsőoktatási intézményekben az ő támogatásukra, és ezekben a rendszerekben mennyire van jelen az észszerű alkalmazkodás.

Célunk az volt, hogy átfogó képet kapjunk arról, hogy az általunk vizsgált szakemberek körében hogyan jelenik meg az észszerű alkalmazkodás, és mennyire vannak ők maguk tisztában azokkal a jogokkal, amelyek az észszerű alkalmazkodás kapcsán megilletik a mozgáskorlátozott embereket. Célunk volt annak beazonosítása is, hogy a szakemberek közreműködésével milyen módszerekkel és hogyan lehet segíteni az észszerű alkalmazkodás elterjedését és gyakorlati alkalmazását a mozgáskorlátozott emberek mindennapjaiban.

Megpróbáltuk beazonosítani azt is, hogy a kutatásban résztvevő szakértőknek milyen információkra, ismeretekre lenne szükségük az észszerű alkalmazkodással kapcsolatban, és mindez milyen formában, hogyan és hol adható át a leghatékonyabban számukra.

A kutatás magyar nyelven zajlott, így Magyarországon és Romániában is olyan szakértőket vontunk be, akik beszélnek magyarul.

Hipotézisek

A hipotézisek, melyeket az eddigi kutatási eredmények, a szakirodalmak és a jogszabályi háttér alapján fogalmaztunk meg, az alábbiak:

- 1.** A magyarországi és romániai szakemberek nem ismerik az észszerű alkalmazkodás fogalmát.
- 2.** A magyarországi és romániai szakemberek pozitívan viszonyulnak az észszerű alkalmazkodás már gyakorlatban működő elemeihez
- 3.** A szakemberek az észszerű alkalmazkodás bizonyos elemeivel (pl. rugalmas munkaidő) találkoznak a mindennapokban egyéni szinten, azonban rendszerszinten (országosan) ezek nem elérhetők (vagyis a rugalmas munkaidő nem elérhető, nem választható minden olyan munkahelyen, ahol erre egy adott mozgáskorlátozott személynek szüksége lenne) sem Magyarországon, sem pedig Romániában.
- 4.** Az észszerű alkalmazkodás elve alkalmazásának hiánya a mozgáskorlátozott emberek társadalmi részvételének (pl. helyi közösség, oktatás, munkaerőpiac) egyik jelentős akadálya.
- 5.** Magyarországon a felsőoktatásban nem alkalmazzák az észszerű alkalmazkodás különböző elemeit.

Módszertan

A kutatás három fő részből állt:

1. online kérdőíves adatfelvétel Magyarországon és Romániában
2. a kérdőíves adatfelvételt kiegészítő fókuszcsoportos interjúk Magyarországon
3. szakértői interjúk Magyarországon

A kutatás jellegzetessége, hogy azt a mozgáskorlátozott emberek legnagyobb és meghatározó érdekvédelmi szervezete, a MEOSZ hívta életre. A semmit rólunk nélkülünk elv megvalósulását jelentette az is, hogy a kutatás mindhárom részében mozgáskorlátozott szakemberek is részt vettek, így teljesebb képet kaphatunk arról, hogyan viszonyulnak az észszerű alkalmazkodáshoz. Továbbá összehasonlíthattuk, hogy milyen eltérések vannak az általunk megkérdezett érintett illetve nem érintett szakértők attitűdjeiben, ismereteiben. Nagyon fontosnak tartottuk, hogy az érintettek véleménye hangsúlyosan szólaljon meg az anyagban.

A kutatás során valamint a vizsgált célcsoportban egyaránt nagy szerepet kaptak a fokozott támogatási szükségletű mozgáskorlátozott emberek, hiszen az eltérő egyéni szükségleteikre való reakciók meglétéről és módjáról ők tudtak hiteles képet adni. A kérdőíves adatfelvételnél, a fókuszcsoportos és a szakértői interjúk során a válaszadók egy része komplex kommunikációs szükségletű mozgáskorlátozott személy volt. A mérőeszközök kialakításánál folyamatos volt a konzultáció a MEOSZ súlyosan mozgáskorlátozott munkatársaival és a projekt romániai partnerszervezeteivel.

Az online kérdőíves adatfelvétel Magyarországon és Romániában egyszerre, egy időben zajlott le 2019 tavaszán. A kutatás összes résztvevője az adatfelvétellel kapcsolatos és a vonatkozó etikai szabályokkal is tisztában volt. A válaszadás minden esetben önkéntes és névtelen volt. A kutatás teljes időtartamában az Amerikai Szociológia Társaság etikai kódexe irányadó.⁵

Kérdőíves felmérés

A kérdőíves felmérés keretei között a megkérdezettek statisztikai jellemzői mellett vizsgáltuk a válaszadók észszerű alkalmazkodással kapcsolatos attitűdjeit, az észszerű alkalmazkodásról már meglévő ismereteit, az észszerű alkalmazkodás gyakorlati megjelenését, valamint az ezzel kapcsolatos jogtudatosságot Magyarországon és Romániában. A kérdőív segítségével feltártuk azt is, hogy az általunk megkérdezett szakemberek mennyire ismerik az észszerű alkalmazkodás fogalmát, illetve hogy honnan tájékozódnak a mozgáskorlátozottságról, fogyatékoságról. Vizsgáltuk azt is, hogyan ítélik meg a szakemberek a mozgáskorlátozott emberek társadalmi részvételét, és miket tartanak a társadalmi részvétel akadályainak. Szempontjaink között szerepelt az is, hogy a mozgáskorlátozott illetve a nem mozgáskorlátozott szakértők hogyan látják az észszerű alkalmazkodást az adott témákat.

A vizsgálat célcsoportja Magyarországon és Romániában a mozgáskorlátozott emberekkel foglalkozó szakemberek voltak. A kutatásban szakembernek számítottak azok a mozgáskorlátozott emberek is, akik tapasztalati szakértőkként vagy sorstársi segítőként is működnek, a hivatalos segítők illetve olyan szülők vagy hozzátartozók, akik napi szinten foglalkoznak mozgáskorlátozott emberekkel. Ennek az volt az elsődleges oka, hogy az általunk a kutatásban alkalmazott „semmit rólunk nélkülünk” elve alapján fontosnak tartottuk, hogy ne csak a hivatásos szakemberek véleménye jelenjen meg az észszerű alkalmazkodás és a mozgáskorlátozottság kapcsolatáról, hanem maguknak az érintetteknek is legyen lehetőségük ennek megfogalmazására. Ugyanakkor az alacsony elemszám miatt az így kapott eredmények nem általánosíthatóak, csak bizonyos tendenciákat figyelhetünk meg belőlük.

⁵ <http://www.asanet.org/images/asa/docs/pdf/CodeofEthics.pdf>

Magyarországon 104 szakember és 11 fogyatékosügyi, esélyegyenlőségi koordinátor töltötte ki a kérdőívet. Romániában 106 fő töltötte ki a kérdőívet.

A romániai és a hazai partnereink segítségével megkerestük azokat a helyi civil, illetve állami szervezeteket, szociális intézményeket, melyek segíthetnek a kutatás alanyainak lokalizálásában. A későbbiek során már maguk a kérdezettek továbbították más potenciális alanyokhoz a kérdőívet (hólabda módszer).

A felmérés online önkitöltős kérdőív formájában valósult meg. A kérdőívet a kidolgozás folyamán többszörsen teszteltük, többek között a MEOSZ tagszervezeteinek tagjai körében. Az online önkitöltős kérdőívet, mint módszert azért választottuk, mert nagy minták lekérdezését teszi lehetővé. Az online kérdőíves lekérdezés gyorsan elkészíthető és jó eszköz a leíró és magyarázó elemzéseknél, hiszen sok kérdést tehetünk fel ugyanarról a témáról, az észszerű alkalmazkodásról. Az online kérdőív egy megbízható eszköz, hiszen mindenkitől ugyanazt és ugyanúgy tudjuk megkérdezni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy vizsgálatunkban össze tudjuk hasonlítani a magyarországi és a romániai eredményeket. Az online önkitöltős kérdőív a legkevésbé szubjektív módszer, a válaszokat legkevésbé befolyásolják egyéb tényezők. Ugyanakkor jól általánosíthatók az eredmények. Ebben a kutatásban azonban, mivel nem volt reprezentatív a mintavétel, illetve meglehetősen kicsi volt a minta, ezért az eredmények csak bizonyos tendenciák leírására alkalmasak. Annak érdekében, hogy általánosíthatóbb eredményeket kapjunk, a jövőben érdemes egy nagyobb mintán is lekérdezni a kérdőívet.

Fókuszcsoport

A kérdőíves felvétel mellett Magyarországon 2019 szeptemberében 3 fókuszcsoportos interjút készítettünk, melyekben vizsgáltuk, hogy mik lehetnek a mozgáskorlátozott személyek társadalmi részvételnek akadályai, illetve a kérdőíves lekérdezés bizonyos eredményeinek okait is megpróbáltuk feltérképezni.

A fókuszcsoportos interjú a kvalitatív kutatások során az egyik leggyakrabban alkalmazott módszer. A fókuszcsoportos interjú egyfajta csoportos beszélgetés, amelyet a kutató moderál. A kutatás során nemcsak a „mit” és „hogyan” kérdésekre ad választ, hanem a „miért” kérdésekre is. Tehát ezáltal egy mélyebb betekintést nyerhetünk a kutatás alanyainak motivációjáról, attitűdjéről.

A 3 fókuszcsoportos interjúban összesen 30 fő vett részt. 2 fókuszcsoportos beszélgetésen (15 fő) kizárólag súlyosan mozgáskorlátozott emberek vettek részt. Közülük többen kommunikációjukban is akadályozottak voltak. Többen Augmentatív és Alternatív Kommunikációs (AAK) eszközökkel kommunikáltak ők ennek segítségével fejezték ki magukat hatékonyan a csoportos beszélgetés során. Összességében megállapíthatjuk, hogy a fókuszcsoportos interjúk keretei között sikerült olyan embereket is elérnünk, akik jellemzően nem szoktak részt venni kutatásokban, akiknek a véleménye sehol sem jelenik meg. A harmadik fókuszcsoportos beszélgetésen a MEOSZ tagszervezeteinek és a projekt partnerszervezeteinek a képviselői is részt vettek; mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértőkkel közösen készült az interjú.

Félig strukturált interjú

Kutatásunk során 2019 tavaszán Magyarországon készítettünk 5 félig strukturált interjút is a felsőoktatásban dolgozó esélyegyenlőségi, fogyatékosügyi koordinátorokkal, hogy megvizsgáljuk, milyen lehetőségei és akadályai vannak ma Magyarországon egy mozgáskorlátozott személynek a felsőoktatásban való részvételre, illetve, hogy tanulmányai során mennyire érvényesül az egyenlő esélyű hozzáférés elve.

Az interjú a leggyakrabban használt kvalitatív kutatási módszer, melynek során a kutató egyszerre egyetlen személlyel készít interjút. A félig strukturált interjú a strukturált interjú és a mélyinterjú között található: a

kutatónak vannak kérdései, melyeket feltesz, de lehetőség van a kötetlen beszélgetésre is, illetve közbülső kérdések feltevésére.

A kutatásban használt fogalmak operacionalizálása

Az észszerű alkalmazkodás fogalmát a már meglévő kutatások és fogalmi meghatározások (CRPD és kommentárjai) segítségével operacionalizáltuk a kutatás számára. A kérdőívben az észszerű alkalmazkodást tágan értelmeztük⁶ és elsősorban az alábbiakat tekintettük az aelemeinek: speciális igényekhez igazodó munkakör, plusz idő biztosítása a vizsgákon, speciális eszközök, szolgáltatások és segítő személy biztosítása a társadalmi részvétel különböző helyszínein, rugalmas részvétel a tanórákon, hozzáférhető közlekedés biztosítása a munkahely és a lakóhely között, hozzáférhető közlekedés biztosítása az oktatási intézmény és a lakóhely között, egyéni szükségletek felmérése a munkahelyen és az oktatási intézményben, elektronikus távvizsga, otthoni munkavégzés, önálló életvitelt támogató tréning az oktatásban, e-ügyintézés, rugalmas munkaidő, egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a társadalmi részvétel különböző helyszínein. Az észszerű alkalmazkodás számtalan formában megnyilvánulhat; azt mindig az adott helyzet és az adott fogyatékos ember szükségletei határozzák meg.

A kérdőívben, a fókuszcsoportos interjúkban és a szakértői interjúkban is megkérdeztük a válaszadókat arról, hogy szerintük mit jelent az észszerű alkalmazkodás. Ennek segítségével beazonosíthatóvá vált, hogy mennyire ismerik ezt a fogalmat a megkérdezettek, illetve, hogy ők mit értenek alatta.

A kutatás konceptualizációs folyamatában azt a döntést hozta a kutatói csoport, hogy az észszerű alkalmazkodás vizsgálatakor az oktatás központi szerepet kap. Az oktatás vizsgálata során, a kérdőívek, interjúk szövegébe amikor fogyatékos és nem fogyatékos személyek együtt nevelésére vonatkozóan gyűjtöttünk adatokat és információkat az „integrált oktatás” kifejezést használtuk. Ugyanakkor a MEOSZ álláspontja az, hogy az integrált oktatás fogalmi meghatározása helyett be kell vezetni az inkluzív oktatás fogalmát és gyakorlatát. A CRPD 24. cikke is az inkluzív befogadó oktatás biztosításra kötelezi az aláíró államokat. A CRPD Bizottság az inkluzív oktatásfeltételeinek magyarázatára alkotta meg a 4. számú Általános Kommentárt (2016) az inkluzív oktatáshoz való jogról. Az inkluzív oktatás sokkal komplexebb, mint az integráció. Az inklúzió aktivitást feltételez a teljes iskolai közösségtől és maguktól az érintettektől is, és többek között teljes körű akadálymentesítést feltételez, a tananyagot túl a teljes iskolai környezet adaptációját. A MEOSZ és szakmai partnerei megerősítették a szakértői workshop alkalmával, hogy az inklúzió jelenti a fogyatékos gyermekek jogainak teljes körű érvényre jutását. A fogalom azonban olyannyira nem ismert Magyarországon és Romániában, hogy a kutatási anyagokban az integráció kifejezést használtuk, hiszen az volt a célunk, hogy közérthető módon megkülönböztessük a szegregált oktatástól azokat a kérdéseket, melyek az együttnevelésre vonatkoznak.

⁶ Ugyanakkor mivel az észszerű alkalmazkodás bármi lehet ami az egyéni szükségletekre reagál, ezért nyilván nem tudtuk felsorolni az észszerű alkalmazkodás összes elemét, csak azt amit mi értettünk alatta.

A nemzetközi online kérdőíves kutatás eredményei

Társadalmi, demográfiai adatok

A „Velünk színesebb a világ” – Ésszerű alkalmazkodás a mozgáskorlátozott emberek mindennapjaiban című projekt keretében megvalósuló nemzetközi összehasonlító kutatás online kérdőíves adatfelvételét összesen 221 mozgáskorlátozott emberekként foglalkozó szakértő töltötte ki; Magyarországon 115 fő (104 szakember és 11 fogyatékosügyi, esélyegyenlőségi koordinátor) Romániában 106 fő. Mindkét országban a megkérdezettek nagy része régóta foglalkozik mozgáskorlátozott emberekkel, így nagy tapasztalattal rendelkeznek ezen a területen. Magyarországon a megkérdezett szakemberek átlagban több mint 13 éve foglalkoznak mozgáskorlátozott személyekkel, míg Romániában átlagosan 15 éve.

Magyarországon és Romániában is a megkérdezett szakemberek többsége 30-60 év közötti (Magyarországon a válaszadók 69,3%-a azaz 72 fő, Romániában 69,8%-a azaz 74 fő). Magyarországon a szakemberek 24%-a, (összesen 25 fő) 60 év feletti, és csak 6,7%, (összesen 7 fő) 30 év alatti, míg Romániában a szakemberek 7,5%-a, (összesen 8 fő) 60 év feletti, és 22,7%, (összesen 24 fő) 30 év alatti. Arányait tekintve tehát Romániában több volt a fiatal válaszadó, mint Magyarországon.⁷

Magyarországon és Romániában is nagyon sokféle formában foglalkoznak a szakemberek a mozgáskorlátozott emberekkel, de legtöbbször mindkét országban tapasztalati szakértőként, sorstársi segítőként tevékenykednek. Magyarországon 26%, (összesen 27 fő), Romániában 33%, (összesen 35 fő). Amíg Magyarországon a megkérdezettek több mint fele nagyvárosban 52,9%, (összesen 55 fő) él, addig Romániában a megkérdezettek több mint fele kisvárosban lakik 53,8%, (összesen 57 fő).⁸

Magyarországon a megkérdezett szakemberek többsége mozgáskorlátozott személy 64,4%, (összesen 67 fő), ezzel szemben Romániában a megkérdezett szakemberek többsége nem mozgáskorlátozott személy 65,09%, (összesen 69 fő) volt.⁹

Magyarországon a mozgáskorlátozott válaszadók 34,3%-a (23 fő) rendelkezik felsőfokú végzettséggel, míg a nem mozgáskorlátozott válaszadók 73%-a (27 fő). Ezzel szemben Romániában a mozgáskorlátozott szakemberek 24,3%-a (9 fő), míg a nem mozgáskorlátozott szakemberek 44,9%-a (31 fő) rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A kevés elemszám ellenére összességében – megállapíthatjuk, hogy kutatásunkban mindkét országban sokkal kisebb a felsőfokú végzettséggel rendelkező mozgáskorlátozott szakértők aránya a felsőfokú végzettséggel rendelkező nem mozgáskorlátozott szakértőkéhez képest. A népszámlálási és más nemzetközi kutatási eredmények is azt mutatják, hogy a felsőoktatásban jelentős mértékben alulreprezentáltak a fogyatékos és a mozgáskorlátozott személyek. (ld. pl. Eurostat 2016., Népszámlálás 2011)

⁷Ennek az adatnak az információk befogadásánál és átadásánál lehet nagy jelentősége. Kutatások szerint a fiatalabbak nyitottabbak az új információk felé, illetve nagyobb arányban használnak elektronikus eszközöket, mint az idősebb generáció.

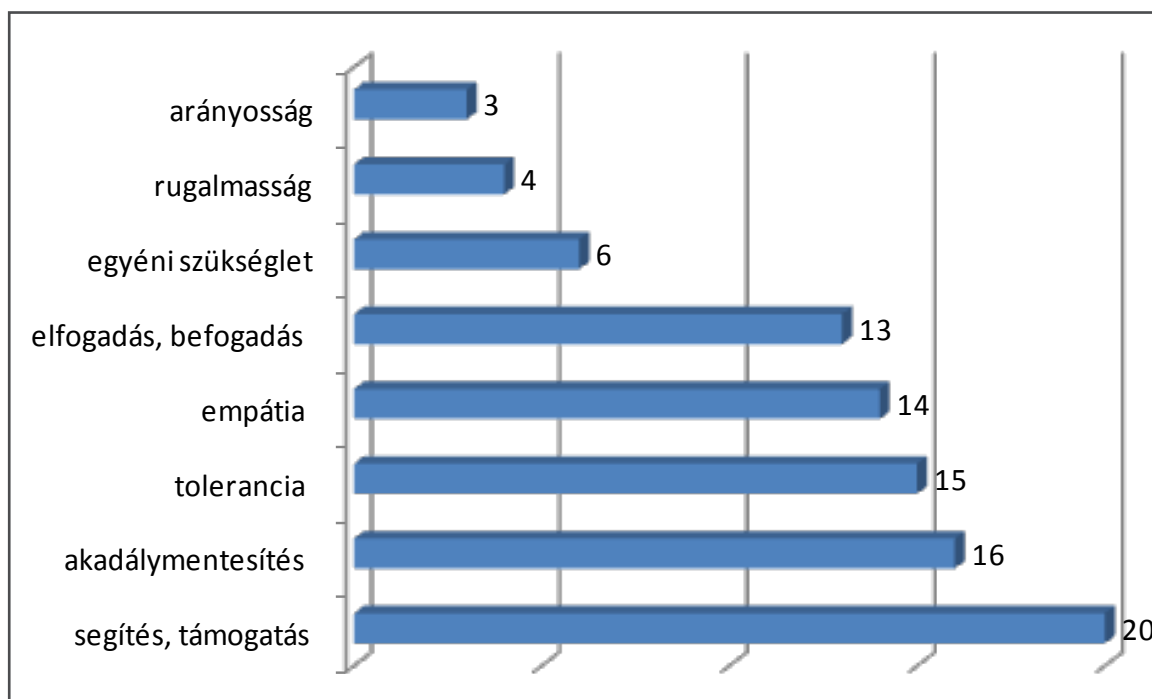
⁸Jellemzően Magyarországon a nagyobb városok, elsősorban Budapest akadálymentesebb, több lehetőséget, jobb hozzáférhetőséget biztosít egy mozgáskorlátozott ember számára, mint egy kisváros vagy falu.

⁹Ennek az adatnak azért van különösen nagy jelentősége a kutatásunkban, mert azt találtuk, hogy a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértőknek nagyon eltérő véleménye van az ésszerű alkalmazkodásról és a társadalmi részvételről Magyarországon és Romániában is.

Mit jelent az észszerű alkalmazkodás?

Magyarországon arra a kérdésre, hogy mi az első három szó, ami eszükbe jut az észszerű alkalmazkodásról a szakértők többsége valamilyen pozitív jelzöt vagy emberi tulajdonságot említett (pl. segítség, tolerancia), míg negatív jellemzöt (pl. hiány, nem jellemző) csak öten kapcsoltak a fogalomhoz. A megkérdezettek többségének a segítség, támogatás (20 említés), az akadálymentesítés (16 említés), a tolerancia (15 említés), az empátia (14 említés) és az elfogadás, befogadás (13 említés) jutott az észszerű alkalmazkodásról az eszébe. Kisebb arányban megjelentek olyan jelzők is, melyek az észszerű alkalmazkodásnak ténylegesen fontos jellemzői: egyéni szükségletek (6 említés), rugalmasság (4 említés), arányos (3 említés). Mindösszesen 1 fő említette, hogy az észszerű alkalmazkodás egy jog, vagyis hogy minden fogyatékos embernek joga van az észszerű alkalmazkodáshoz.

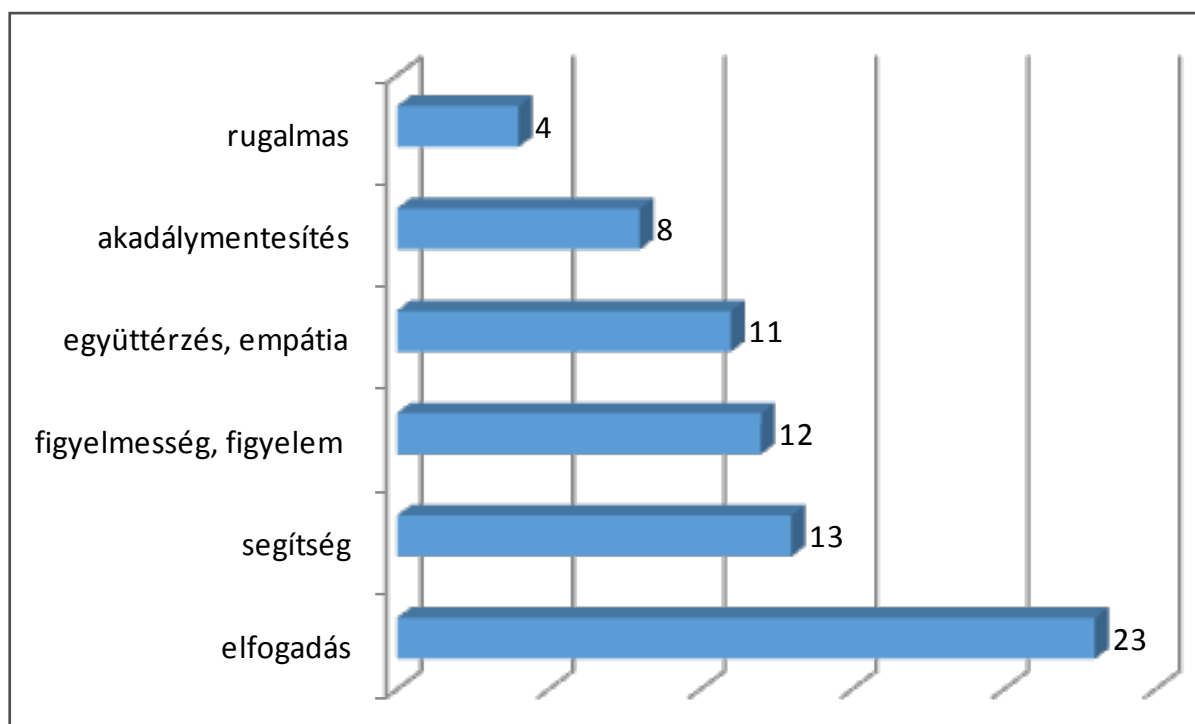
1. Mit jelent az észszerű alkalmazkodás Magyarországon (említések száma)

N=104

Ugyanerre a kérdésre Romániában a szakértők többsége – Magyarországhoz hasonlóan – valamilyen pozitív jelzöt vagy emberi tulajdonságot említett (pl. segítség, tolerancia, elfogadás), míg negatív jellemzöt csak elvétve említettek. Romániában a legtöbb embernek az elfogadás (23 említés), a segítség (13 említés), az együttérzés, empátia (11 említés) és a figyelmesség, figyelem (12 említés) szavak jutottak az eszébe az észszerű alkalmazkodásról.

2. Mit jelent az észszerű alkalmazkodás Romániában (említések száma)

N=106

Magyarországtól eltérően Romániában az akadálymentesítést csak 8 fő említette, ugyanakkor 6 fő mondta, hogy az észszerű alkalmazkodás egy jog. Ezen túlmenően az észszerű alkalmazkodás ténylegesen fontos jellemzői azonban csak alig jelentek meg a válaszokban: rugalmas (4 említés), egyénre szabott igények (1 említés).

Mindez azt jelezheti, hogy Magyarországon és Romániában a szakértők többsége nincs teljesen tisztában azzal, hogy mit is jelent pontosan az észszerű alkalmazkodás, ezért szükség lenne megfelelő formában és csatornákon keresztül információt nyújtani számukra.

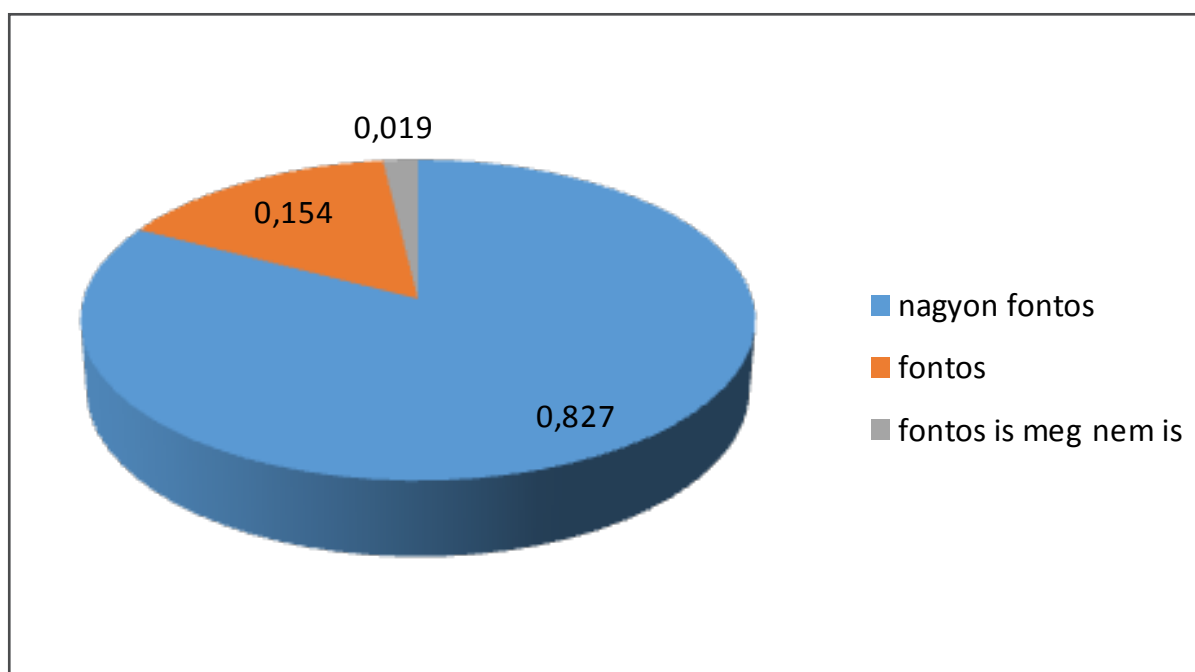
A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk kiértékelése során azt találtuk, hogy az észszerű alkalmazkodás hivatalos definícióját jellemzően nem ismerik a résztvevők. A megkérdezett szakemberek többségének az észszerű alkalmazkodás kapcsán a kölcsönös alkalmazkodás jutott eszébe, vagyis az, hogy ne csak ők, a mozgáskorlátozott személyek alkalmazkodjanak, hanem hozzájuk is alkalmazkodjanak a többiek. A MEOSZ szerint ez azért nagyon fontos, mert ha mind az érintettek, mind a környezet nem jogként tekint az észszerű alkalmazkodás követelményére, akkor olyan kényszerű megoldások születnek, melyek hosszútávon valamelyik fél, jellemzően a fogyatékos emberek számára hátrányosak. Legtöbbször a kényszer szülte kompromisszumok miatt nem az egyenlő esélyű hozzáférés valósul meg, hanem a legkönnyebben kivitelezhető félmegoldás.

Attitűdök az észszerű alkalmazkodás kapcsán

Az általunk megkérdezett szakértők Magyarországon és Romániában is jellemzően fontosnak tartják, hogy az egyéni szükségletekhez igazodó eszközök, tevékenységek – vagyis az észszerű alkalmazkodás különböző elemei megjelenjenek a mozgáskorlátozott emberek mindennapjaiban, attitűdjük pozitív az észszerű alkalmazkodással kapcsolatban. Ilyen például speciális igényekhez igazodó munkakör, plusz vizsgaidő biztosítása az oktatási intézményekben, önálló életvitelt támogató tréning az oktatásban, segítő személy az oktatásban, speciális eszközök a munkahelyen, rugalmas részvétel az iskolai órákon, hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között, hozzáférhető közlekedés a munkahely és a lakóhely között, egyéni szükségletek felmérése a munkahelyen, egyéni szükségletek felmérése az oktatási intézményekben, elektronikus vizsgalehetőség az oktatási intézményekben, otthoni munkavégzés, e-ügyintézés, rugalmas munkaidő, hivatalos ügyintézésnél segítő személy és tárgyi eszközök.

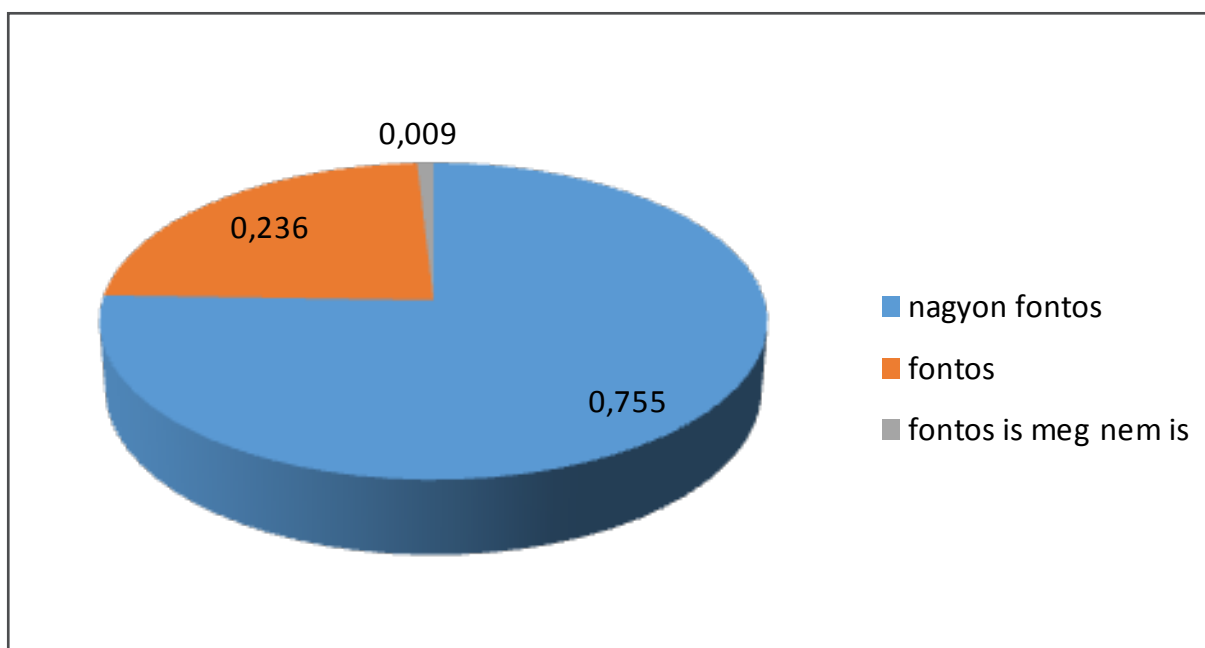
A szakértők többsége Magyarországon és Romániában is a hozzáférhető közlekedést tartotta nagyon fontosnak az iskola és a lakóhely, illetve a munkahely és a lakóhely közötti utazás során. Magyarországon az iskola és a lakóhely közötti hozzáférhető közlekedés a válaszadók 82,7%-a (86 fő) szerint nagyon fontos, míg Romániában a válaszadók 75,5%-a (80 fő) szerint nagyon fontos. A legkevésbé fontos elemnek Magyarországon és Romániában is az iskolai órákon való rugalmas részvételt (Magyarországon 33,7%, összesen 35 fő, Romániában 29,2%, összesen 31 fő) tartják a szakértők.

3. Hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között Magyarországon

N=104

4. Hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között Romániában

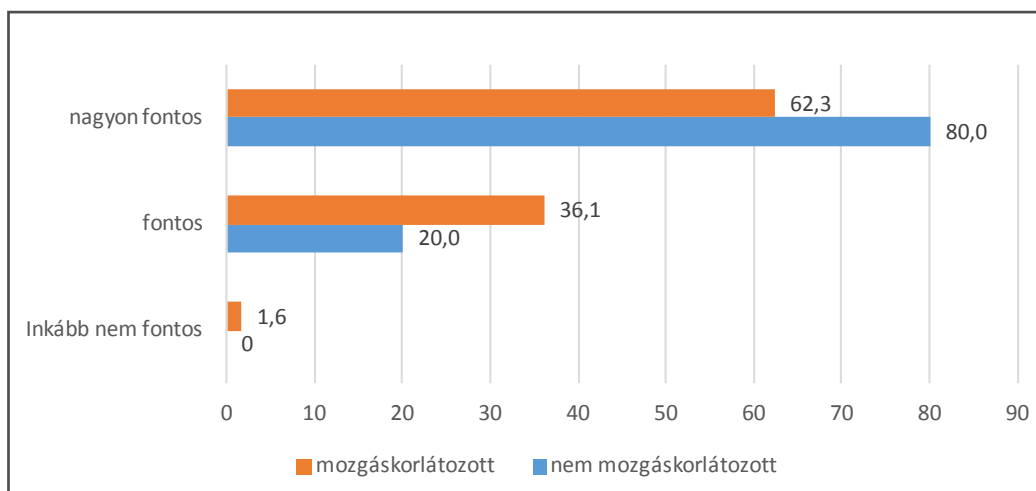
N=106

Össességében megállapítható, hogy az általunk megkérdezett szakértők Magyarországon valamivel többen tartják fontosnak az észszerű alkalmazkodás különböző elemeinek megjelenését a mozgáskorlátozott emberek mindennapjaiban, mint Romániában.

Észszerű alkalmazkodáshoz való hozzáállás a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint

Magyarországon a mozgáskorlátozott és a nem mozgáskorlátozott szakemberek is fontosnak tartják az észszerű alkalmazkodást. Annak ellenére, hogy kicsi az elemszám, mégis úgy tűnik, hogy a nem mozgáskorlátozott szakemberek az észszerű alkalmazkodás legtöbb elemét fontosabbnak tartják, mint a mozgáskorlátozott szakemberek. Fontosabbnak tartják a speciális igényekhez igazodó munkakört (a mozgáskorlátozott szakértők szerint 62,3%, összesen 38 fő), míg a nem mozgáskorlátozott szakértők szerint 80%, összesen 28 fő szerint nagyon fontos), plusz vizsgaidő biztosítását, önálló életvitelt támogató tréninget, segítő személyt az oktatásban, speciális eszközöket és egyéni szükségletek felmérését a munkahelyen, egyéni szükségletek felmérését az oktatási intézményekben, segítő személy és tárgyi eszközök biztosítását hivatalos ügyintézésnél. Magyarországon csak az otthoni munkavégzést tartják fontosabbnak a mozgáskorlátozott szakértők (52,2%, összesen 35 fő szerint nagyon fontos) a nem mozgáskorlátozott szakértőknél (40,5%, összesen 15 fő szerint nagyon fontos).

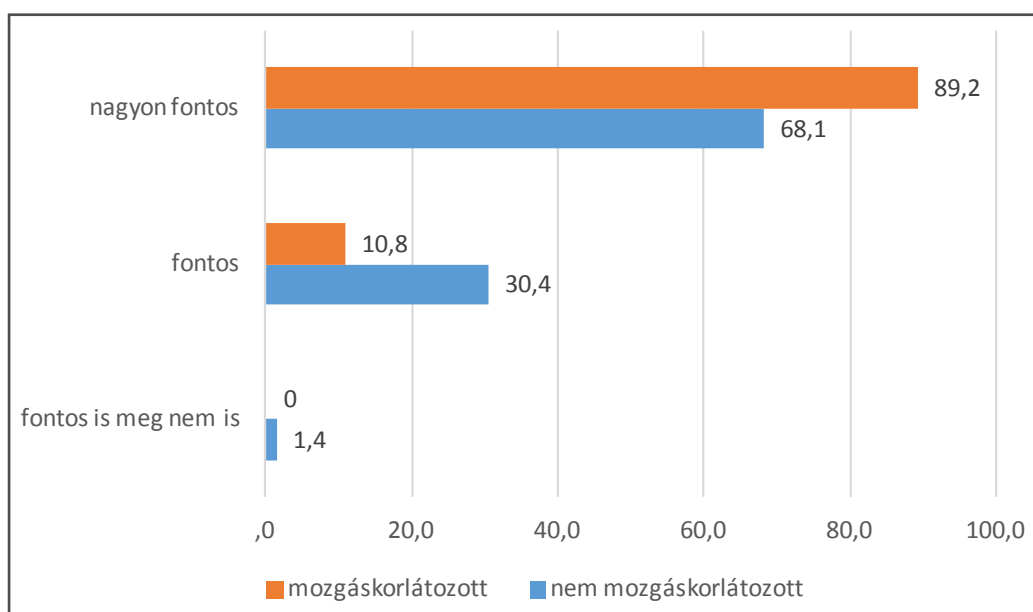
5. Speciális igényekhez igazodó munkakör fontossága Magyarországon mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint

N=104

Romániában ezzel szemben az észszerű alkalmazkodás legtöbb eleme fontosabb a mozgáskorlátozott szakértők, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára. A rugalmas részvétel az iskolai órákon, az otthoni munkavégzés, az e-ügyintézés és a hozzáférhető közlekedés is fontosabb a mozgáskorlátozott szakértőknek. A hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között nagyon fontos a mozgáskorlátozott szakértők 89,2%-nak (33 fő) míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 68,1%-nak (47 fő). A hozzáférhető közlekedés a munkahely és a lakóhely között a mozgáskorlátozott szakértők 91,9%-nak (34 fő) nagyon fontos, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 72,5%-nak (50 fő) nagyon fontos.

6. Hozzáférhető közlekedés fontossága az iskola és a lakóhely között Romániában mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint

N=106

Az észszerű alkalmazkodás gyakorlati megvalósulása

Arra kerestük a választ, hogy a megkérdezett szakértők szerint Magyarországon mennyire valósul meg a mozgáskorlátozott személyek munkához, egészségügyhöz, szórakozáshoz és támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférése az észszerű alkalmazkodás használatával.

A kutatás során azt találtuk, hogy mindkét országban, de különösen Magyarországon a megkérdezett szakemberek szerint nem jellemző az észszerű alkalmazkodás elterjedtsége sem a munkahelyeken, sem az egészségügyi intézményekben, sem a szórakozóhelyeken, ahogy a támogató szolgáltatásoknál sem. Ennek ellenére Magyarországon a támogató szolgáltatások működésére jellemző leginkább, hogy egyéni szükségletek alapján végzik a munkájukat, vagyis itt jelenik meg a szakemberek szerint leginkább a gyakorlatban az észszerű alkalmazkodás, de még itt is csak a megkérdezettek 8,7%-a, (összesen 9) fő szerint teljes mértékben jellemző, és a megkérdezettek 30,8%-a, (összesen 32 fő) szerint jellemző ez. A szakemberek szerint a szórakozóhelyekhez való hozzáférés a legkevésbé jellemző Magyarországon.

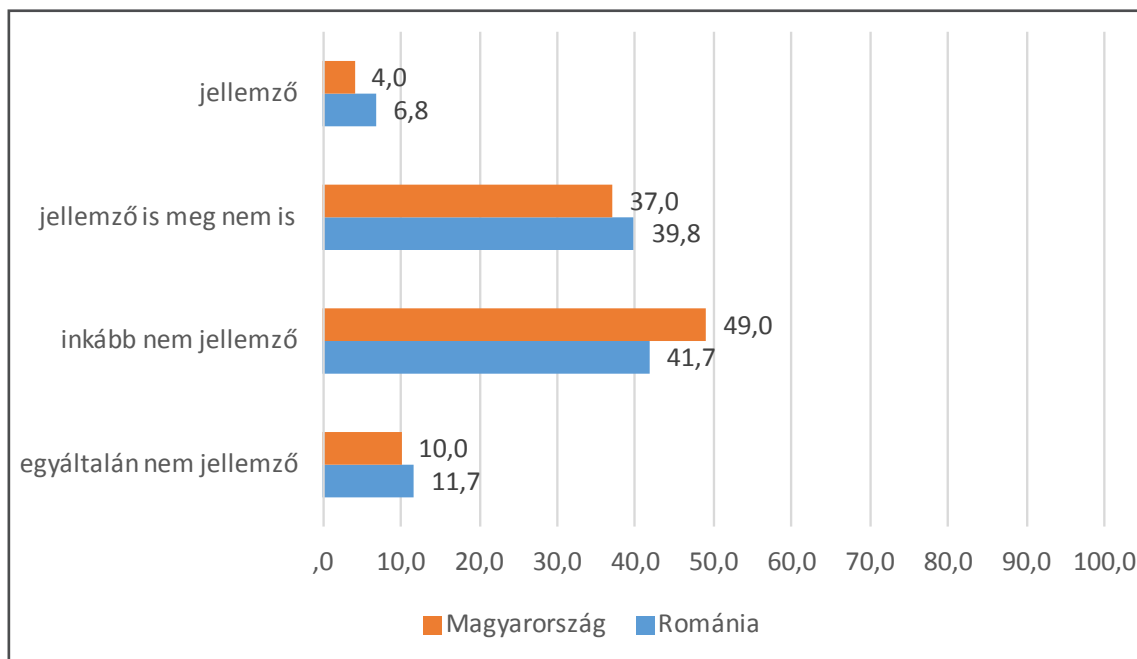
A munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a szakértők többsége szerint nem jellemző 59 %, (59 fő,) és csak 4% (4 fő) szerint jellemző. A szórakozóhelyekhez való hozzáférés a szakértők többsége szerint nem jellemző 70,2% (73 fő), és csak 1% (1 fő) szerint jellemző.

Az, hogy az egészségügyi kezeléseknél figyelembe veszik-e a speciális igényeket, a szakértők többsége 51,9% (54 fő) szerint nem jellemző és csak 8,7% (9 fő) szerint jellemző.

Romániában a megkérdezett szakemberek megosztottak abban, hogy az egészségügyi kezeléseknél és a támogató szolgáltatásoknál mennyire veszik figyelembe a mozgáskorlátozott emberek egyéni szükségleteit és speciális igényeit. A szakemberek szerint a szórakozóhelyekhez való hozzáférés a legkevésbé jellemző, és a munkahelyeken is kevésbé jellemző az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás.

A szakértők 41,7% (43 fő) szerint inkább nem jellemző, míg 6,8% (7 fő) szerint jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás. 18,9% (20 fő) szerint egyáltalán nem jellemző és 36,8% (39 fő) szerint inkább nem jellemző a szórakozóhelyekhez való hozzáférés. A szakértők 51,9% (55 fő) szerint jellemző is meg nem is, 28,3% (30 fő) szerint inkább nem jellemző és 11,3% (12 fő) szerint jellemző az egészségügyi kezeléseknél a speciális igények figyelembevételére. A szakértők 50,9% (54 fő) szerint jellemző is meg nem is, 27,4% (29 fő) szerint inkább nem jellemző és 15,1% (16 fő) szerint jellemző, hogy a támogató szolgáltatásoknál az egyéni szükségleteket figyelembe veszik.

7. Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyen Magyarországon és Romániában

Magyarországon N=104,
Romániában N=106

Megállapíthatjuk, hogy Romániában a szakemberek az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodást a munkahelyeken valamivel jellemzőbbnek tartják, mint Magyarországon, ugyanakkor mindkét országban a szakemberek jelentős többsége szerint nem jellemző, hogy a munkahelyek figyelembe vennék a mozgáskorlátozott emberek egyéni szükségleteit.

Összességében Magyarországon és Romániában a megkérdezett szakemberek szerint nem jellemző – illetve Romániában az egészségügyi kezeléseknél és a támogató szolgáltatásoknál jellemző is meg nem is – az észszerű alkalmazkodás országos elterjedtsége.

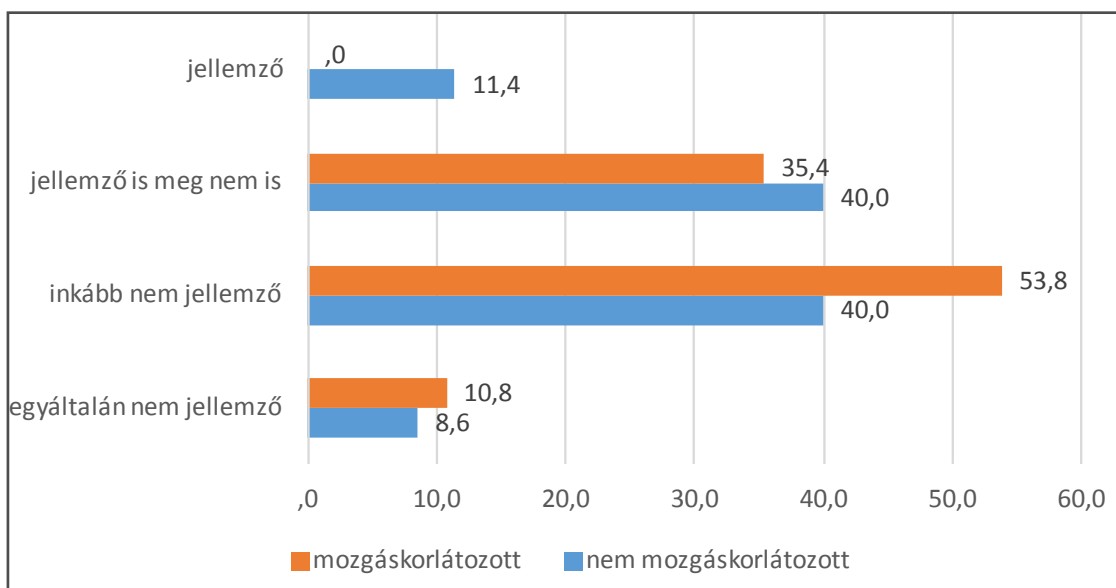
Észszerű alkalmazkodás elterjedtsége a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint

Kutatásunkban arra a következtetésre jutottunk, hogy Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők szerint az észszerű alkalmazkodás kevésbé van jelen a gyakorlatban, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők szerint, ugyanakkor azt hangsúlyoznunk kell, hogy kis elemszámmal dolgoztunk, adataink nem általánosíthatóak. A mozgáskorlátozott szakemberek többsége szerint a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás inkább nem jellemző 53,8%, (összesen 35 fő válaszolt így) mint a nem mozgáskorlátozott szakértők szerint 40%, (összesen 14 fő válaszolt így), és a nem mozgáskorlátozott szakértők 11,4%-a (4 fő) szerint jellemző az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyen, azonban a mozgáskorlátozott szakértők közül senki nem mondta ezt. A mozgáskorlátozott szakértők szerint az egészségügyi kezeléseknél is kevésbé veszik figyelembe a speciális igényeket: a mozgáskorlátozott szakértők 6%-a (4 fő) szerint jellemző, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 13,5%-a (5 fő) szerint jellemző ez.

Nagy eltérés van a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők észlelésében a támogató szolgáltatások működésénél is. A mozgáskorlátozott szakértők 9%-a (6 fő) szerint egyáltalán nem jellemző, hogy figyelembe vennék az egyéni szükségleteket a támogató szolgáltatásoknál, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők közül senki nem válaszolta ezt.

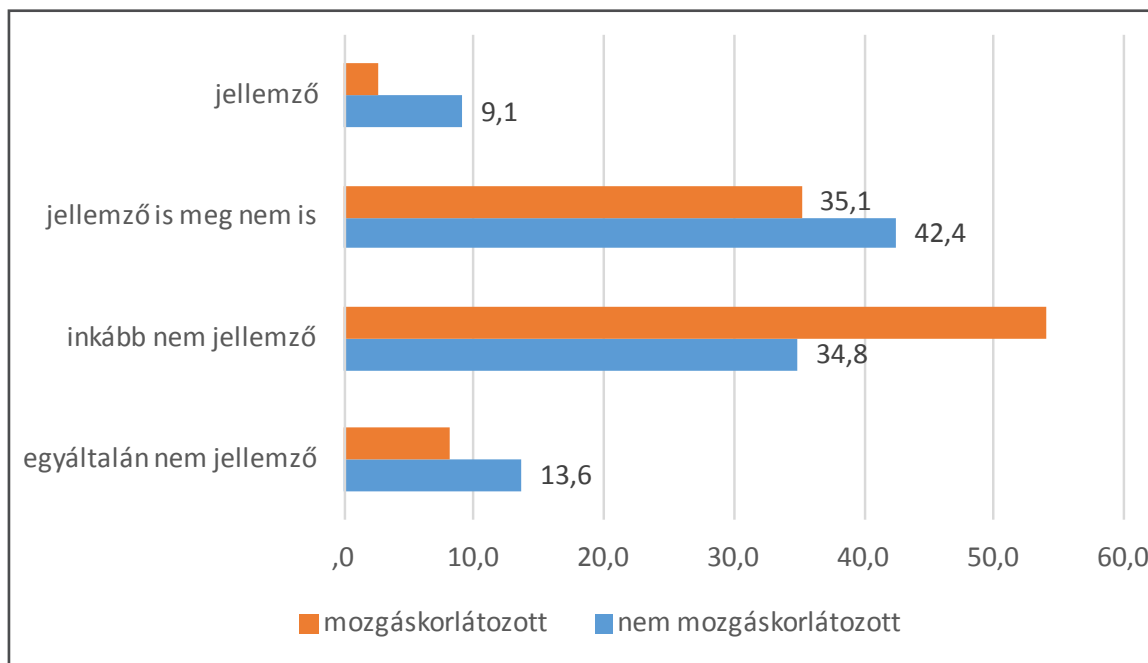
Magyarországhoz hasonlóan Romániában is a mozgáskorlátozott szakértők szerint az észszerű alkalmazkodás országosan sokkal kevésbé elterjedt, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők szerint. A mozgáskorlátozott szakemberek szerint (a mozgáskorlátozott szakértők 54,1%-a, összesen 20 fő) inkább nem jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 34,8%-a (összesen 23 fő) szerint nem jellemző. A mozgáskorlátozott szakértők 2,7%-a (azaz 1 fő), a nem mozgáskorlátozott szakértők 15,9%-a (11 fő) szerint jellemző az egészségügyi kezeléseknél a speciális igények figyelembe vétele. A mozgáskorlátozott szakemberek 10,8%-a (összesen 4 fő) szerint jellemző, hogy a támogató szolgáltatások figyelembe veszik az egyéni szükségleteket, míg a nem mozgáskorlátozott szakemberek 17,4%-a (összesen 12 fő) gondolta így.

8. Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyen a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint Magyarországon

N=104

9. Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyen a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint Romániában

N=106

Összességében a kutatás során Magyarországon és Romániában is azt találtuk, hogy a mozgáskorlátozott szakértők szerint az észszerű alkalmazkodás sokkal kevésbé van jelen a munkaerőpiac, az egészségügyi ellátások, a szórakozás területén és a támogató szolgáltatások működésében, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők szerint. Ennek oka lehet, hogy másként értelmezik az észszerű alkalmazkodást a mozgáskorlátozott és a nem mozgáskorlátozott szakértők, és amit például a gyakorlatban egy nem mozgáskorlátozott szakértő észszerű alkalmazkodáson alapuló támogatásként értelmez, azt egy mozgáskorlátozott szakértő nem tekinti annak. A Walden Egyetemen készített 2016-os kutatásban, ahol szintén hasonló eredményeket találtak, ott a megkérdezett mozgáskorlátozott diákok több mint fele azt gondolta, nem kapott észszerű alkalmazkodáson alapuló támogatást, míg a megkérdezett személyzet többsége úgy vélte: ők alkalmazták az észszerű alkalmazkodás elvét a fogyatékos diákok segítésére. Ezek az eltérések a hallgatók és az oktatók között a kutatás megállapításai szerint is abból eredtek, hogy a fogyatékos diákok és a személyzet is mást értett az észszerű alkalmazkodáson, nem volt egységes definíciója a fogalomnak. Mindezzel azt érzékeltetjük, hogy a mozgáskorlátozott emberek szempontjai eltérnek a szakemberekéitől. A MEOSZ szerint ugyanakkor kikerülhetetlen joga a fogyatékos embereknek, hogy megkérdessék őket a személyes szükségleteikről, az arra adott válaszok pedig az ő döntésük alapján szülessenek meg.

Észszerű alkalmazkodás a munkaerőpiacon

A CRPD a 27. cikk értelmében azt várja el az aláíró államoktól, hogy azok a fogyatékos emberek hátrányos megkülönböztetés nélküli, nyílt munkaerőpiacon való munkavállalását célozzák meg, és biztosítsák az észszerű alkalmazkodást a munkahelyeken (27. cikk i pont). Tehát a mindennapi munkatevékenységeknek, a munkakörülményeknek rugalmasan kell igazodniuk a fogyatékos emberek egyéni szükségleteihez, elsősorban az egyenlő esélyű hozzáférés és nem a pozitív diszkrimináció mentén. A kérdőíves kutatásban kiemelve a foglalkoztatás fontosabb feltételeit az észszerű alkalmazkodás elemeinek tekintettük a munkaerőpiac kapcsán a speciális igényekhez igazodó munkakört, speciális eszközök biztosítását, hozzáférhető közlekedés biztosítását a munkahely és a lakóhely között, egyéni szükségletek felmérését a munkahelyen, otthoni munkavégzést, és a rugalmas munkaidőt.

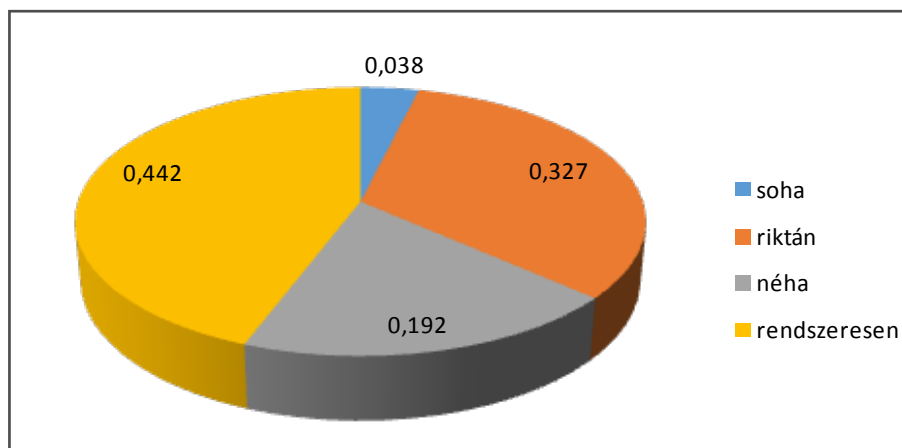
Kérdőívünkben több helyen vizsgáltuk, hogy mi a megkérdezettek véleménye arról, hogy a munkaerőpiacon mennyire jelenik meg az észszerű alkalmazkodás a mindennapokban. Azért is fontos ez a kérdés, mert Magyarországon explicit jogszabályi kötelezettség az észszerű alkalmazkodásra csak a munka területén van.

Az online kutatás eredményei szerint, míg Magyarországon a szakemberek véleménye nagyon megoszlik abban a tekintetben, hogy milyen mértékben találkoztak a társadalmi részvételt segítő eszközökkel, illetve tevékenységekkel – vagyis amit a kutatásban az észszerű alkalmazkodás különböző elemeiként azonosítottunk – a munkahelyeken, addig Romániában a szakemberek többsége ritkán, vagy soha nem találkozik észszerű alkalmazkodással a munkahelyeken.

Magyarországon például speciális igényekhez igazodó munkakörrel bizonyos szakemberek soha 3,8% (összesen 4 fő) vagy ritkán 32,7% (összesen 34 fő), bizonyos szakemberek rendszeresen 44,2% (összesen 46 fő) találkoznak. Rugalmas munkaidővel a megkérdezett szakemberek 22,1%-a (23 fő) soha, 26,9% (28 fő) ritkán, 24% (25 fő) néha és 26,9% (28 fő) rendszeresen találkozott. Romániában a speciális igényekhez igazodó munkakörrel a megkérdezett szakemberek mindössze 15,1%-a (16 fő) soha, míg 49,1%-a (52 fő) ritkán találkozott. Rugalmas munkaidővel a megkérdezett szakemberek 27,4%-a (29 fő) soha, míg 41,5%-a (44 fő) ritkán találkozott.

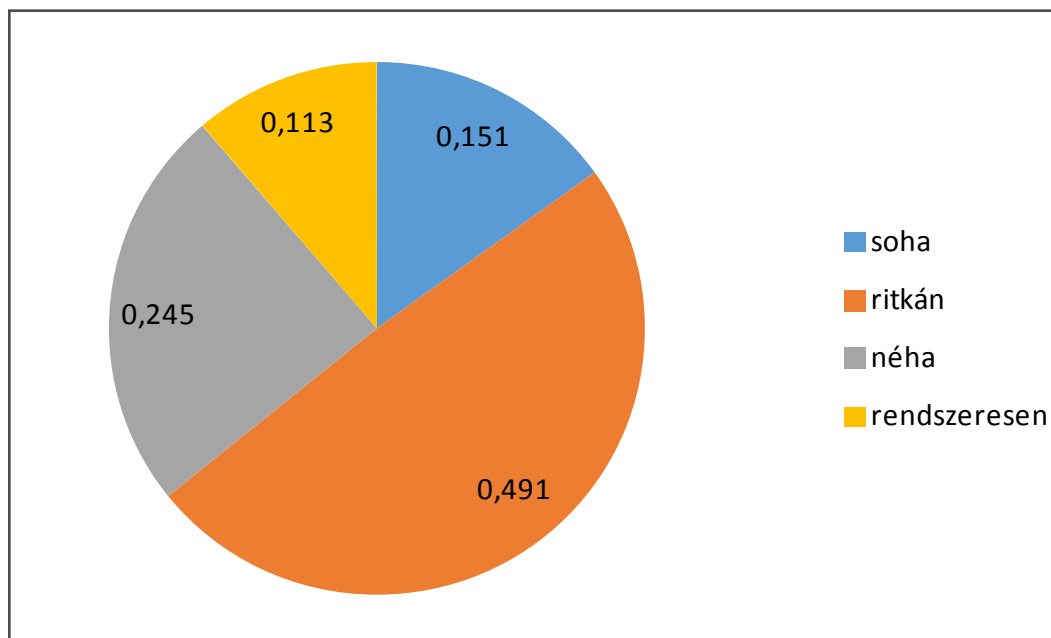
Összességében megállapíthatjuk, hogy Magyarországon – hiába van törvényi kötelezettség – a szakemberek egy része soha vagy csak ritkán találkozott az észszerű alkalmazkodás különböző elemeivel és a megkérdezett szakemberek kevesebb, mint fele az, akik rendszeresen találkoznak az észszerű alkalmazkodás különböző elemeivel.

10. Speciális igényekhez alkalmazkodó munkakör gyakorisága a szakemberek szerint Magyarországon

N= 104

11. Speciális igényekhez alkalmazkodó munkakör gyakorisága a szakemberek szerint Romániában

N=106

Észszerű alkalmazkodás egyéni és országos szinten a munkaerőpiacon

Kutatásunkban a megkérdezett szakértők többsége Magyarországon fontosnak (63,5%, összesen 66 fő szerint nagyon fontos, 27,9%, összesen 29 fő szerint fontos) tartja az egyéni szükségletekhez (speciális igényekhez) való alkalmazkodást a munkahelyen. Egyéni szinten 44,2%-a, összesen 46 fő rendszeresen találkozik egyéni szükségletekhez (speciális igényekhez) alkalmazkodó munkakörökkel, és csak 3,8%, összesen 4 fő nem találkozott soha ilyennel. Rendszerszinten (országosan) azonban a megkérdezett szakemberek 47,1%-a (összesen 49 fő) szerint nem jellemző és csak 3,8% (összesen 4 fő) szerint jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás. Ez egyfajta ellentmondás tehát, mert a szakértők egy része hiába találkozik rendszeresen ilyen munkakörökkel a saját környezetében, mégis azt gondolják, hogy ez Magyarország egészére nem jellemző. Ennek oka lehet, hogy olyan környezetben végzik a munkájukat, ahol nagy figyelmet fordítanak az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodáshoz (tehát vannak ilyen munkahelyek Magyarországon, csak a szakértők szerint ezek nem terjedtek el), ugyanakkor szerintük kevés ilyen munkahely van Magyarországon.

Összességében megállapíthatjuk, hogy ebben az esetben beigazolódott az a hipotézisünk, hogy a szakemberek az észszerű alkalmazkodás bizonyos elemeivel találkoznak a mindennapokban egyéni szinten (ebben az esetben az egyéni szükségletekhez alkalmazkodó munkakörökkel), azonban rendszerszinten úgy gondolják, vagy úgy érzékelik, hogy ezt jellemzően mégsem használják Magyarországon, vagyis nem jellemző. Romániában a megkérdezett szakértők többsége fontosnak tartja az egyéni szükségletekhez (speciális igényekhez) való alkalmazkodást a munkahelyen (53,8%, összesen 57 fő szerint nagyon fontos, 41,5%-nak, összesen 44 fő szerint fontos). Egyéni szinten a szakértők 49,1%-a, összesen 52 fő ritkán, míg 15,1%,

összesen 16 fő soha nem találkozott speciális igényekhez alkalmazkodó munkakörrel és mindössze 11,3%, azaz 12 fő találkozott rendszeresen ezzel. Rendszerszinten (országosan) a megkérdezett szakemberek 40,6%-a, összesen 43 fő szerint nem jellemző, ugyanakkor 38,7%, összesen 41 fő szerint jellemző is meg nem is, és 6,6%, összesen 7 fő szerint jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás.

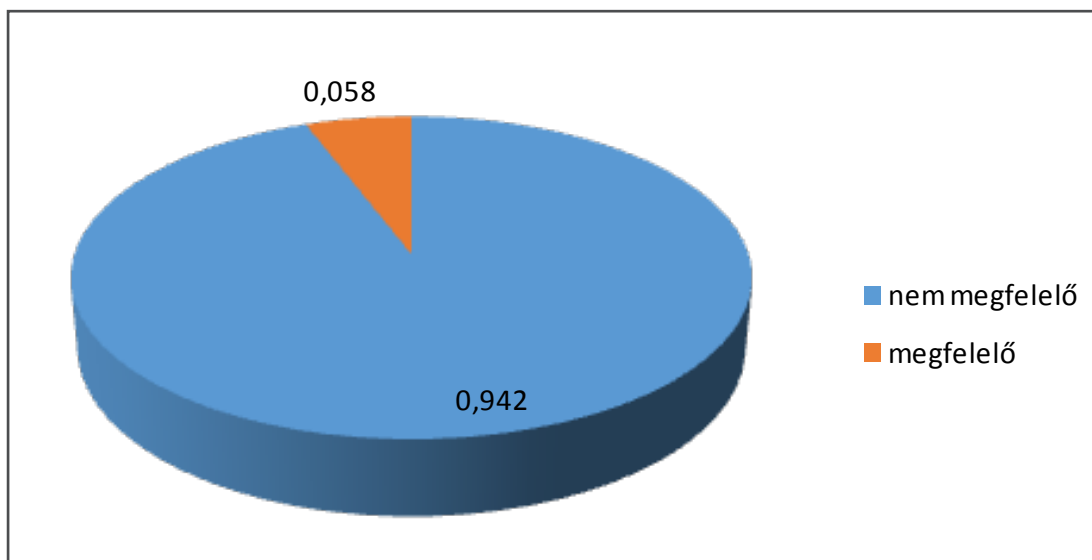
Összességében megállapíthatjuk, hogy Romániában egyéni szinten sokkal kevésbé találkoznak észszerű alkalmazkodással a munkahelyeken, mint Magyarországon, ennek ellenére azonban azt gondolják, hogy Romániában elterjedtebb az észszerű alkalmazkodás. Tehát a szakértők egy része Romániában nem tapasztalja saját környezetében az észszerű alkalmazkodást, mégis azt gondolják, hogy országosan megtalálhatóak annak különböző elemei a munkahelyeken.

Nyílt munkaerőpiacon való részvétel

A megkérdezett szakértők túlnyomó többsége szerint Magyarországon nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a nyílt munkaerőpiacon (94,2%, összesen 98 fő szerint nem megfelelő és 5,8%, összesen 6 fő szerint megfelelő).

A mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők válaszai között nincs számottevő különbség, egyik csoport szerint sem megfelelő a nyílt munkaerőpiacon való részvétel.

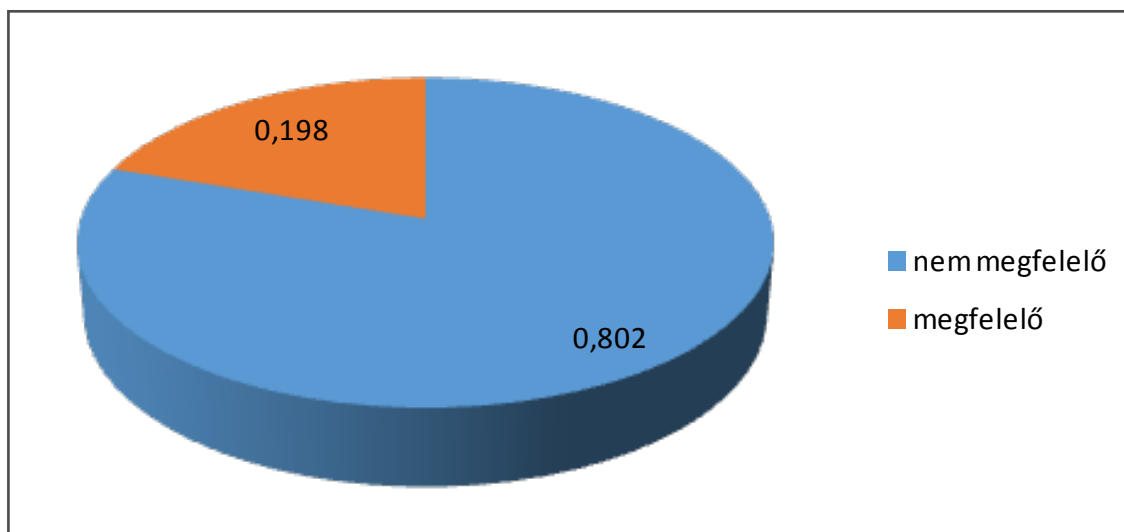
12. Nyílt munkaerőpiacon való részvétel Magyarországon

N=104

Romániában a megkérdezett szakértők túlnyomó többsége szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a nyílt munkaerőpiacon (80,2%, összesen 85 fő szerint nem megfelelő és 19,8%, összesen 21 fő szerint megfelelő). Ugyanakkor Magyarországhoz képest arányaiban sokkal többen választották azt, hogy megfelelő a mozgáskorlátozott személyek nyílt munkaerőpiacon való részvétele (Magyarországon megfelelő 5,8%, Romániában 19,8%).

13. Nyílt munkaerőpiacon való részvétel Romániában

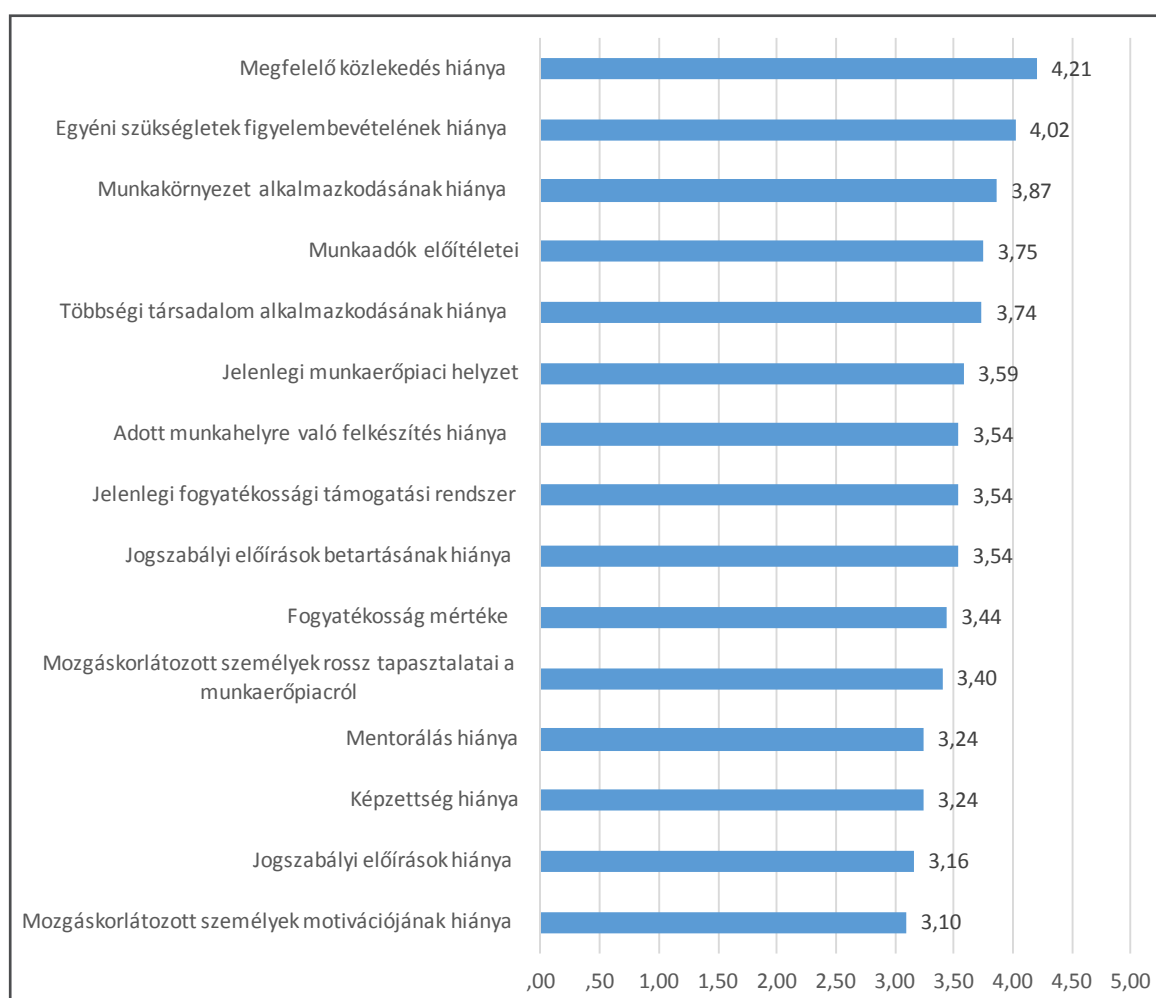
N=106

Romániában eltérés tapasztalható a mozgáskorlátozott és a nem mozgáskorlátozott szakértők válaszainak arányai között. Míg a mozgáskorlátozott szakértők túlnyomó többsége szerint nem megfelelő 97,3% (összesen 36 fő), addig a nem mozgáskorlátozott szakértőknek csak 71%-a (összesen 49 fő) szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek nyílt munkaerőpiacon való részvétele.

A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon

Magyarországon a megkérdezett szakértők három fő okát látják annak, hogy miért nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a nyílt munkaerőpiacon. A legfőbb ok a megfelelő közlekedés hiánya (a milyen mértékben ez az oka 5 fokú skálán 4,21-es átlagot kapott). A másik két fontos ok az egyéni szükségletek figyelembevételének hiánya (4,02-es átlag) és a munkakörnyezet alkalmazkodásának hiánya (3,87-es átlag). Tehát a mozgáskorlátozott személyek nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvételének okai között jelentős szerepe lehet a megkérdezett szakemberek szerint az észszerű alkalmazkodás hiányának.

14. A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon (5 fokú skála: 1 - egyáltalán nem ez az oka, 5 - jelentős mértékben ez az oka, válaszok átlagai)

N=98

A mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek körében – nagyon kicsi elemszám ellenére – kutatásunkban továbbra is azt a tendenciát látjuk, hogy a szakértők sok esetben eltérően látják azt, hogy mi a fontosabb, illetve kevésbé fontos okai a mozgáskorlátozott személyek nyílt munkaerőpiacon való részvételének.

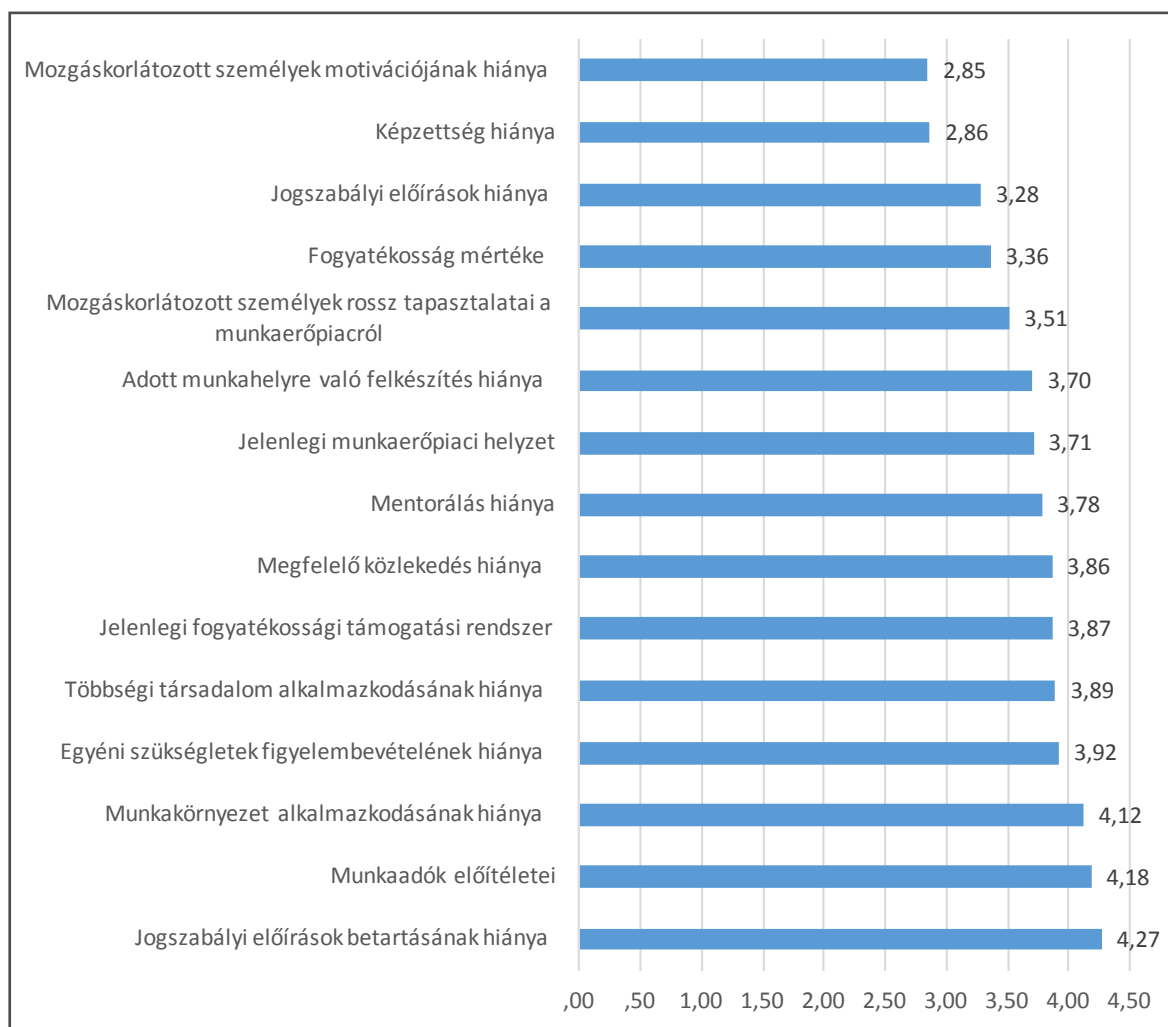
A nem mozgáskorlátozott személyek fontosabb oknak tartják a mentorálás hiányát (mozgáskorlátozott személyek 7,5%-a, összesen 5 fő szerint jelentős mértékben ez az oka, míg a nem mozgáskorlátozott személyek 32,4 %-a, összesen 12 fő szerint jelentős mértékben ez az oka) és a többségi társadalom alkalmazkodásának hiányát (mozgáskorlátozott személyek 20,9%-a, összesen 14 fő szerint jelentős mértékben ez az oka, míg a nem mozgáskorlátozott személyek 32,4%-a, összesen 12 fő szerint jelentős mértékben ez az oka).

A mozgáskorlátozott személyek fontosabb oknak tartják a képzettség hiányát, 29,9%-uk, összesen 20 fő szerint jelentős mértékben ez az oka, a nem mozgáskorlátozott személyek mindössze 10,8%-a, összesen 4 fő szerint jelentős mértékben ez az oka. A mozgáskorlátozott emberek nem megfelelő részvételében a nyílt munkaerőpiacon a nem mozgáskorlátozott szakértők fontosabb oknak tartják a többségi társadalom részéről történő támogatás hiányát, míg a mozgáskorlátozott szakértők számára fontosabb ok a mozgáskorlátozott személyek végzettsége.

A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Romániában

Romániában a megkérdezett szakemberek a magyarországi szakértők által megjelöltektől eltérő okokat tartottak fontosnak. A mozgáskorlátozott személyek nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvételének legfőbb okaként a jogszabályi előírások be nem tartását jelölték meg (a milyen mértékben ez az oka 5 fokú skálán 4,27-es átlagot kapott a válaszadóktól). Ez különösen annak fényében érdekes eredmény, hogy az egyik legkevésbé fontos oknak a jogszabályi előírások hiányát tartják a szakértők (3,28-as átlagot kapott), ami azt jelzi, hogy Romániában a szakértők szerint ugyan vannak jogszabályi előírások, amik a fogyatékos emberek nyílt munkaerőpiacon való részvételét támogatják, csak éppen nem tartják be azokat. Fontos oknak tartják még ezen kívül a munkaadók előítéleteit (4,18-as átlag) és a munkakörnyezet alkalmazkodásának hiányát (4,12-es átlag). Következésképp Romániában is fontos szerepe lehet az észszerű alkalmazkodás hiányának a nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvételben a szakértők szerint.

15. A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Romániában (5 fokú skála: 1 - egyáltalán nem ez az oka, 5 - jelentős mértékben ez az oka, válaszok átlagai)

N=85

Romániában többnyire hasonlóan fontosnak tartják a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott személyek a nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel különböző okait.

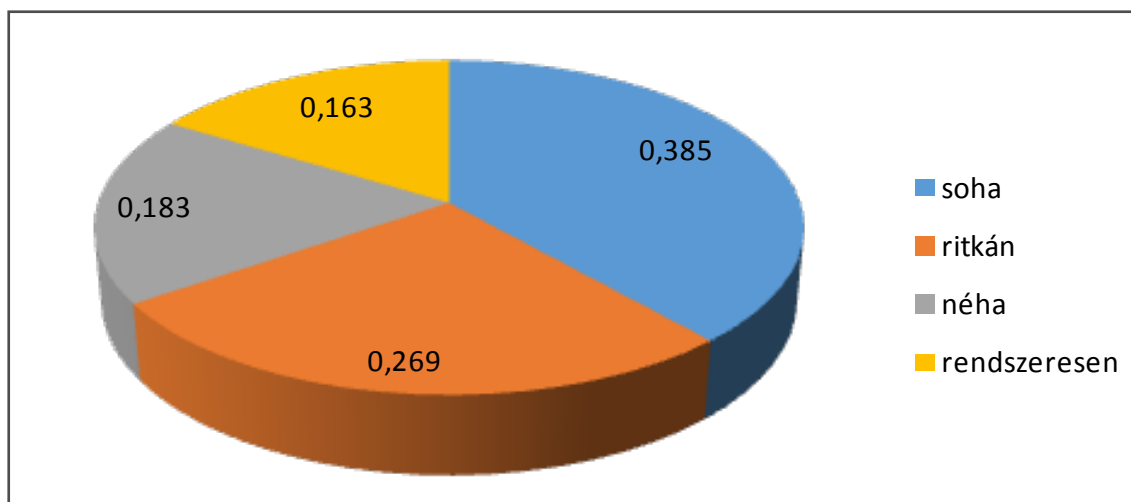
A jelenlegi fogyatékosági támogatási rendszert a mozgáskorlátozott személyek fontosabbnak tartják, mint a nem mozgáskorlátozott személyek (mozgáskorlátozott szakértők 35,1%-a, összesen 13 fő szerint jelentős mértékben, a nem mozgáskorlátozott szakértők 26,1%-a, összesen 18 fő szerint ez az oka).

A mozgáskorlátozott személyek motivációjának hiánya jelentős mértékben megosztotta a mozgáskorlátozott szakértőket, egyesek szerint egyáltalán nem 27%, (összesen 10 fő), míg mások szerint meg jelentős mértékben ez az oka 21,6% (összesen 8 fő). Ezzel szemben a nem mozgáskorlátozott szakértőket sokkal kevésbé osztotta meg ez a kérdés 10,1% (összesen 7 fő) szerint egyáltalán nem, 11,6% (összesen 8 fő) szerint jelentős mértékben ez az oka.

Észszerű alkalmazkodás az oktatásban

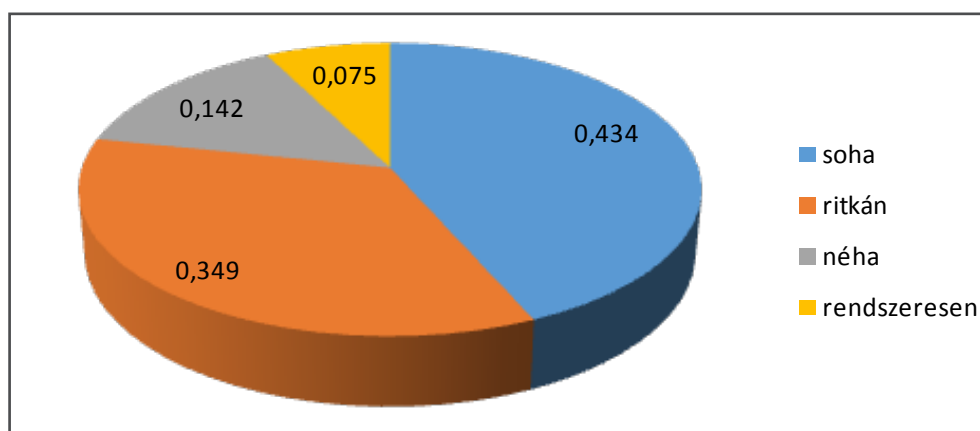
Az online kutatás eredményei szerint Magyarországon és Romániában is a válaszadók többsége soha, vagy csak ritkán találkozik az észszerű alkalmazkodás különböző formáival az oktatásban. A kutatásban az észszerű alkalmazkodás alábbi elemire kérdeztünk rá az oktatás területén: plusz idő biztosítása a vizsgákon, rugalmas részvétel a tanórákon, hozzáférhető közlekedés a lakóhely és az oktatási intézmény között, egyéni szükségletek felmérése, elektronikus távvizsga lehetőség, önálló életvitelt támogató tréning, segítő személy. Magyarországon például plusz idő biztosításával a vizsgákon a megkérdezett szakértők 38,5%-a (40 fő) soha és 26,9%-a (28 fő) ritkán találkozott. Az oktatási intézményekben segítő személy biztosításával a megkérdezett szakértők 31,7%-a (33 fő) soha, míg 31,7%-a (33 fő) ritkán találkozott. Romániában plusz idő biztosításával a vizsgákon a megkérdezett szakértők 43,4%-a (46 fő) soha, míg 34,9%-a (37 fő) ritkán találkozott, segítő személy biztosításával a megkérdezett szakértők 26,4%-a (28 fő) soha, míg 43,4%-a (46 fő) ritkán találkozott. Magyarországon az oktatási intézményekben az egyéni szükségletek felmérésével a megkérdezett szakértők 32,7%-a (34 fő) soha, 32,7%-a (34 fő) ritkán, míg 12,5% (13 fő) rendszeresen találkozik. Ezzel szemben Romániában a megkérdezett szakértők 24,5%-a (26 fő) soha, 36,8%-a (39 fő) ritkán, míg 9,4% (10 fő) rendszeresen találkozik.

16. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Magyarországon

N=104

17. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Romániában

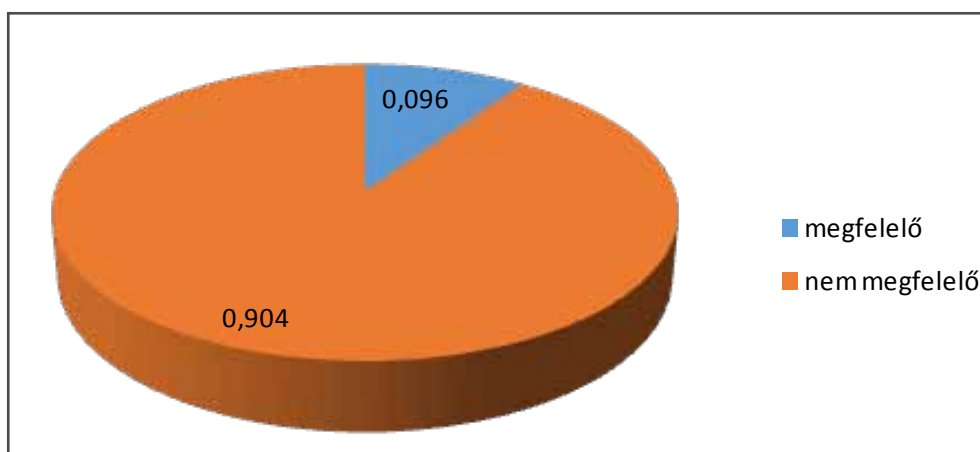
N=106

Ezek az eredmények azért is nagyon meglepőek, mert Magyarországon a törvényi előírások a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 49.§ (8) bekezdés szerint mind a plusz idő biztosítása a vizsgákon, mind a segítő személy biztosítása megilleti a fogyatékossgal élő hallgatókat a felsőoktatásban (amennyiben tudja, hogy igényelheti és igényli is ezeket). Mindez azt a hipotézisünket erősítheti meg, hogy az oktatásban nem használják rendszer szinten az észszerű alkalmazkodást, ami összefügghet azzal, hogy kis számban vannak csak jelen fogyatékos, mozgáskorlátozott emberek a felsőoktatásban. Összességében azt is megállapíthatjuk, hogy mindkét országban alig van csak jelen az észszerű alkalmazkodás az oktatás területén; Romániában kevésbé elterjedt az észszerű alkalmazkodás, mint Magyarországon.

Felsőoktatásban való részvétel

A megkérdezett szakemberek 90,4%-a, összesen 94 fő szerint Magyarországon nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a felsőoktatásban. A nem mozgáskorlátozott szakemberek némileg nagyobb arányban mondták, hogy nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a felsőoktatásban, mint a mozgáskorlátozott személyek (a mozgáskorlátozott személyek 88,1%-a, összesen 59 fő, a nem mozgáskorlátozott személyek 94,6%-a, 35 fő szerint nem megfelelő a részvétel).

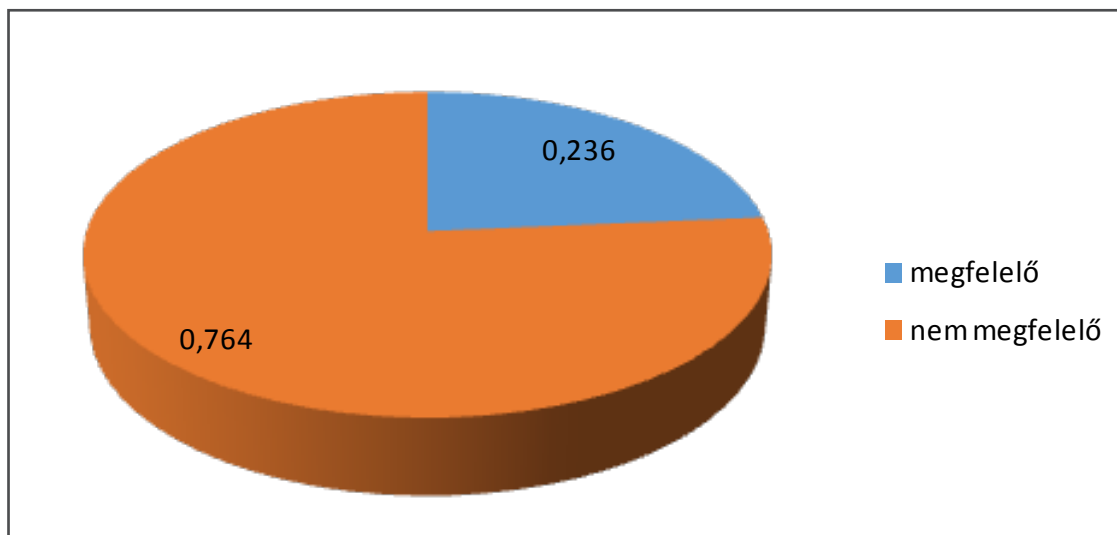
18. Felsőoktatásban való részvétel Magyarországon

N=104

Romániában kisebb arányban mondják azt a megkérdezett szakértők, hogy nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a felsőoktatásban (76,4%, összesen 81 fő szerint nem megfelelő, 23,6%, összesen 25 fő szerint megfelelő), mint Magyarországon.

19. Felsőoktatásban való részvétel Romániában

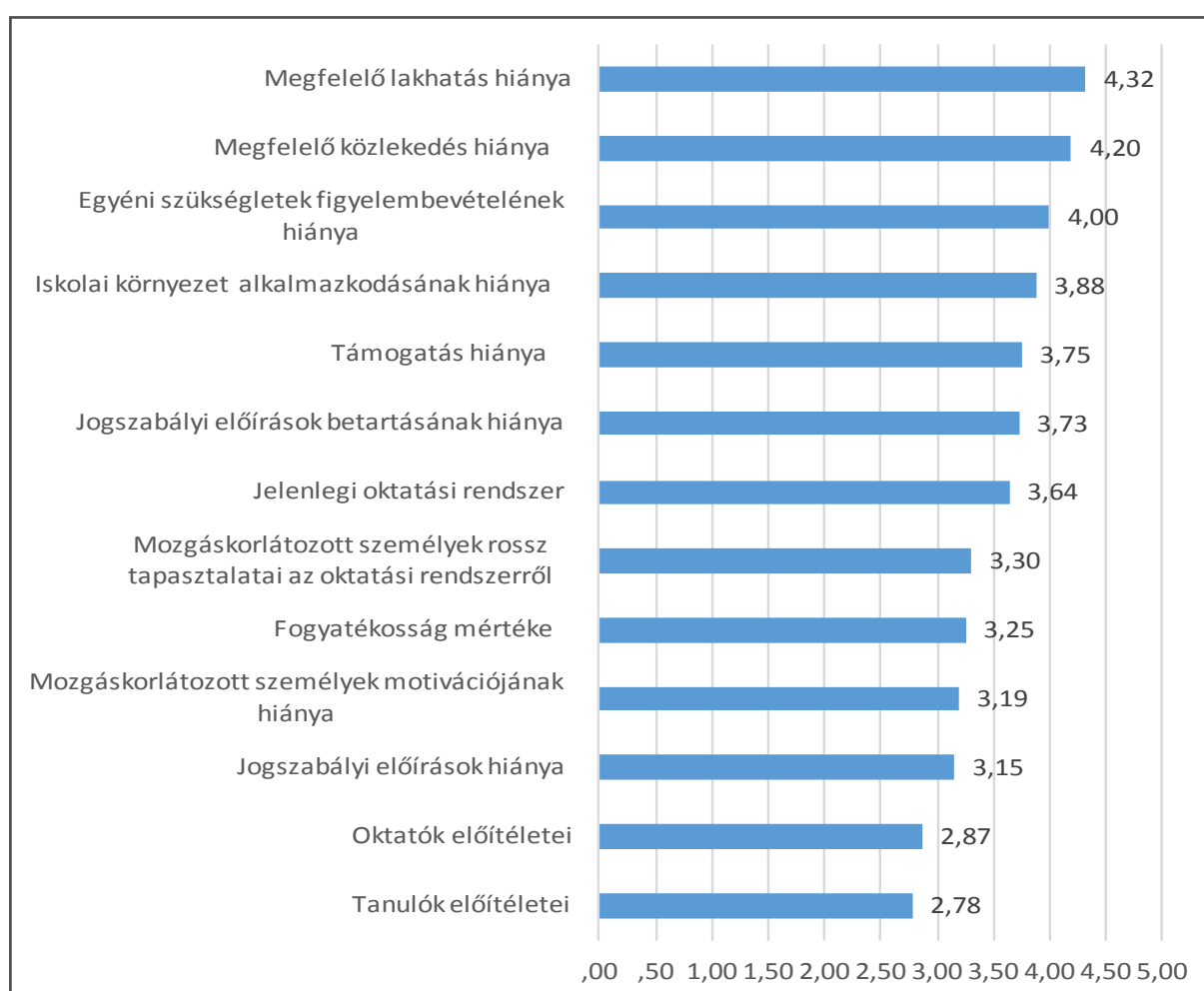
N=106

Romániában jelentős a különbség a mozgáskorlátozott és a nem mozgáskorlátozott szakértők válaszai között. Míg a mozgáskorlátozott szakértők túlnyomó többsége (97,3%, összesen 36 fő) szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a felsőoktatásban, addig a nem mozgáskorlátozott szakértők közül csak 65,2%, 45 fő gondolja így.

A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon

Magyarországon a felsőoktatásban való nem megfelelő részvétellel kapcsolatban két fő okot jelöltek meg a megkérdezett szakemberek: a megfelelő lakhatás hiányát (a milyen mértékben ez az oka 5 fokú skálán 4,32-es átlagot kapott a válaszadóktól) és a megfelelő közlekedés hiányát (4,2-es átlag). A megfelelő lakhatás és közlekedés kialakításában jelentős szerepe lehet az észszerű alkalmazkodásnak, vagyis az észszerű alkalmazkodás hiánya is fontos akadálya lehet, hogy nem tudnak megfelelő módon részt venni a mozgáskorlátozott személyek a felsőoktatásban.

20. A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon
(5 fokú skála: 1 - egyáltalán nem ez az oka, 5 - jelentős mértékben ez az oka, válaszok átlagai)

N=94

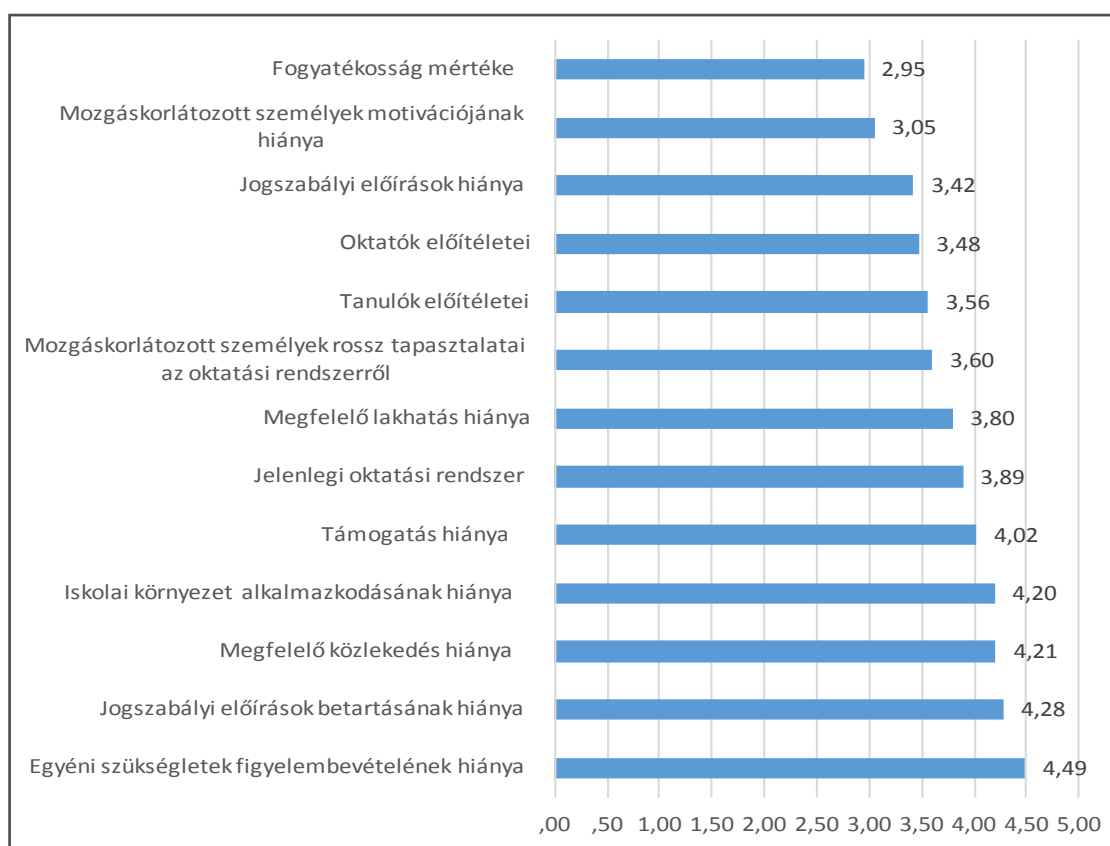
A mozgáskorlátozott szakértők egy része fontosabbnak tartja a felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel kapcsán a fogyatékoság súlyosságát, a megfelelő közlekedés hiányát és a megfelelő lakhatás hiányát, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők.

A tanulók előítéleteit a nem mozgáskorlátozott szakértők nagyobb része tartja fontosabbnak, mint a mozgáskorlátozott szakértők.

A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Romániában

Romániában a felsőoktatásban való nem megfelelő részvételnek más okait tartják fontosnak, mint Magyarországon. A három legfontosabb ok az egyéni szükségletek figyelembevételének hiánya (a milyen mértékben ez az oka 5 fokú skálán 4,49-es átlagot kapott a válaszadóktól), a jogszabályi előírások betartásának hiánya (4,28-as átlag) és a megfelelő közlekedés hiánya (4,21-es átlag). Mindez azt jelzi, hogy az észszerű alkalmazkodás hiánya komoly oka lehet a felsőoktatásban való nem megfelelő részvételnek a megkérdezett szakértők szerint.

21. A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Romániában
(5 fokú skála: 1 - egyáltalán nem ez az oka, 5 - jelentős mértékben ez az oka, válaszok átlagai)

N=81

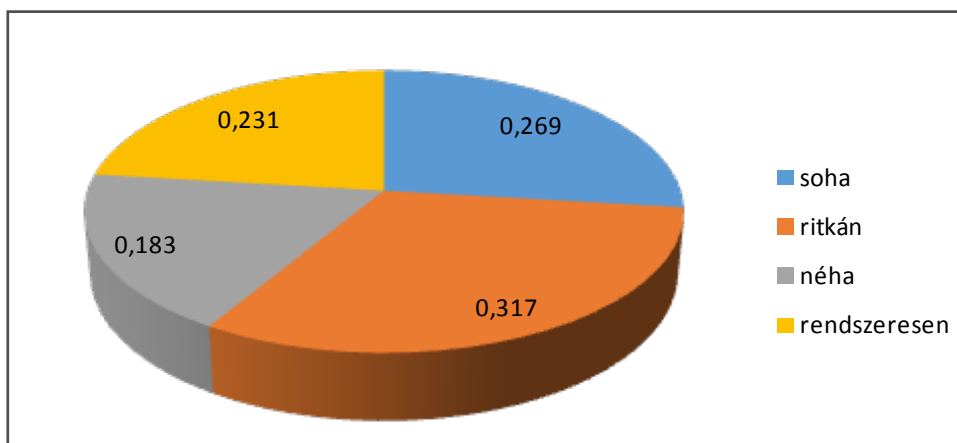
A megkérdezett mozgáskorlátozott szakértők többsége 59,5%-a, összesen 22 fő fontosabb oknak tartja az iskolai környezet alkalmazkodásának (vagyis többek között az észszerű alkalmazkodás, az egyéni szükségletek szerinti bánásmód) hiányát, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők. (A nem mozgáskorlátozott szakértők 34,8%-a, 24 fő szerint jelentős mértékben ez az oka.) A támogatás hiányát a mozgáskorlátozott szakértők 37,8%-a, összesen 14 fő jelölte meg fontos okként, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 27,5%-a, összesen 19 fő.

Összességében a felsőoktatásban való részvétel kapcsán az egyéni szükségletek figyelembevételének hiányát, a mozgáskorlátozott személyek motivációjának hiányát és a jogszabályi előírások betartásának hiányát is fontosabb oknak tartják a mozgáskorlátozott szakértők, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők.

Észszerű alkalmazkodás a hivatalos ügyintézésben

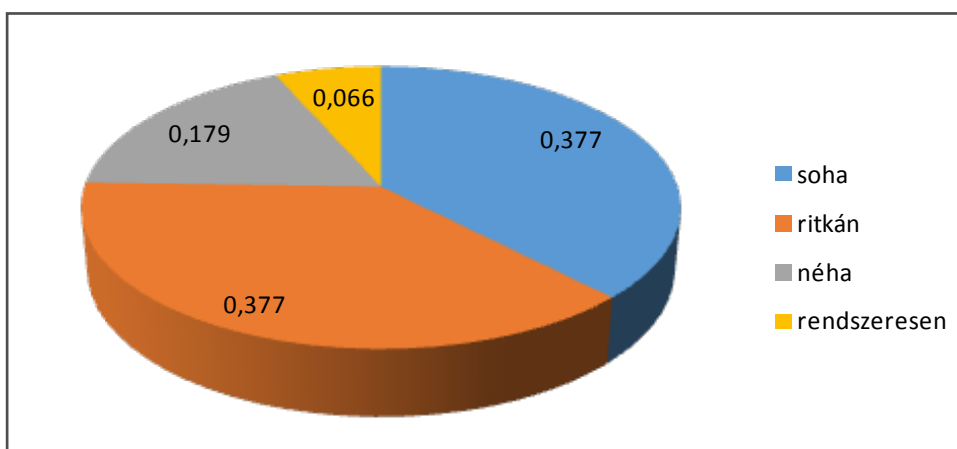
Magyarországon a hivatalos ügyintézés kapcsán megoszlanak a szakemberek válaszai a tekintetben, hogy milyen gyakran találkoznak az észszerű alkalmazkodás különböző formáival (hivatalos ügyintézés e-ügyintézésrel történő elérhetővé tétele, hivatalos papírok kitöltéséhez hozzáértő segítő és tárgyi eszközök biztosítása). A megkérdezett szakértők 24%-a (25 fő) soha és csak 18,3%-uk (19 fő) találkozik rendszeresen e-ügyintézés lehetőségével a hivatalos ügyintézés során. A hivatalos ügyintézés során a hivatalos papírok kitöltéséhez hozzáértő segítő személy és tárgyi eszközök biztosításával a szakértők 26,9%-a (28 fő) soha, míg 23,1%-uk (24 fő) rendszeresen találkozik. Romániában a hivatalos ügyintézésben a válaszadók többsége soha vagy csak ritkán találkozik az észszerű alkalmazkodással. A megkérdezett szakértők 32,1%-a (34 fő) soha és mindössze 5,7% (6 fő) találkozik rendszeresen e-ügyintézés lehetőségével. A hivatalos ügyintézésben a hivatalos papírok kitöltéséhez hozzáértő segítő személy és tárgyi eszközök biztosításával a szakértők 37,7%-a (40 fő) soha, és csak 6,6%-uk (7 fő) találkozik rendszeresen.

22. Hozzáértő segítő és tárgyi eszközök biztosítása a hivatalos ügyintézésben Magyarországon

N=104

23. Hozzáértő segítő és tárgyi eszközök biztosítása a hivatalos ügyintézésben Romániában

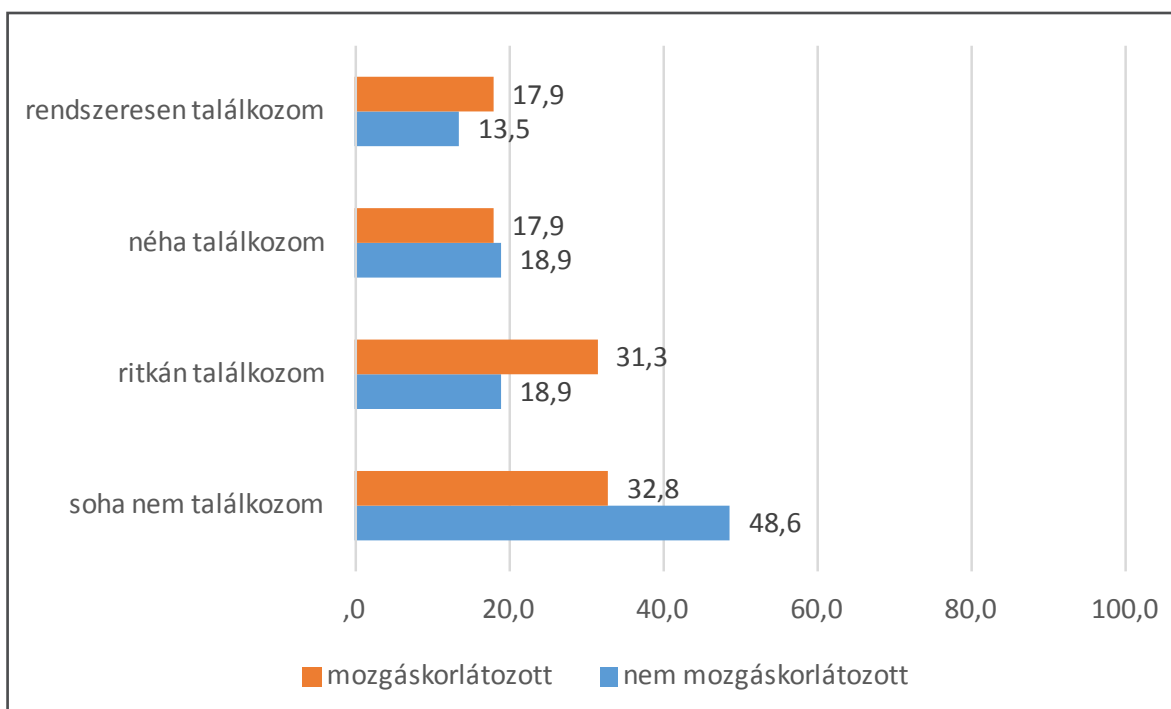
N=106

Összességében megállapíthatjuk, hogy a szakemberek Romániában ritkábban találkoznak az észszerű alkalmazkodással a hivatalos ügyintézés kapcsán, mint Magyarországon. Azonban a „soha” és „ritkán” válaszok arányát tekintve elmondhatjuk, hogy mindkét országnak van tennivalója a közügyintézkések akadálymentesítése és az észszerű alkalmazkodás terén.

Észszerű alkalmazkodás gyakorisága a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint

Magyarországon – bár nagyon kicsi az elemszám – eltérő, hogy az általunk megkérdezett mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek hol érzékelnek különbséget az észszerű alkalmazkodás megjelenése kapcsán. Például az oktatási intézmény és a lakóhely között hozzáférhető közlekedés biztosításával a mozgáskorlátozott szakembereknek csak 19,4%-a (13 fő) találkozik rendszeresen, míg a nem mozgáskorlátozott szakemberek 43,2%-a (16 fő). Ezzel szemben a mozgáskorlátozott tanulók számára a vizsgákon plusz idő biztosításával a nem mozgáskorlátozott szakértők 48,6%-a (18 fő), míg a mozgáskorlátozott szakértők 32,8%-a (22 fő) soha, és a nem mozgáskorlátozott szakértők 13,5%-a (5 fő) rendszeresen találkozik.

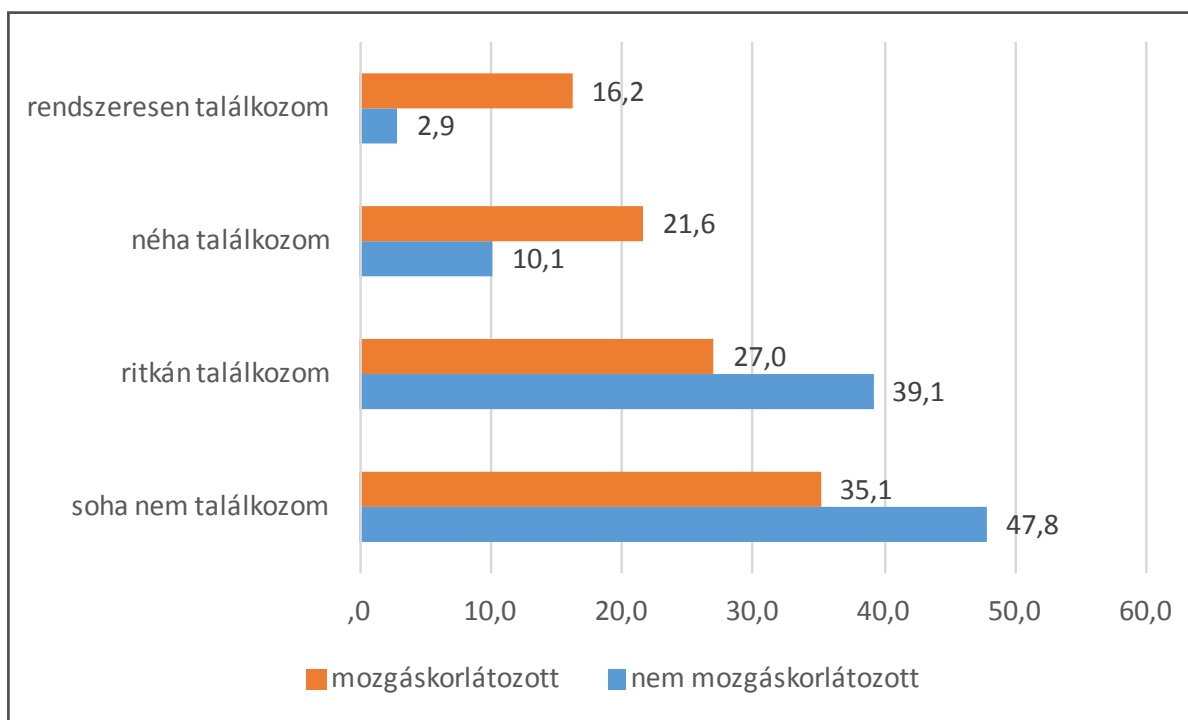
24. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Magyarországon a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint

N=104

Romániában a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott emberek észlelése között – a kis elemszám ellenére – minden téren különbség van; a mozgáskorlátozott szakemberek gyakrabban találkoznak az észszerű alkalmazkodással a munka, a felsőoktatás és a hivatalos ügyintézés terén is, mint a nem mozgáskorlátozott szakemberek. Romániában például a mozgáskorlátozott tanulók számára a vizsgákon plusz idő biztosításával a nem mozgáskorlátozott szakértők 47,8%-a (33 fő), míg a mozgáskorlátozott szakértők 35,1%-a (13 fő) soha, a nem mozgáskorlátozott szakértők 2,9%-a (2 fő), míg a mozgáskorlátozott szakértők 16,2%-a (6 fő) pedig rendszeresen találkozik.

**25. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Romániában
a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint**

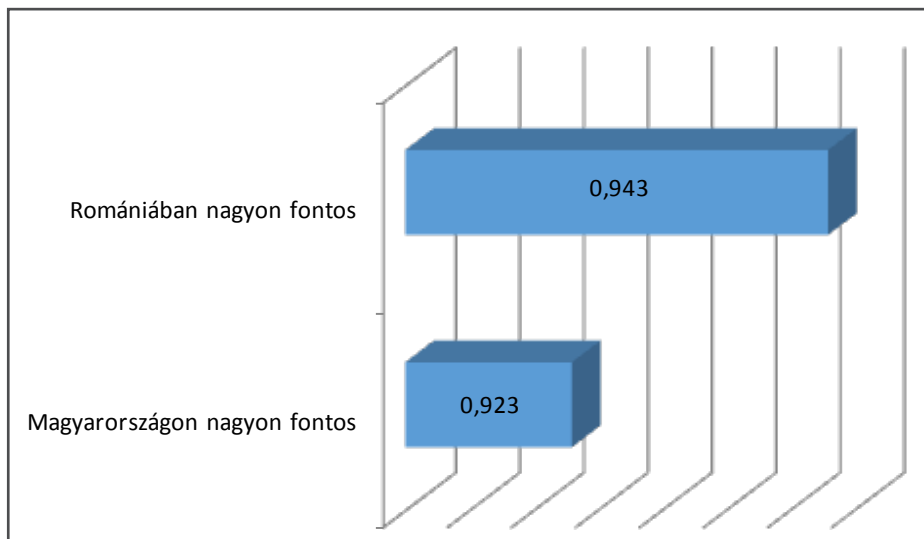

N=106

Közösségi helyekhez való hozzáférés

Megkértük válaszadóinkat, hogy egy 5 fokú skálán értékeljék, hogy szerintük mennyire fontos, hogy a különböző közösségi helyek hozzáférhetőek legyen a mozgáskorlátozott személyek számára. Magyarországon és Romániában a megkérdezett szakértők többsége a különböző közösségi helyekhez való hozzáférést (nyílt munkaerőpiaci munkahely, bevásárlóközpont, integrált oktatási intézmény, mozi, kórház, játszóház, lakhely, busz, uszoda, nyilvános wc, önkormányzat, diszkó) fontosnak tartja (kivéve a diszkót). A szakértők a kórházhoz és a lakóhelyhez való hozzáférést tartják a legfontosabbnak (kórházhoz való hozzáférés Magyarországon a megkérdezettek 92,3%-a szerint (96 fő), Romániában 94,3% (100 fő) szerint nagyon fontos, lakóhelyhez való hozzáférés Magyarországon a megkérdezettek 83,7%-a (87 fő) szerint, Romániában 87,7% (93 fő) szerint nagyon fontos.

26. Kórházhoz való hozzáférés Magyarországon és Romániában

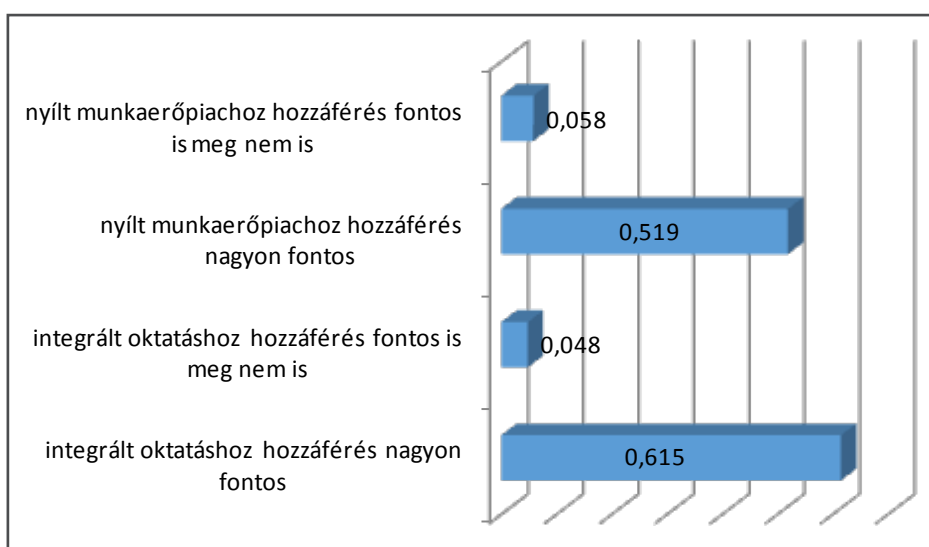

Magyarországon N=104,
Romániában N=106

A legkevésbé fontosnak Magyarországon és Romániában egyaránt a diszkóhoz (Magyarországon a megkérdezettek 17,3%-a (18 fő) szerint, Romániában 21,7% (23 fő) szerint nagyon fontos) és a mozihoz való hozzáférést (Magyarországon a megkérdezettek 25%-a (26 fő) szerint, Romániában 29,2% (31 fő) szerint nagyon fontos) tartják.

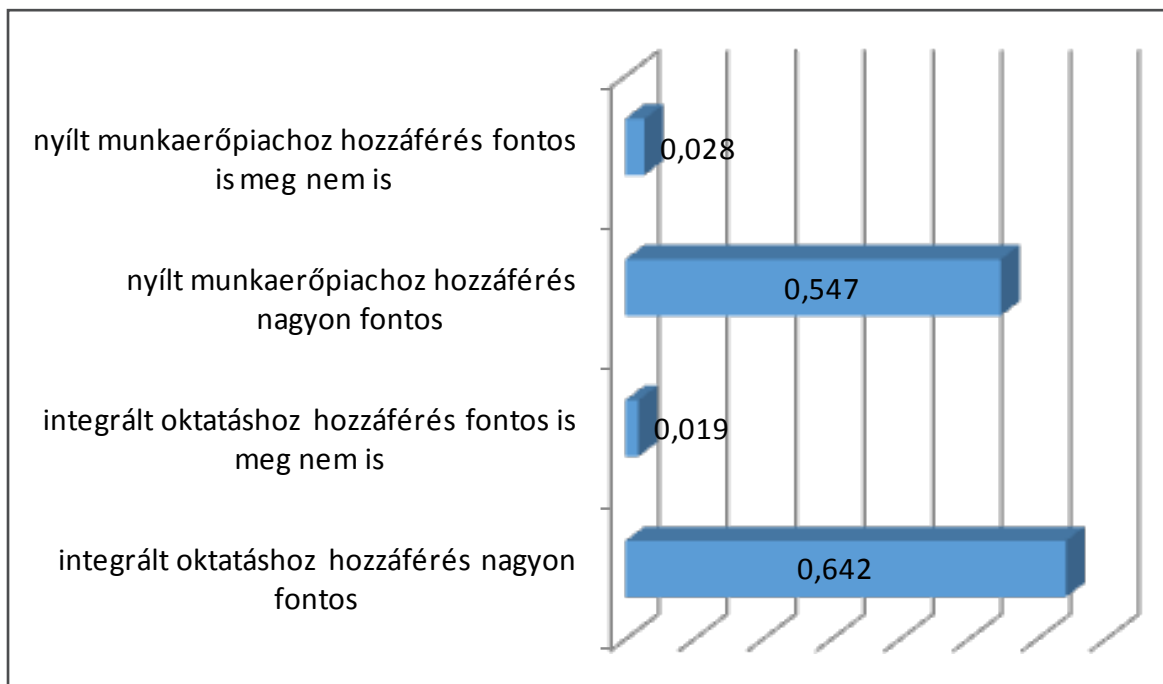
Magyarországon és Romániában az integrált oktatáshoz való hozzáférést fontosabbnak tartják a szakértők, mint a nyílt munkaerőpiaci résztvételt. Az integrált oktatáshoz való hozzáférés Magyarországon 61,5% (64 fő) szerint nagyon fontos, 4,8% (5 fő) szerint fontos is meg nem is, Romániában 64,2% (68 fő) szerint nagyon fontos, 1,9% (2 fő) szerint fontos is meg nem is míg a nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés Magyarországon 51,9% (54 fő) szerint nagyon fontos, 5,8% (6 fő) szerint fontos is meg nem is, Romániában 54,7% (58 fő) szerint nagyon fontos, 2,8% (3 fő) szerint fontos is meg nem is.

27. Integrált oktatáshoz és nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés fontossága Magyarországon

N=104

28. Integrált oktatáshoz és nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés fontossága Romániában

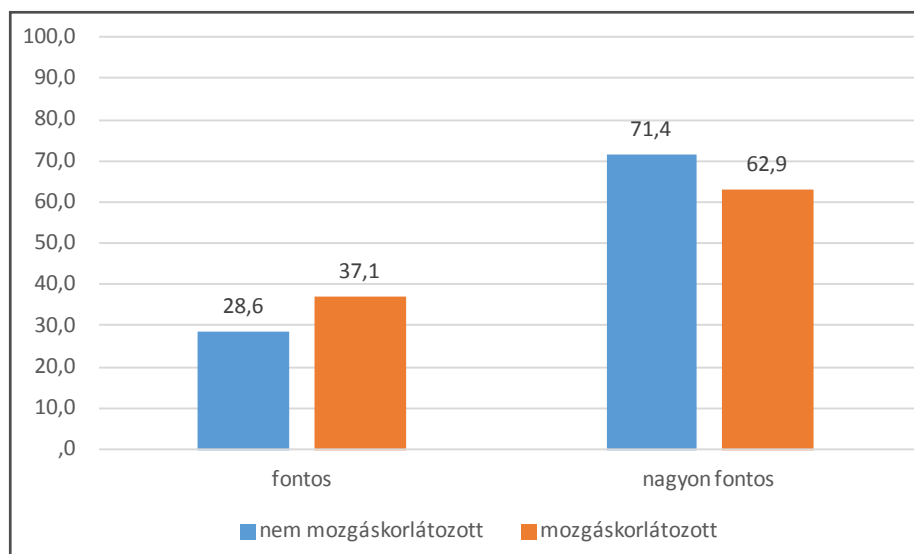
N=106

Összességében megállapíthatjuk, hogy mind Magyarországon mind pedig Romániában a szakértők fontosnak tartják a mozgáskorlátozott személyek hozzáférést a nyílt munkaerőpiachoz és az integrált oktatáshoz. Ennek okaira a szakértői valamint a mozgáskorlátozott emberek fókuszcsoportjaiban kérdeztünk rá, és a válaszok alapján a fogyatékos emberek egy része tart az integrációtól a sok akadályozó körülmény és negatív tapasztalat miatt.

Közösségi helyekhez való hozzáférés a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint

Magyarországon a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők is fontosnak tartják a nyílt munkakerőpiachoz és az integrált oktatáshoz való hozzáférést. Ugyanakkor – bár nagyon kicsi az elemszám – úgy tűnik, hogy a mozgáskorlátozott szakértők számára némileg kevésbé fontos a nyílt munkaerőpiachoz és az integrált oktatáshoz való hozzáférés, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára (nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés a mozgáskorlátozott szakértők 47,8%-a (32 fő) szerint nagyon fontos, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 59,5%-a (22 fő), az integrált oktatáshoz való hozzáférés mozgáskorlátozott szakértők 62,9%-a (39 fő) számára, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 71,4%-a (25 fő) szerint nagyon fontos). Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők számára némileg kevésbé fontos a kórház, a lakhely és a mozi hozzáférhetősége is, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára (a lakhelyhez való hozzáférés a mozgáskorlátozott szakértők 80,6%-a (54 fő), míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 89,2%-a (33 fő) számára nagyon fontos). Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy Magyarországon a közösségi helyekhez való hozzáférés a mozgáskorlátozott szakértők számára némileg kevésbé fontos, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára.

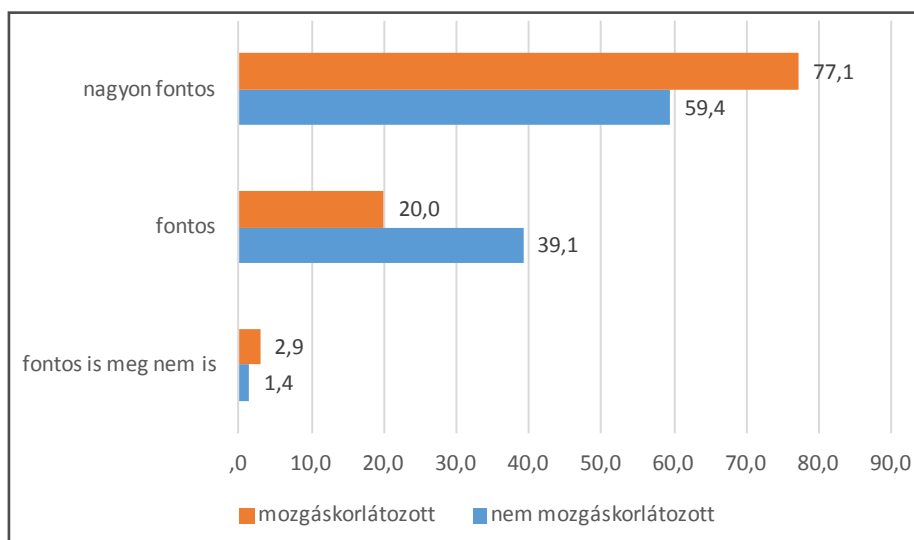
29. Integrált oktatáshoz való hozzáférés Magyarországon a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint

N=104

Romániában a mozgáskorlátozott szakértők megosztottak abban, hogy mennyire fontos számukra a nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés. A mozgáskorlátozott szakértők 67,6%-a (25 fő) számára nagyon fontos, 21,6%-a (8 fő) számára fontos, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 47,8%-a (33 fő) szerint nagyon fontos, 49,3%-a (34 fő) szerint fontos. Romániában az integrált oktatási intézményhez való hozzáférés a mozgáskorlátozott szakértők 77,1%-a (27 fő) szerint, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 59,4%-a (41 fő) nagyon fontos. A kórházhoz való hozzáférés a mozgáskorlátozott szakértők 100%-a, (37 fő) számára, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 91,3%-a (63 fő) számára nagyon fontos. A mozgáskorlátozott szakértők számára a lakhelyhez, a buszhoz, az uszodához, a nyilvános wc-hez és az önkormányzathoz való hozzáférés is fontosabb, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára.

30. Integrált oktatáshoz való hozzáférés Romániában a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint

N=106

Összességében megállapíthatjuk, hogy Romániában a mozgáskorlátozott szakértőknek a legtöbb közösségi helyhez való hozzáférés fontosabb, mint a nem mozgáskorlátozott szakértőknek.

Észszerű alkalmazkodás egyéni és országos szinten az egészségügy területén

Kutatásunkban a szakemberek túlnyomó többsége Magyarországon nagyon fontosnak tartja, hogy a mozgáskorlátozott személyek számára hozzáférhető legyen a kórházi ellátás 92,3% (96 fő) szerint nagyon fontos, ugyanakkor csak 8,7%-uk, (összesen 9 fő) szerint jellemző az, hogy az egészségügyi kezeléseknél figyelembe vennék a mozgáskorlátozott személyek speciális igényeit. Itt tehát jelentős az eltérés aközött, amit a szakértők szeretnének, és aközött, amit jellemzőnek tartanak a gyakorlatban.

Romániában a szakemberek túlnyomó többsége nagyon fontosnak tartja, hogy a mozgáskorlátozott személyek számára hozzáférhető legyen a kórház (94,3%, összesen 100 fő szerint nagyon fontos), ugyanakkor csak 11,3%-uk (12 fő) szerint jellemző az, hogy az egészségügyi kezeléseknél figyelembe veszik a mozgáskorlátozott személyek speciális igényeit. Magyarországhoz hasonlóan Romániában is jelentős az eltérés aközött, amit a szakértők szeretnének, és aközött, amit a gyakorlatban jellemzőnek tartanak.

Észszerű alkalmazkodás egyéni és országos szinten a szórakozás területén

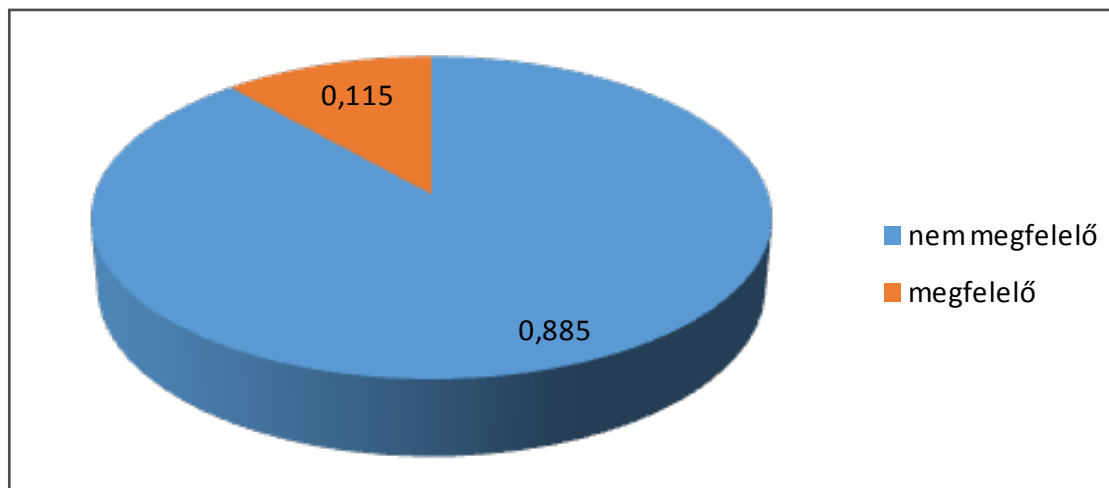
A szakemberek szerint legkevésbé jellemző a szórakozóhelyekhez való hozzáférés és ezt tartják a legkevésbé fontosnak is (pl. diszkóhoz való hozzáférés a szakemberek mindössze 17,3%-a (18 fő) szerint nagyon fontos és 15,4% -a szerint (16 fő) számára nem fontos. Úgy tűnik, hogy a szórakozás nem csak a gyakorlatban, hanem a szakértők megítélése szerint is a legkevésbé fontos terület a hozzáférhetőség szempontjából. Nyilvánvaló, hogy a szórakozás nem annyira alapvető szükséglet, mint például az egészségügyi ellátás vagy a lakhatás, ugyanakkor a mindennapi életben a mentális jólét és az életminőség szempontjából fontos szerepe lehet a szórakozásnak is a mozgáskorlátozott emberek életében éppúgy, mint bárki más életében.

A szakemberek szerint Romániában is legkevésbé jellemző a szórakozóhelyekhez való hozzáférés, és ezt tartják a legkevésbé fontosnak, hogy hozzáférhető legyen a mozgáskorlátozott személyek számára (pl. diszkóhoz való hozzáférés a szakembereknek csak a 21,7%-a (összesen 23 fő) szerint nagyon fontos. Ez meggyezik a magyarországi szakértők megítélésével.

Közösségi részvétel Magyarországon

Kutatásunkban a megkérdezett szakértők túlnyomó többsége szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségekben 88,5% (92 fő) szerint nem megfelelő és mindössze 11,5% (12 fő) szerint megfelelő.

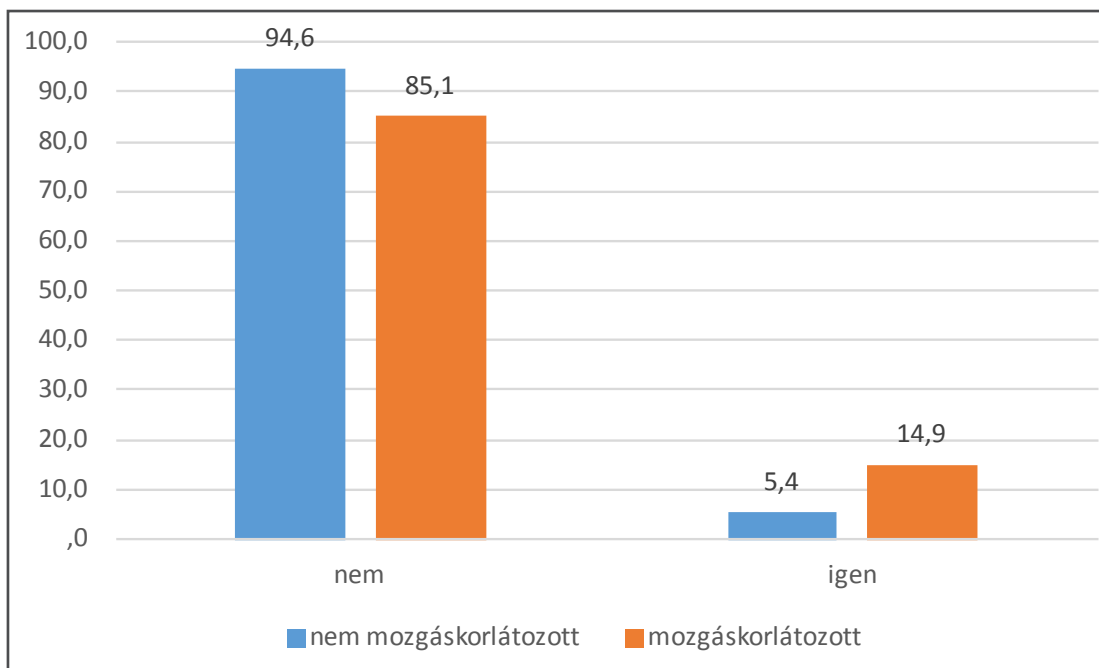
31. Közösségi részvétel Magyarországon

N=104

A mozgáskorlátozott szakértők ugyanakkor Magyarországon némileg nagyobb arányban mondták, hogy részvételük megfelelő a helyi közösségek életében, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők a mozgáskorlátozott szakértők 85,1-a (57 fő) szerint nem megfelelő, és 14,9 %-uk (10 fő) szerint megfelelő, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 94,6%-a (35 fő) szerint nem megfelelő és csak 2 válaszadó szerint megfelelő).

32. Közösségi részvétel Magyarországon a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint

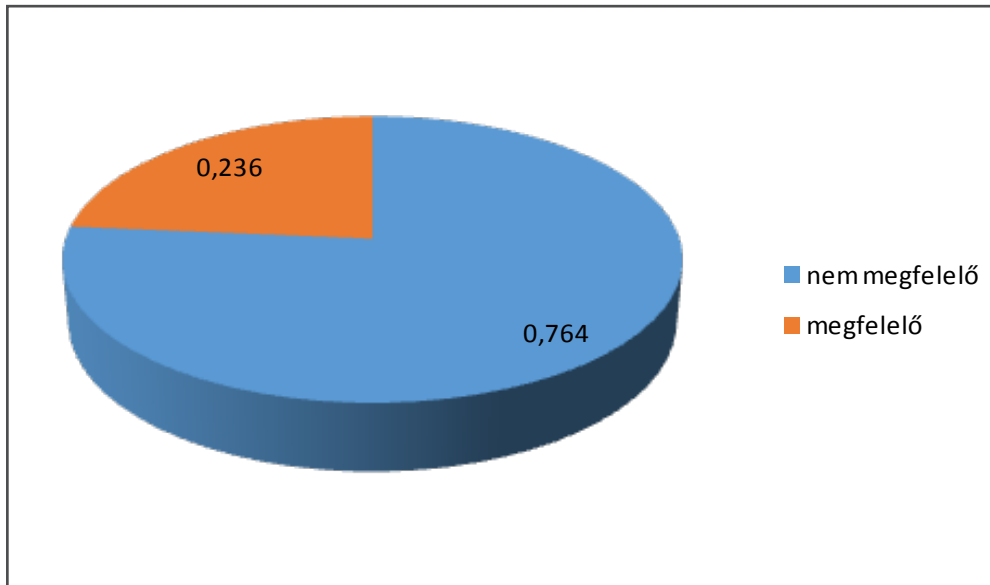

N=104

Közösségi részvétel Romániában

A megkérdezett szakértők túlnyomó többsége szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségekben 76,4% (81 fő) szerint nem megfelelő és csak 23,6% (25 fő) szerint megfelelő Romániában. Ugyanakkor Magyarországon nagyobb arányban mondták azt a szakértők, hogy nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek társadalmi részvétele.

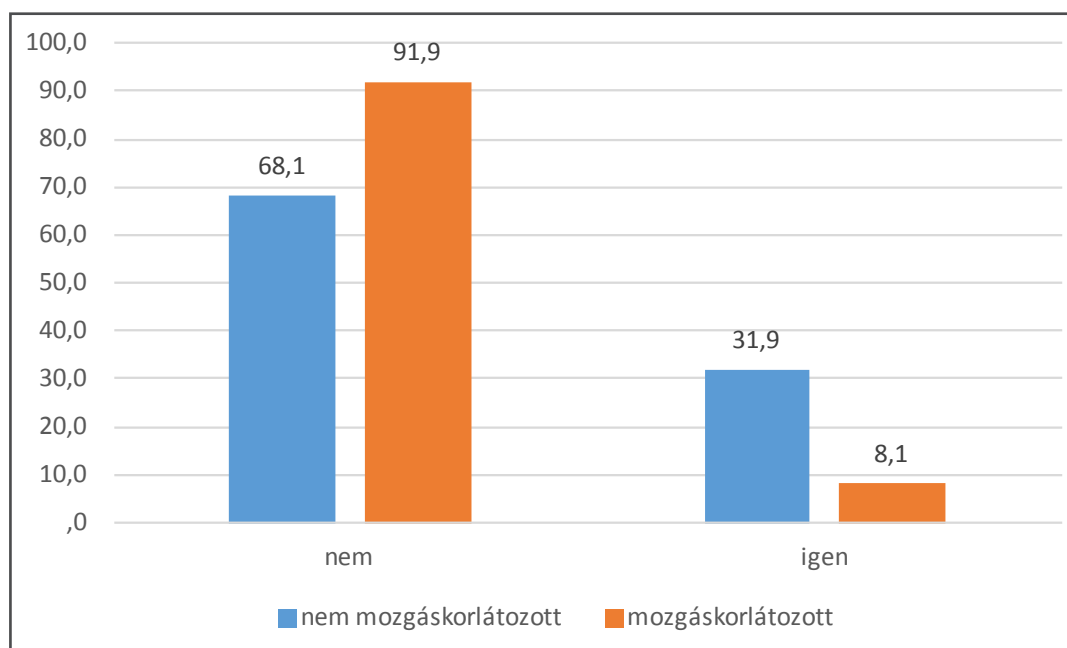
33. Közösségi részvétel Romániában

N=106

Romániában kimutatható eltérés van aközött, hogy hogyan látják a mozgáskorlátozott és a nem mozgáskorlátozott szakértők a helyi közösségekben való részvételt. A mozgáskorlátozott válaszadók 91,9%-a (34 fő) mondta azt, hogy szerinte nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségekben (csak 3 fő mondta azt, hogy megfelelő), míg a nem mozgáskorlátozott szakértőknek csak a 68,1%-a (47 fő) szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott emberek részvétele a helyi közösségben. Vagyis Magyarországgal ellentétben, Romániában a mozgáskorlátozott szakértők túlnyomó többsége problémának érezte a helyi közösségben való részvételt, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők egy része szerint ez így megfelelő.

34. Közösségi részvétel Romániában a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint

N=106

Összességében megállapíthatjuk, hogy a megkérdezettek sem Magyarországon sem Romániában nem tartják megfelelőnek a mozgáskorlátozott emberek helyi közösségekben, a nyílt munkaerőpiacon és a felsőoktatásban való részvételét. A két országot összehasonlítva – ugyan a kérdőívben nem kértük, hogy állítsanak fel fontossági sorrendet – az adatok alapján Magyarországon a szakértők kevésbé tartják megfelelőnek a mozgáskorlátozott személyek társadalmi részvételét ezeken a területeken, mint Romániában. Romániában a nem mozgáskorlátozott szakértők azok, akik kevésbé érzékelik, hogy probléma lenne a mozgáskorlátozott személyek társadalmi részvételével, mivel szinte az összes mozgáskorlátozott szakértő szerint nem megfelelő a részvételük sem a helyi közösségekben, sem a nyílt munkaerőpiacon sem pedig a felsőoktatásban.

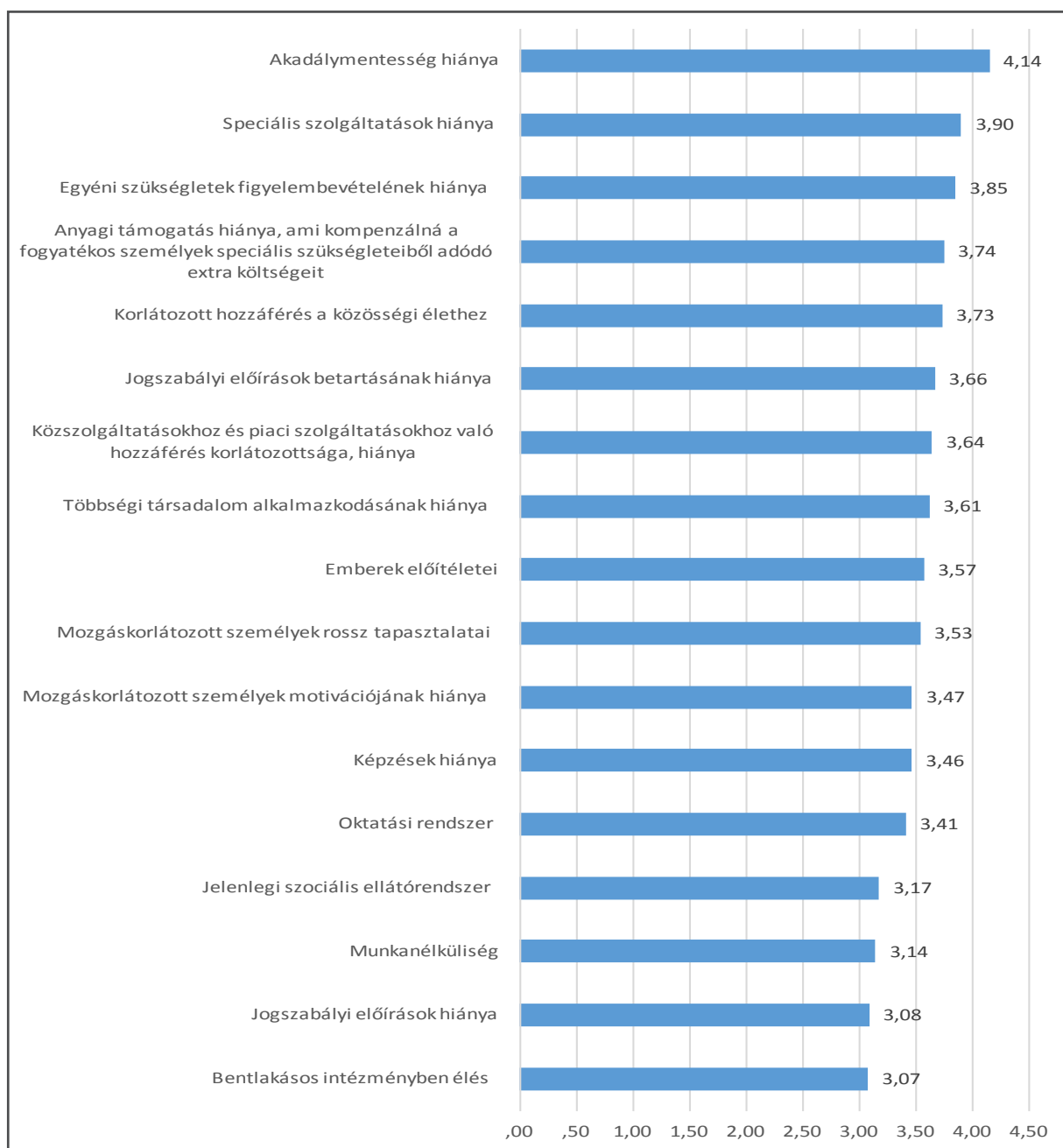
Magyarországon és Romániában is a nyílt munkaerőpiacon való részvételt tartották a legkevésbé megfelelőnek a megkérdezett szakértők (Magyarországon 94,2%, míg Romániában 80,2% szerint nem megfelelő). Magyarországon a mozgáskorlátozott emberek helyi közösségekben való részvételét tartották a leginkább megfelelőnek (11,5% szerint megfelelő), míg Romániában a helyi közösségben és a felsőoktatásban való részvétel is a megkérdezettek 23,6%-a szerint megfelelő.

A nem megfelelő közösségi részvétel okai Magyarországon

A kutatásban kapott válaszok alapján összességében megállapítható, hogy a szakértők szerint a mozgáskorlátozott emberek helyi közösségben való nem megfelelő részvételének legfőbb oka az akadálymentesség hiánya (a milyen mértékben ez az oka 5 fokú skálán 4,14-es átlagot kapott a válaszadóktól). Fontos ok még a megkérdezettek szerint a speciális szolgáltatások hiánya (3,9-es átlag) és az egyéni szükségletek figyelembevételének hiánya (3,85-ös átlag). Az észszerű alkalmazkodás különböző elemei (speciális szolgáltatások hiánya, egyéni szükségletek figyelembevételének hiánya) válaszadóink szerint jelentős mértékben hozzájárulnak a nem megfelelő társadalmi részvételhez.

35. Nem megfelelő közösségi részvétel okai Magyarországon

(5 fokú skála: 1 - egyáltalán nem ez az oka, 5 - jelentős mértékben ez az oka, válaszok átlagai)

N=92

A fentiek alapján összességében megállapíthatjuk azt is, hogy többnyire nincs lényeges különbség aközött, hogy mit tartanak a nem megfelelő közösségi részvétel okainak a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők Magyarországon.

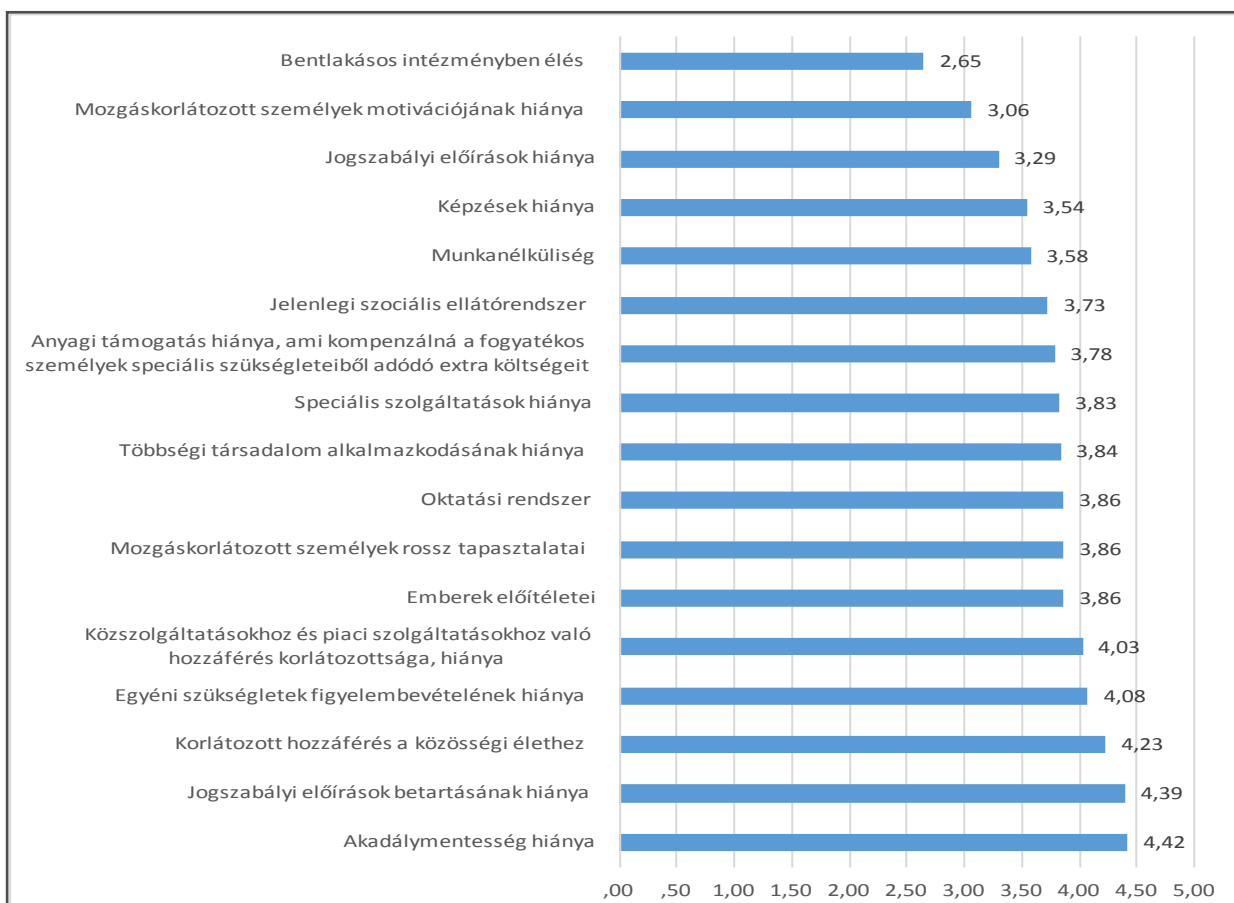
A mozgáskorlátozott szakértők kevésbé tartják fontosnak a többségi társadalom alkalmazkodásának hiányát és az egyéni szükségletek figyelembevételének hiányát. Ugyanakkor az akadálymentesség és a mozgáskorlátozott személyek motivációjának hiányát a mozgáskorlátozott szakértők fontosabb oknak tartották, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők.

A nem megfelelő közösségi részvétel okai Romániában

Romániában a nem megfelelő közösségi részvétel legfőbb okait az akadálymentesség (a milyen mértékben ez az oka 5 fokú skálán 4,42-es átlagot kapott), a jogszabályi előírások betartásának hiányában (4,39-es átlag) és a közösségi élethez való korlátozott hozzáférésben (4,23-as átlag) látják. Fontos oknak tartják még az egyéni szükségletek figyelembevételének hiányát, tehát az észszerű alkalmazkodás egyik fontos elemét is.

36. Nem megfelelő közösségi részvétel okai Romániában

(5 fokú skála: 1 - egyáltalán nem ez az oka, 5 - jelentős mértékben ez az oka, válaszok átlagai)

N=81

A magyarországi válaszokhoz képest Romániában jobban elkülönült, hogy milyen okokat tartanak a mozgáskorlátozott, illetve a nem mozgáskorlátozott szakértők fontosnak a nem megfelelő közösségi részvételben. A mozgáskorlátozott szakértők szerint a legfőbb okok között szerepel a korlátozott hozzáférés a közösségi élethez (a mozgáskorlátozott szakértők 56,8%-a (21 fő) szerint, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 34,8%-a (24 fő) véleménye szerint jelentős mértékben ez az oka: és a közszolgáltatásokhoz és piaci szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátozottsága és hiánya (a mozgáskorlátozott szakértők 51,4%-a (19 fő) szerint jelentős mértékben, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 20,3%-a (14 fő) véleménye szerint jelentős mértékben ez az oka).

A nem mozgáskorlátozott szakértők szerint a nem megfelelő társadalmi részvétel legfőbb oka az akadálymentesség hiánya (míg a mozgáskorlátozott szakértők csupán 32,4%-a (12 fő) szerint, addig a nem mozgáskorlátozott szakértők 49,3% -a (34 fő) szerint jelentős mértékben ez az oka).

Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a szakértők munkájában

A kérdésekre adott válaszok alapján elmondható, hogy Magyarországon a megkérdezett szakértők 93,3%-a (97 fő) alkalmazkodik a mozgáskorlátozott emberek egyéni szükségleteihez munkája során. Az alkalmazkodásra példaként legtöbbször az akadálymentesítést említették, ami azonban elsődlegesen nem az egyéni szükségletek figyelembevételén alapul, többben a munkahelyi alkalmazkodási formákat (pl. rugalmas munkaidő), illetve asszisztív eszközöket és a rugalmas ügyintézés (pl. az ügyfélhez igazodó időpont, akadálymentes helyszín választása stb.), segítséget említették. Ugyanakkor sokan nem említettek példát.

Romániában a megkérdezett szakértők 75,5%-a (80 fő) alkalmazkodik a mozgáskorlátozott emberek egyéni szükségleteihez munkája során. Ebből arra következtethetünk, hogy Romániában a szakértők kevésbé alkalmazkodnak az egyéni szükségletekhez, mint Magyarországon. Az alkalmazkodásra példaként a legtöbbször azt említették, hogy ők maguk alkalmazkodnak a mozgáskorlátozott emberek szükségleteihez és így segítenek nekik. Többen említették azt is, hogy alkalmazkodnak a mozgáskorlátozott emberek napirendjéhez, ritmusához.

Összességében úgy tűnik, hogy annak ellenére, hogy a szakértők zöme Magyarországon és Romániában konkrétan nem ismeri az észszerű alkalmazkodás fogalmát, a gyakorlatban azonban van, aki használja azt. Ugyanakkor a válaszok alapján elmondható az is, hogy vannak olyanok, akik nem tudják pontosan, hogy mi is az észszerű alkalmazkodás, de azt gondolják, hogy ők a munkájuk során alkalmazzák azt, miközben valójában nem ez történik (pl. akadálymentesítést tekintik észszerű alkalmazkodásnak).

Speciális eszközök használata

Arra a kérdésre, hogy használnak-e a munkájuk során speciális eszközöket, Magyarországon az összes megkérdezett szakértő 26,9%-a, (28 fő) válaszolt igennel és 73,1%-a (76 fő) nemmel, vagyis a szakértők többsége nem használ speciális eszközöket munkája során. Az eszközhasználók közül a legtöbbször a kerekesszéket említették, amely nem feltétlen hozható kapcsolatba az észszerű alkalmazkodással. A kerekesszéket az érintett személy legtöbbször magával hozza a munkahelyére. Az Infokommunikációs asszisztív eszközök (alternatív egerek és billentyűzetek, akadálymentesítő szoftverek) vagy adaptált munkaeszközök használatát kevesen említették.

Romániában erre a kérdésre a megkérdezett szakértők 42,5%-a (45 fő) válaszolt igennel és 57,5%-uk (61 fő) nemmel. Vagyis Romániában a megkérdezett szakértők közül többen használnak speciális eszközöket, mint Magyarországon. Az eszközhasználók közül a legtöbbször a kerekesszéket és a fejlesztő játékokat említették példaként.

Tájékozódás, információszerzés

A megkérdezett szakértők többsége Magyarországon az internetről tájékozódik (70%) a fogyatékosággal, mozgáskorlátozottsággal kapcsolatos kérdésekről. Ugyanakkor a megkérdezett szakértők fele az érdekvédelmi szervezetektől, a jogszabályokból, a mozgáskorlátozott személyektől és szakmai konferenciák során is szerez információkat. Magyarországon legkevésbé a rokonoktól, barátoktól, ismerősöktől (9%) és a szakirodalomból (16%) szereznek információkat a megkérdezett szakemberek a fogyatékosággal, mozgáskorlátozottsággal kapcsolatos változásokról.

A megkérdezett szakértők többsége Romániában is az internetről tájékozódik (63%) a fogyatékossgal, mozgáskorlátozottsággal kapcsolatos kérdésekről. Ugyanakkor jelentős azoknak a szakértőknek az aránya is (55%), akik a mozgáskorlátozott személyektől szerzik az információikat, illetve akik a rokonaiktól, ismerőseiktől, barátaiktól (40,5%) tájékozódnak. Ebből úgy tűnik, Romániában nagyobb szerepe van az informális úton, közvetlenül más személyektől szerzett információknak, mint Magyarországon.

A fókuszcsoportos kutatás eredményei

Magyarországon 3 fókuszcsoportos interjút készítettünk 2019 szeptemberében, amiben azt vizsgáltuk, hogy a mozgáskorlátozott személyek számára mik lehetnek a társadalmi részvétel akadályai, illetve a kérdőíves lekérdezés bizonyos eredményeinek okait is megpróbáltuk feltérképezni. A 3 fókuszcsoportos interjúból kettőt mozgáskorlátozott emberek körében végeztünk, egy alkalommal pedig mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők, a MEOSZ tagszervezeteinek küldöttei, és a projekt partnerszervezeteinek képviselői közösen vettek részt a fókuszcsoportos beszélgetésen. Összesen 30 fő vett részt a három fókuszcsoporton. 2 fókuszcsoportos beszélgetésen (15 fő) zömében kerekesszékes súlyos mozgáskorlátozott emberek vettek részt, olyan személyek, akiknek a véleménye jellemzően nem szokott sehol sem megjelenni. A mozgáskorlátozott személyek körében végzett két fókuszcsoportos interjú esetében a válaszokat befolyásolhatta, hogy a beszélgetések munkaidőben készültek, vagyis a beszélgetésen résztvevők nagy része nem dolgozik, vagy nem nyílt munkaerőpiacon dolgozik és részmunkaidőt vállal.

A mozgáskorlátozott személyek körében végzett fókuszcsoportos interjúk

BEMUTAKOZÁS

„Beáta¹⁰ vagyok, kilencedik éve élek egyedül önállóan, és dolgozom.”

„Én járok 9-től háromig foglalkoztatóba.”

„Kriszta vagyok 40 éve vagyok kerekesszékesben egy nyaksérüléssel baleset áldásaként. Ennek a nehézségnek köszönhetően alakult úgy az életem, hogy itthon dolgozom, olaszul tanítok és hozzám járnak tanítványok, viszont sportolok, pingpongozok, ami nagyon sokat varázsolt az életemen”

„Én 8 éve ülök székben, szintén SM beteg, volt teljesen ép előéletem, volt időm felkészülni, 30 éve diagnosztizáltak, hogy majd lehetséges, hogy ide kerülök.”

A bemutatkozásnál a résztvevők egy része hosszan beszélt a mozgáskorlátozottságáról, arról, hogy az milyen hatással van az életére, milyen nehézségei vannak, emellett sokan hangsúlyozták az önállóságukat is, ami többeknél azonban csak az otthonukban valósul meg. A bemutatkozás részeként sokan elmondták azt is, hogy milyen tevékenységeket végeznek, mivel töltik a napjaikat.

„Otthon teljes mértékig önálló tudok lenni, de a kerekesszékes lét nehézségeit azt abban a pillanatban tapasztalom, hogy kint vagyok az utcán, én nem is nagyon tudok önállóan közlekedni.”

¹⁰ A résztvevők neveit minden esetben megváltoztattuk, az interjúkat anonimizáltuk.

„Folyamatos alkalmazkodásról szól az életem.”

Összességében megállapíthatjuk, hogy a többség számára az énképben nagyon meghatározó a mozgáskorlátozottság és a hozzá kapcsolódó nehézségek, ugyanakkor a nagy részük számára vannak olyan tevékenységek, amik kitöltik az életüket, és sokuknál az önállóság is fontos kérdés (van vagy nincs, illetve hogyan valósulhat meg).

Mit jelent a mozgáskorlátozottság számukra?

A mozgáskorlátozottságról a többségnek valami negatív szó jutott eszébe: *„kiszolgáltatottság, kegyetlenség, borzasztó ez a dolog, nem tudom elfogadni, folyamatos segítségkérés, folyamatos alkalmazkodás, függőség”*.

Ugyanakkor többen is voltak, akik pozitív jelentést is kapcsoltak a mozgáskorlátozottsághoz: *„kaland, kreativitás, lehetőségek, más szemüveg, empátia, részben jó részben nem, annyiból jó, hogy nem tudtam elkallódn”*.

Összességében a válaszadók többsége a mozgáskorlátozottsághoz negatív jelentést kapcsolt, ugyanakkor több embernél is megjelentek pozitív szavak is a mozgáskorlátozottság kapcsán, aminek fontos szerepe lehet abban, hogy mozgáskorlátozott emberként is pozitív identitásuk, énképük legyen.

Mit jelent az akadálymentesség számukra?

Összességében úgy tűnik, hogy az akadálymentességnek nagyon sokféle jelentése van a mozgáskorlátozott személyek számára.

Többen említették, hogy az akadálymentesség azt jelenti számukra, hogy: nem kell segítséget kérniük, az önállóságot, az egyéni szükségletek figyelembevételét, és a társadalmi hozzáállás megváltozását.

„Amit minden segítség nélkül igénybe tudok venni egy olyan környezet.”

„A társadalmakban a fejekben kellene akadálymentesítés, hogy empátikus legyen és a sérültek szemével tudja nézni a környezetet.”

„Ami nekem jó az nem biztos, hogy másnak jó. Egyéni szinten van az, hogy akadálymentesítés.”

„Szabadság, kinyílik az egész világ számomra.”

„Fogyatékosná az tesz, hogy nincsenek megfelelő eszközeim, hogy tudjak csinálni valamit.”

„A hétköznapi életben a lehető legnagyobb szinten önállóan tudjunk részt venni. Olyan közlekedést, középületeket, amit mindenki egyenlően tud használni, nem csak egy bizonyos réteg.”

Mit jelent az észszerű alkalmazkodás számukra?

Az észszerű alkalmazkodás hivatalos definícióját jellemzően nem ismerték a résztvevők. A legtöbb embernek az észszerű alkalmazkodás kapcsán a kölcsönös alkalmazkodás jutott eszébe, vagyis, hogy ne csak ők, a mozgáskorlátozott személyek alkalmazkodjanak, hanem hozzájuk is alkalmazkodjanak a többségi társadalom szereplői. Néhányan arra asszociáltak, mikor is saját akaratukat kell feladniuk azért, hogy a szükséges személyi segítséget, gondozást megkaphassák.

„Ha kérek enni, kijelentem hogy éhes vagyok, te meg kijelented, hogy három óra múlva ehetsz. Az nekem nem észszerű mert én éhes vagyok. Nem csak nekem kéne alkalmazkodnom, hanem akivel vagyok, úgy mond segítő, tehát nem csak nekem kell. Ez most semennyire nincs így.(...) Ő ezt nem veszi figyelembe, hogy ki kell szolgálni, s ő úgy veszi, hogy azért kérek segítséget, mert lusta vagyok. Mindig kérlelni kell, hogy erre van szükségem. Ha főlvállalja azt, hogy segít, akkor ne ő döntse el, hogy mikor, mert lehet, hogy az már rég késő.”

„Mindenki észszerűen támogatja a másikat amennyi segítség szükséges. Nekem az egészségesek a fizikai szükségleteimet kielégítik és sokszor érzem azt, hogy neki inkább lelkileg van szüksége támogatásra. Ezt a fajta oda vissza játékot nevezném észszerű alkalmazkodásnak.”

„Hogy nem én alkalmazkodom, hozzám alkalmazkodnak. Egészséges kompromisszum, én nem várom el, hogy hozzám alkalmazkodjanak, csak vegyék figyelembe azt, hogy nekem milyen szükségleteim vannak.”

„Kölcsönösség.”

„Ez a folyamatos alkalmazkodás a körülményekhez és az emberekhez. Ne nekem kelljen mindig. Percről percre pontosan beosztani az ember életét ez nagyon kifárasztja az embert”

Van, aki azt nevezi észszerű alkalmazkodásnak, amikor ő alkalmazkodik a segítőjéhez, a többségi társadalom működéséhez.

„Hát az, amit csinállok. Észszerűen alkalmazkodom. Jár mindennap hozzám személyi segítő, van amikor minden nap más. Mindegyikhez kell alkalmazkodni, ez elpakolja A-ból B-be a cuccokat, másnap a másik B-ből A-ba. Észszerűen alkalmazkodom, már leszoktam arról, hogy nekem hol jó, én alkalmazkodom hozzájuk. Sokkal jobb, mint balhézni velük.”

Többen ugyanakkor a feléjük irányuló, számukra önállóságot és szabad döntést biztosító észszerű segítséget értik alatta.

„A környezetet kellene hozzánk igazítani (....) észszerűen tudják alkalmazni a segítséget felénk.”

A fókuszcsoporthoz tartozók egyértelműsítik, hogy az érintettek jogtudatosságának növelése kikerülhetetlen feladat a megfelelő szolgáltatások kialakítása mellett. A jelenlegi hiányos támogató rendszerek miatt a mozgáskorlátozott emberek úgy érzik, hogy gyakran nem dönthetnek saját akaratuk szerint, sokszor le kell mondaniuk bizonyos dolgokról, hogy például beleférjen az ellátásuk a személyi segítséget nyújtó intézmény napirendjébe.

Helyi közösségben való részvétel mértéke és ennek okai a három fókuszcsoportos interjúk alapján

A helyi közösségben való részvételről a legtöbb interjúalany az jutott az eszébe, hogy ő milyen közösséghez tartozik vagy nem tartozik: „én sem nagyon vagyok most közösség tagja ahol eddig voltam ott közösség volt a munka, baráti közösségeknek, sportcsapatomnak való közösségnek, lakóotthoni közösség, otthoni közösség, a gyülekezet és az egyház, család, abban élek, táborban voltam csapatvezető, akkor ott azt jelentette a helyi közösség, a gyülekezetben az egyházi közösség, az embertársaim, ilyen értelemben bárki, amióta a székben ülök egyre inkább a mozgáskorlátozott vagy fogyatékkal élő közösség”.

A helyi közösségben való részvételről az interjúalanyok egy részének a közlekedés jutott eszébe: „hozzáférhetőség, villamosra való felszállás, környezet akadálymentesítése, akadálymentes buszok”.

Többen arra asszociáltak, hogy milyen érzéseket jelent számukra és mit adhat a helyi közösségben való részvétel: „valahová tartozás, ahol tisztelnek, elfogadnak, felelősség, biztonság, kapcsolatok, aktivitás, tapasztalat, barátság”.

Összességében azt látjuk, hogy a helyi közösségben való részvételről az interjúalanyoknak nagyon sokféle dolog jutott az eszébe. Mindez azt is jelezheti, hogy a kérdőíves kutatásban is nagyon sokféleképpen értelmezhetők a megkérdezettek a helyi közösségben való részvételt, lehet, hogy valaki a társadalmi, vagy lakóközösségben való részvételt, míg más a családot, a fogyatékos közösséget, vagy épp azt a közösséget értette alatta, aminek ő jelen pillanatban a tagja.

A fókuszcsoportos beszélgetés résztvevőinek többsége megfelelőnek tartja saját részvételét a helyi közösségben. Ennek oka lehet, hogy többen is aktív életet élnek, s aktívan tesznek azért, hogy egy közösség tagjai lehessenek. Ugyanakkor többen említik a részvételi akadályokat, a közlekedést, a segítséget és az elfogadást, mint ami meghatározza a közösségben való részvételüket.

„Engem az hátráltat, hogy az elektromos kerekesszék működik vagy sem. (...)A szomszédaim nagyon kedvesek aranyosak, segítőkészek, igyekszem úgy élni az életem, hogy minél kevesebbet kelljen segíteni. (...) Ezért fogadtak el, mert kevésbé kell segíteni. Amikor odaköltöztem, ahol most lakom, a szomszédok azt hitték, hogy kerekesszékes ember jön oda lakni, hű de sokat kell segíteni, és mindenki megvolt ijedve.”

„Én pedig nem szeretnék sem harcolni sem hálásnak lenni, hanem csak úgy létezni és ennek rengeteg fizikai meg hozzáállásbeli akadálya tud lenni és ezt nem tudjuk másként megoldani, mint hogy jelen kell lenni. (...) Megfelelően részt tudok én is venni, ezzel szerintem nincs probléma, de biztos, hogy nem önerőből.”

„Én is részt veszek, ahogy tudok, ha el tudok jutni, ha a kocsim is engedi, akkor szívesen bárhol részt veszek.”

Van, aki szerint nem megfelelő a részvétele a helyi közösségekben, mert ő nem a sorstársaival akar lenni, illetve van, aki szerint sem ő sem a közösség nem tesz eleget a részvételért, van, aki szerint viszont csak rajta múlik a megfelelő részvétel.

„Más érdekel, mint a sorstársak. Helyi közösség nekem sorstársak. Nem sorstársakkal néha facebookon beszélgetek, ez nem megfelelő, nem elég.”

„Önmagamtól is többet várok meg tőlük is többet várnék.”

„Én igazából nem adom azt, amit szeretnék a világnak. És ez rajtam múlik.”

„Lehetne jobb is vagy több a részvételem, de nem biztos, hogy az a közösség feltétlen elfogadó vagy segítőkész, vagy elfogadja, amit én részt akarnék venni.”

Összességében megállapítható, hogy az, aki megfelelőnek érzi a részvételét a helyi közösségben, az önmagát is elég aktívnak tartja, ugyanakkor a közösség részéről is kap segítséget, támogatást a részvételéhez. Másrészt úgy tűnik, hogy akik nem érzik megfelelőnek a saját részvételüket a helyi közösségben, ők úgy érzik, hogy vagy ők maguk nem elég aktívak, vagy a közösség nem eléggé nyitott, támogató, vagy sem a közösség, sem ők maguk nem tesznek azért, hogy a közösség részeivé váljanak.

A szakértői fókuszcsoport résztvevői szinte egyhangúan azt mondták, hogy nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségben. Szerintük ennek az oka az akadálymentesség hiánya, illetve a hozzáállás, egyrészt a közösség másrészt maguknak a mozgáskorlátozott személyeknek a hozzáállása sem megfelelő.

„Hozzáállás kérdése is. Sok sérült el van kényelmesedve, bezárkózik.”

„Félelem, hogy nem fogadják el.”

„Lehet mondani az akadálymentességet, de nem ez az igazi baj, a többség azt gondolja, hogy neki ezzel nincs dolga, foglalkozzanak velük a szakemberek, emiatt a másik oldal (...) ők sem akarnak.”

Az online kérdőíves kutatásunkban – bár kicsi elemszám mellett -, azt találtuk, hogy a mozgáskorlátozott szakértők Magyarországon nagyobb arányban mondták, hogy megfelelő a részvételük a helyi közösségekben, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők (a mozgáskorlátozott szakértők 85,1%-a, a nem mozgáskorlátozott szakértők 94,6%-a szerint nem megfelelő a részvételük a helyi közösségekben). A fókuszcsoportos interjú résztvevőit megkérdeztük arról, hogy szerintük mi lehet ennek az oka.

Az egyik válaszadó szerint az az oka ennek, hogy a mozgáskorlátozott szakértők csak az aktív embereket látják, akik bezárkóznak, ők nem jelennek meg sehol. Van, aki szerint az is fontos, hogy megfelelő-e a szakértelme az adott embernek, a szakértőséget is tanulni kell.

Van, aki szerint a mozgáskorlátozott személyek többsége inkább beletörődik abba, elfogadja azt, ami van.

„A magyar népnek van egy olyan mentalitása, nem tökéletes, de valami van. Nem küzdenek azért, hogy de engem ne húzzanak fel azon a három lépcsőn, hanem föl húznak, ott vagyok, ennyi.”

Az egyik válaszadó szerint a mozgáskorlátozott szakértők a részvételi akadályokhoz és korlátokhoz képest tartják megfelelőnek a mozgáskorlátozott személyek részvételét a helyi közösségekben.

„A mozgáskorlátozottak szerintem ezzel megelégedtek, hogy végre ennyien tudják megmutatni magukat a korlátozottságuk ellenére akadályaikból adódóan, de az egészségesek nem mindig tudják az akadályokat, csak azt látják, hogy kevesen vannak.”

Van, aki szerint javuló tendenciát mutat a mozgáskorlátozott személyek helyi közösségekben való részvétele és ezért válaszolhatták inkább azt a mozgáskorlátozott szakértők, hogy megfelelő a részvételük.

„Az elmúlt húsz évben azért javuló tendenciát mutat. Ha azok a szakértők dolgoztak húsz évvel ezelőtt is, ahhoz képest igaza van. Viszont ahhoz képest amilyennek kéne lenni, ahhoz képest viszont nem. Az elmúlt húsz évben azért rengeteg akadálymentesítés történt, az iskolák hozzáférése is picit jobb lett, egy picivel több diplomás kerül ki.”

Nyílt munkaerőpiac

Összességében a nyílt munkaerőpiac említése nagyon sokféle, úgy pozitív mint negatív asszociációt váltott ki az interjúalanyokból. A negatív szavak elsősorban a stigma és a kizárás szinonimái voltak, illetve saját magukra és az akadályokra vonatkoztak: *„kerekeszékesként lenézik az embert, probléma egy wc, egy akármí, van némi gyávaság is, ledegradál, kirekeszt, elutasít, ahhoz sincs mindig erőm, ez megint a saját korlát, mi sehogy sem kellünk.”*

A pozitív szavak elsődlegesen az elfogadásról szóltak: *beintegrálás, környezet kialakítása, elfogadóak, befogadóak.*

Voltak olyan válaszadók is, akiknek el kellett magyarázni, hogy mit jelent ez a fogalom.

A szakértői fókuszcsoportban szinte csak pozitív szavak kerültek elő, a lehetőség és a választás kapott nagy hangsúlyt: *„lehetőségek, választás szabadsága”.*

Nyílt munkaerőpiacon való saját részvételük (mozgáskorlátozott személyek körében végzett fókuszcsoportos interjúkból).

A mozgáskorlátozott interjúalanyok nagyon megosztottak abban a kérdésben, hogy szeretnék-e részt venni a nyílt munkaerőpiacon. Van, aki szerint a nyílt munkaerőpiacon dolgozni önbecsülést ad, érzékenyíti a többségi társadalmat, erősíti a társadalmi részvételt. Ugyanakkor van aki szerint a többségi társadalom elutasító, előítéletes velük szemben, nem kapnak tényleges munkát, azt gondolják róluk, hogy ők nem képesek dolgozni, vagy kihasználják őket, nem veszik figyelembe a szükségleteiket, a képességeiket, az elképzeléseiket, a vágyaikat. Van, aki jelenleg is nyílt munkaerőpiacon dolgozik, van olyan, aki szeretne, van, aki nem szeretne, és van olyan is, aki úgy gondolja, hogy nem mindenki alkalmas rá.

„De éhbérért én nem vagyok hajlandó elmenni. Nekem 1 óra mire bejárom a lábamat. Utazzak bkv-n mert benzint nem tudok fizetni ebből a pénzből. Ezek mind okok arra, hogy nemet mondjak a nyílt munkaerőpiacra. (...). A nyílt munkaerőpiac nem vonz, mert nem érdekem annyira.”

„Mert akkor engem kihasználnak úgy, mint a fene. Nem 8 hanem 12 órát ott ülni és robotként, azért nem szeretnék nyílt munkaerőpiacon dolgozni, mert ők nem fogják fel azt, hogy nekem milyen szükségleteim vannak és ezért ők nem költenek pl. a wc felújítására”.

„Aztán jött az, hogyha a fizetésem meghalad egy összeget, akkor elvesztem a rokkantnyugdíjamat és akkor visszamentem a csigaházba és maradt a rokkantnyugdíj, de abból meg nem lehet albérletet fizetni, tehát kellett állás, ezért lett négy órás és nem nyílt munkaerőpiaci, hanem olyan állás, ahol kapom a pénzt, de munkát nem végzek, a puszta létem a munkám...”

Az egyik válaszadó szerint nem jól működik a rendszer, mert nem motiválja arra a fogyatékos személyeket, hogy a nyílt munkaerőpiacon dolgozzanak.

Van olyan, aki azért nem dolgozik nyílt munkaerőpiacon, mert nem olyan munkát kapna, amelyet szeretne.

„Mi is egy védett munkahelyen dolgozunk mind a hárman, és tudom, hogy én többet tudok nyújtani, mint amit dolgozom. Csak a lakóotthonban van nekem egy 6x6-os kertem. Csináltam magamnak egy szökőkutat. Nyílt munkaerőpiacon azért nem tudok dolgozni, mert a képességeim megakadályozzák azt, amit rám akarnak tukmálni.”

„Az a baj a fogyatékosokat egy kalap alá veszik és az ép emberek nincsenek tisztában azzal, hogy mindenféle fogyatékos embernek van képessége és a megfelelő eszközzel lehet őt alkalmazni. Mindig ki vagyunk rekesztve.”

Az online kérdőíves kutatásunkban – bár kicsi elemszám mellet – azt találtuk, hogy Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők számára kevésbé fontos a nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára (a nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés a mozgáskorlátozott szakértők 47,8%-ának, a nem mozgáskorlátozott szakértők 59,5%-nak nagyon fontos).

A fókuszcsoporthoz tartozó interjú résztvevőit megkérdeztük arról, hogy szerintük mi lehet ennek az oka. Több válaszadó szerint ez az önstigmatizáció miatt lehet, vagyis, hogy a mozgáskorlátozott személyek azt gondolják magukról, hogy ők nem képesek részt venni a nyílt munkaerőpiacon, vagy egyáltalán nem képesek dolgozni.

„Sok embertől megkaptam, te ezt biztos nem tudod megcsinálni. Mozgáskorlátozottak is ezt gondolják magukról, ők erre nem képesek, és sokan ezért nem vágnak bele az életbe, mert otthon anyucival, apucival, akárkivel elvan, és azt tanulja, hogy ő csak arra képes, hogy ott van. Ellátják, és nem gondolnak arra, hogy a későbbiek folyamán ők esetleg értékes emberek lesznek.”

„Sokan vannak, akik úgy gondolják, hogy nem képesek elhelyezkedni nyílt munkaerőpiacon, hogy egyáltalán nem képesek elhelyezkedni.”

„Lehet, hogy meg sem próbálják, főleg nem nyílt munkaerőpiacon, sokszor ép emberek számára is ijesztő tud lenni.”

Vannak olyan mozgáskorlátozott szakértők, akik szerint az az elsődleges cél a mozgáskorlátozott személyek számára, hogy dolgozzanak, mindegy, hogy hol, vagy mit. Van, aki szerint a védett munkahely biztonságosabb, ott nem kell az akadályokkal megküzdeni. Többen is hangsúlyozzák a féltést, és a félelmet, hogy nem felel meg a mozgáskorlátozott ember a nyílt munkaerőpiaci munkahely feltételeinek, elvárásainak.

„Rengeteg mozgássérült, aki dolgozik, mind mozgássérült iparágon belül dolgozik, önmagunkkal dolgozunk. Nagyon kevesen vannak azok, akik ettől függetlenül dolgoznak, de lehet, hogy a szakértőknek fontosabb, hogy dolgozzanak. És tényleg lehet, hogy egy csomó sorstársnak ez jó is, kényelmesen érzi magát benne.”

„Talán a védett munkahelyen jobban biztonságban komfortzónában érzik magukat és nincsen kedvük az akadályok mellett bevállalni, hogyha kimegyek valahova nekem kell törni az utat.”

„Én olyan félelemmel találkoztam, hogyha nyílt munkaerőpiacra menne, akkor nem fog megfelelni a munkáltatók támasztotta feltételeknek. Nem az érintett félt ettől, hanem az anyja.”

Az egyik válaszadó szerint az általunk megkérdezett mozgáskorlátozott szakértők soha nem dolgoztak nyílt munkaerőpiacon. Van, aki azt említette, hogy mozgáskorlátozott személyeknek nincs megfelelő végzettségük, és a mai magyar munkaerőpiaci helyzet miatt nem lehet nekik munkát találni a nyílt munkaerőpiacon.

„Lehet, hogy ez a realitásérzékük is, hogy már nehéz megszervezni, nem tudom. Lehet, hogy érzik, csak ők is feladják. Talán látják, hogy nem olyan egyszerű. Ami fontos, hogy az önértékelésünknek megfelelő munkát kapjunk. Ne az legyen, hogy el kell menni, mondjuk zacskót hajtogatni annak, aki többre képes, mert az nem lesz boldog azzal a munkával.”

Az egyik válaszadó szerint a nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés azért kevésbé fontos a mozgáskorlátozott szakemberek számára, mert nincsenek megfelelő szolgáltatások, és így túl sok energiájuk elmegy a mozgáskorlátozott embereknek a hétköznapokban.

„Sok energia elmegy másra, nincsenek megfelelő szolgáltatások.”

Van, aki szerint nem érdeke a mozgáskorlátozott személyeknek a nyílt munkaerőpiacon való megjelenés, nem tudnak és nem is akarnak ott megjeleneni.

„Sokan vannak kényelmesek, kapunk némi támogatást, ami kevés. Sok panaszt hallottam, hogy alkalmaztak fizikai tünetekkel élő személyeket és úgy döntött, hogy én mától nem megyek dolgozni, én ma nem megyek be a munkahelyemre. Ez a hozzáállás, pedig nem vagy feljogosítva mindenre, ha neked ez a munkahelyed, akkor vannak kötelességeid, vannak elvárások feléd, vannak kötelességek, amit meg kell tanulni vállalni.”

Összességében megállapíthatjuk, hogy az interjúalanyok többsége szerint a mozgáskorlátozott személyek jellemzően valami miatt tartanak a nyílt munkaerőpiactól. Ennek oka lehet az önstigmatizáció, a félelem, a nem megfelelő végzettség, a nem megfelelő munkakör, a nem megfelelő akadálymentesítés, a munkaadók előítéletei, a felelősség vállalása, a nem megfelelő munkavégzés, a nem megfelelő szolgáltatások stb., melyek azt eredményezhetik, hogy a mozgáskorlátozott személyek számára kevésbé fontos a nyílt munkaerőpiacon való megjelenés, vagy, hogy kipróbálják magukat munkaerőként egy igen akadályozott környezetben.

Integrált oktatás

Kutatásunkban azt találtuk, hogy Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők számára kevésbé fontos az integrált oktatáshoz való hozzáférés, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára (az integrált oktatás a mozgáskorlátozott szakértők 58,2%-a, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 67,6%-a számára nagyon fontos).

A szakértői fókuszcsoportos interjú résztvevőit megkérdeztük arról, hogy szerintük mi lehet ennek az oka. Egybehangzó véleményük szerint rosszul működik Magyarországon az integrált oktatás, ezért azok, akiknek saját tapasztalataik is vannak róla, sokan jobbnak tartják a szegregált oktatást, mint a jelenlegi formájában működő integrált oktatást.

„Szerintem Magyarországon annyi abúzus érte az integrált oktatásban a fogyatékos gyerekeket, hogy az én barátaim is elvitték szegregálva. Én szomorkodom emiatt”.

„Nincs szakember, a tanár nem tud róla, fogalma sincs, nem készítik föl, óriási az osztálylétszám, a gyereket tönkreteszik az integrált oktatásban, mert ilyen integrált oktatás inkább ne legyen. Akkor inkább legyen szegregált és kapja meg mindenki, amit kell.”

Összefoglalás

A workshopok alátámasztják, hogy a súlyosan mozgáskorlátozott emberek életében jelentősek a környezeti akadályok, melyek további izoláltsághoz vezetnek. A környezeti korlátozottság azt is jelenti, hogy gyakran álmegoldások (pl. névleges foglalkoztatás), félmegoldások jellemzik a fogyatékos embereket támogató szolgáltatásokat. Az észszerű alkalmazkodás partneri együttműködést feltételez, jelenleg azonban a mozgáskorlátozott emberek igényeit gyakran felülírják az intézményi lehetőségek és keretek.

Mozgáskorlátozott hallgatók helyzete a felsőoktatásban Magyarországon

Kutatásunk során Magyarországon 2019 tavaszán 5 félig strukturált interjút készítettünk a felsőoktatásban dolgozó esélyegyenlőségi, fogyatékosügyi koordinátorokkal azzal a céllal, hogy megvizsgáljuk, milyen lehetőségei és akadályai vannak ma Magyarországon egy mozgáskorlátozott személynek a felsőoktatásban való részvételre. A szakértői interjúk segítségével megvizsgáltuk az észszerű alkalmazkodás működését a magyarországi felsőoktatásban. Mennyire vannak jelen a mozgáskorlátozott hallgatók a felsőoktatásban? Milyen rendszer működik a különböző felsőoktatási intézményekben az ő támogatásukra, és ezekben a rendszerekben mennyire van jelen az észszerű alkalmazkodás? Hipotézisünk az volt, hogy Magyarországon a felsőoktatásban nem használják az észszerű alkalmazkodás különböző elemeit. Vajon miért olyan alacsony a fogyatékos hallgatók száma a felsőoktatásban? Valószínűleg azért, mert Magyarországon az alsófokú és a középfokú integrált oktatásban alig vesznek részt a fogyatékossgal élő gyerekek, következésképp a fogyatékos gyerekek többsége szegregált oktatásban tanul, ami már önmagában jelentős mértékben megmagyarázza azt, hogy alig vannak jelen a felsőoktatásban a fogyatékos emberek. De vajon a felsőoktatási intézmények készen állnak-e a fogyatékos személyek fogadására? Hozzáférhető-e számukra a felsőoktatás? Az alábbiakban ezt vizsgáljuk. Először áttekintjük a statisztikai adatokat és a jogszabályi kereteket, majd 5 esélyegyenlőségi, fogyatékosügyi koordinátorral készült interjú elemzése segítségével megnézzük, milyen a helyzetük a fogyatékos hallgatóknak 5 magyarországi felsőoktatási intézményben. Megkerestünk, budapesti, vidéki, kis és nagy létszámú intézményeket is, ugyanakkor ez az 5 interjú nem reprezentálja az összes magyarországi felsőoktatási intézményt.

A fogyatékos hallgatók száma az oktatásban, a felsőoktatásban

Összességében megállapíthatjuk, hogy a fogyatékos emberek iskolázottsága jelentősen alacsonyabb a népesség egészénél. A közép- és felsőfokú végzettségek megszerzésére a fogyatékos embereknek fele akkor esélyük van, mint a nem fogyatékos személyeknek.

37. A 15 éves és ennél idősebb népesség mozgáskorlátozottság, fogyatékossg és a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerinti megoszlása (%) Magyarországon

	Általános iskola 0-7 osztály	Általános iskola 8 osztály	Szakma	Érettségi	Diploma
mozgáskorlátozott népesség	27	42	11	15	5
fogyatékos népesség	29	40	11	15	5
teljes népesség	8	32	19	28	13

Forrás: Népszámlálás 2001., KSH, Fogyatékos emberek társadalmi befogadása – a szociális ellátórendszer feladatai, lehetőségei (Bass László, Deákné Orosz Zsuzsa, Győri Enikő, Szauer Csilla, 2009)

A népszámlálási adatok szerint 2011-ben összesen 23.059 fő volt 20-29 év közötti fogyatékos személy.¹¹ 2011-ben 115.841 főt vettek fel valamilyen felsőoktatási intézménybe, ebből 2051 volt fogyatékos személy, vagyis mindössze az összes felvettek 1,77%-a.¹² Fogyatékossguk típusa eltérő, de leginkább a diszlexia, diszkalkulia, illetve a diszgráfia problémákkal élők kerülnek be a felsőoktatásba.

¹¹Forrás: KSH 2011. évi Népszámlálás – 11. Fogyatékossgal élők

¹²Forrás: Oktatási Hivatal felsőoktatási felvételi statisztikai adatbázisa, 2015

A fogyatékos hallgatók helyzete a felsőoktatásban

Magyarországon a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény szabályozza a fogyatékos hallgatók esélyegyenlőségének biztosítását a felsőoktatásban. A törvényben vannak általános, vagyis minden fogyatékos személyre vonatkozó és vannak speciálisan a különböző fogyatékosági típusokba sorolható személyekre vonatkozó előírások.

A törvény 11. § (1) bekezdés c) pontja szerint „a felsőoktatási intézménytájékoztató és tanácsadó rendszerével segíti a – különös figyelemmel a fogyatékkal élő – hallgató beilleszkedését és előrehaladását a felsőfokú tanulmányok idején, illetve a tanulmányok alatt és befejezését követően segítséget nyújt a karriertervezésben.”

„Ez többféle formában valósulhat meg: intézményi és/vagy kari esélyegyenlőségi vagy fogyatékosügyi koordinátor személyében, fogyatékosügyi központokon, támogató szolgálatokon, vagy az esélyegyenlőségi bizottságokon keresztül.”

A g) pont szerint az intézmény „működése során biztosítja, hogy a feladatainak végrehajtásában közreműködők a hallgatókkal, az oktatókkal és a felsőoktatásban dolgozókkal kapcsolatos döntéseik meghozatala során az egyenlő bánásmód és az egyenlő esélyű hozzáférés követelményét megtartsák.”

Ez a fogyatékoság alapján történő diszkrimináció tilalmát és az épített környezethez, a kommunikációhoz és az információhoz történő akadálymentes hozzáférés biztosítását jelenti. „Ide tartozik tehát az akadálymentesítés – már meglévő, régebbi építésű épületek esetében; és az egyetemes tervezés - új létesítmények esetében. Mindkettő azt a célt szolgálja, hogy a fogyatékosággal élő hallgatók az épített környezetet állapotuknak megfelelő szintű önállósággal megközelíthessék és használhassák, a környezet és a benne található információk kiszámíthatóak, értelmezhetőek és érzékelhetőek legyenek. Az információhoz és kommunikációhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása a felsőoktatásban alapvetően négy területet takar: elektronikus felületek (honlapok; elektronikus tanulmányi rendszerek; e-learning felületek, stb.) akadálymentesítése, előadások, szemináriumok, vizsgák egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítása, tananyag, szakirodalom egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítása, tanulási képességek fejlesztését célzó tréningek és tanácsadás.”

A 35. § (2) bekezdése értelmében „az oktatással kapcsolatos feladatokat ellátó kötelessége, hogy az ismereteket tárgyilagosan és többoldalúan közvetítse, a jóváhagyott tanterv szerint oktasson és értékeljen, a hallgató emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartsa; az oktató tevékenysége során vegye figyelembe a hallgató egyéni képességét, tehetségét, fogyatékoságát.”

Vagyis az oktatónak kötelessége, hogy figyelembe vegye a hallgató fogyatékoságát, és a fogyatékosága miatt a hallgatót nem érheti semmiféle hátrányos megkülönböztetés.

A 43. § (1) bekezdés úgy szól, hogy „a hallgató joga, hogy a jogszabályokban és az intézményi szabályozásban meghatározottak szerint teljes körű, pontos és hozzáférhető formában információt kapjon a tanulmányai megkezdéséhez és folytatásához, kialakítsa tanulmányi rendjét, igénybe vegye a felsőoktatási intézményben elérhető képzési lehetőségeket, kapacitásokat; állapotának, személyes adottságainak, fogyatékoságának megfelelő ellátásban részesüljön.”

A megfelelő ellátás sok esetben szolgáltatások biztosítását jelenti: például. legyen személyi segítő; legyen digitális tananyag; legyen pszichológiai tanácsadás; stb¹³. A megfelelő ellátást azonban nem határozza meg pontosan a törvény, ezért nagyon sokféleképpen értelmezhető ez a felsőoktatási intézmények számára. Ebből következően van olyan intézmény, ahol nincsenek meg a feltételek a fogyatékos hallgatók megfelelő, észszerű alkalmazkodáson alapuló ellátására.

¹³ Lásd bővebben a Fogyatékosággal élő hallgatóknak nyújtható szolgáltatások c. cikkben

„A fogyatékossgal élő hallgató számára nyújtható szolgáltatások lehetnek például az alábbiak:

- ▶ akadálymentes kollégiumi férőhely biztosítása és előnyben részesítés kollégiumi jelentkezésnél
- ▶ akadálymentes elektronikus tanulmányi rendszer
- ▶ akadálymentes honlapok (egyetemi és kari)
- ▶ mozgáskorlátozott hallgatók szállítása (támogató szolgálatok; esetleg az egyetem saját akadálymentesített busza segítségével) lakóhelytől a kampuszig
- ▶ útvonaltanítás látássérült hallgatóknak
- ▶ ingyenes fénymásolás, nyomtatás, szkennelés
- ▶ Braille nyomtatás
- ▶ adaptált, digitális tananyag előállítás (pl. az ábrák leírásával vak hallgatóknak, vagy szövegmagyarázatokkal siket hallgatóknak) word formátumban
- ▶ domború ábrák készítése vak hallgatóknak
- ▶ speciális informatikai eszközök és programok használatának tanítása (pl. JAWS, NVDA, tabletek, Neptun, RoboBraille, stb.)
- ▶ speciális számítástechnikai eszközökkel felszerelt munkaállomás a könyvtárakban (pl. képernyőolvasó és képernyőnagyító programmal, webkamerával, szkennelvel, adaptált billentyűzettel és egérrel, fejhallgatóval, Braille nyomtatóval)
- ▶ a fogyatékos hallgatók megsegítésére kiképzett könyvtáros jelenléte
- ▶ képzett jegyzetelők biztosítása (képzést biztosítja az NFSZK)
- ▶ képzett személyi segítők biztosítása
- ▶ jeltolmács és feliratozás biztosítása
- ▶ segítség a mindennapi ügyintézésben, oktatókkal történő kommunikációban
- ▶ tanulási tanácsadás
- ▶ pszichés segítségnyújtás
- ▶ speciális karriermenedzsment kurzusok
- ▶ fogyatékos hallgatók számára sportolási lehetőségek biztosítása
- ▶ speciális idegen nyelvi tanfolyamok
- ▶ szociális készségfejlesztő tréning
- ▶ önismeret fejlesztő tréning
- ▶ önsegítő csoportok
- ▶ eszköz kölcsönzés
- ▶ szemléletformáló, érzékenyítő programok¹⁴

43. § (4) A fogyatékossgal élő hallgató támogatási idejét a felsőoktatási intézmény legfeljebb négy félévvel megnövelheti.

43. § (5) A hallgató által igénybe vett támogatási időnek minősül minden olyan félév, amelyre a hallgató bejelentkezett.

A támogatási idő meghosszabbítása nem jár automatikusan minden fogyatékos hallgató számára, ezt mindenkinek egyénileg kell kérvényeznie.

A 49. § (8) bekezdése rögzíti, hogy „a fogyatékossgal élő hallgató részére biztosítani kell a fogyatékossgalhoz igazodó felkészítést és vizsgáztatást, továbbá segítséget kell nyújtani részére ahhoz, hogy teljesíteni tudja a hallgatói jogviszonyából eredő kötelezettségeit. Indokolt esetben mentesíteni kell egyes tantárgyak, tantárgyrészek tanulása vagy a beszámolás kötelezettsége alól. Szükség esetén mentesíteni kell a nyelv-vizsga vagy annak egy része, illetve szintje alól. A vizsgán biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé kell tenni a segédeszköz – így különösen írógép, számítógép – alkalmazását,

¹⁴ <https://tka.hu/nemzetkozi/6406/a-hallgatoknak-nyujthato-szolgaltatasok>

szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását. Az e bekezdés alapján nyújtott mentesítés kizárólag a mentesítés alapjául szolgáló körülménnyel összefüggésben biztosítható és nem vezethet alap- és mesterképzésben az oklevél által tanúsított szakképzettség, illetve felsőoktatási szakképzésben a bizonyítvány által tanúsított szakképesítés megszerzéséhez szükséges alapvető tanulmányi követelmények alóli felmentéshez.”

Ebben a paragrafusban felsorolják, hogy milyen plusz támogatásokat, ézszerű alkalmazkodási formákat vehet igénybe a fogyatékos hallgató azért, hogy a nem fogyatékos hallgatókkal egyenlő eséllyel végezhesse el a felsőfokú tanulmányait.

A fogyatékos hallgató számára az esélyegyenlőséget mind a felvételi, mind az egyetemi tanulmányai során biztosítani kell, azonban, ha a hallgató különböző mentességeket igényel, akkor azokat csak akkor kaphatja meg, ha az adott szakképzettség tekintetében nem számítanak alapvető követelménynek. Annak eldöntése, hogy bizonyos tantárgyak, vagy tananyagrészek alapvető követelménynek számítanak-e, hogy milyen támogatásban részesülhet a hallgató az egyetem megfelelő bizottságainak, illetve a tárgy felelősenek döntési jogköre.

A mozgáskorlátozott hallgatók célzottan az alábbi támogatásokat vehetik igénybe:

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet szerint mozgáskorlátozott hallgató esetében alkalmazható kedvezmények:

A 62. § (2) bekezdés értelmében

- „**a)** a gyakorlati követelmények teljesítése alóli részleges vagy teljes felmentés, illetve annak más formában történő teljesítése,
- b)** az írásbeli vizsga szóbelivel, a szóbeli vizsga írásbelivel történő helyettesítése,
- c)** mentesítés a nyelvvizsga vagy annak egy része, illetve szintje alól,
- d)** mentesítés a manuális készségeket igénylő feladatok alól azzal, hogy az elméleti ismeretek megkövetelhetők,
- e)** az írásbeli feladatok megoldásához szükséges speciális eszközök, berendezési tárgyak használatának lehetővé tétele,
- f)** a nem fogyatékos hallgatókra megállapított felkészülési időnél hosszabb felkészülési idő biztosítása. A hosszabb felkészülési időt a nem fogyatékos hallgatókra megállapított időtartamhoz képest legalább 30%-kal hosszabb időtartamban kell megállapítani.
- g)** a hallgató tanulmányai alatt személyi segítő biztosítása.

Indokolt esetben a hallgató kérelmére, a szakvélemény alapján a felsőoktatási intézmény ezen kedvezményektől eltérő, további vagy más kedvezményt is biztosíthat a hallgató részére.”

Ezeket a kedvezményeket ugyanakkor a mozgáskorlátozott hallgatónak minden esetben kérvényeznie kell. ¹⁵

A 64. § (1) bekezdése szerint a hallgató fogyatékoságára tekintettel a szakértői véleménye alapján kérheti a tanulmányi kötelezettségek teljesítése, illetve a vizsgák alóli részleges vagy teljes felmentését vagy azok más módon történő teljesítésének engedélyezését. Vagyis csak a szakértői bizottság által fogyatékosnak nyilvánított hallgatók vehetik igénybe a kedvezményeket.

¹⁵ Forrás: <https://tka.hu/nemzetkozi/6409/erintett-hallgatok-jogai-a-felsooktatásban>

Ugyanezen paragrafus (2) bekezdése szerint a felsőoktatási intézmény saját szabályzatában meghatározottak szerint

- a) bírálja el a fogyatékossgal élő hallgató segítségnyújtásra, mentességre és kedvezményekre irányuló kérelmét,
- b) kerül megbízásra és látja el feladatát a fogyatékossgal élő hallgatók segítségét felsőoktatási intézményi és kari részről irányító koordinátor,
- c) veheti igénybe a fogyatékossgal élő hallgató – a fogyatékossga típusa és mértéke szerint – a felsőoktatási intézmény által biztosított, illetve más módon rendelkezésére álló személyi és technikai segítségnyújtást és szolgáltatásokat,
- d) használhatja fel a fogyatékossgal élő hallgató a speciális jegyzetet, illetve jegyzetet helyettesítő, más módszerű felkészülést segítő technikai eszközöket.

A 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet szabályozza a fogyatékosügyi koordinátor feladatait:

A 64. §. (3)-(5) bekezdései szerint feladatuk

- a) részvétel a fogyatékossgal élő hallgatók által benyújtott kérelem elbírálásában és nyilvántartásában, valamint a hallgatót érintő jogorvoslati döntésekben azzal, hogy az a koordinátor, aki a kérelem elbírálásában részt vett, nem vehet részt a jogorvoslati eljárásban,
- b) kapcsolattartás a fogyatékossgal élő hallgatókkal, azok segítőivel,
- c) a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányai, vizsgái során alkalmazható segítségnyújtási lehetőségek biztosítása, illetve a fogyatékossgal élő hallgatók által igényelt konzultációs lehetőségek megszervezése,
- d) javaslattétel a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányainak segítségét szolgáló normatív támogatások felhasználására, a segítségnyújtáshoz szükséges tárgyi eszközök beszerzése. A koordinátornak felsőfokú végzettséggel, valamint fogyatékosügyi kompetenciákkal vagy fogyatékosügyi szakmai gyakorlattal kell rendelkeznie.

A fogyatékossgal élő hallgatókat megillető különleges bánásmód elbírálásához szükséges adatokhoz való hozzáférést a felsőoktatási intézménynek biztosítania kell a koordinátor részére.

A fogyatékos hallgatók tanulmányai finanszírozásának szabályozása

A felsőoktatási intézmények alaptevékenységének finanszírozásáról szóló 389/2016. (XII. 2.) Kormányrendelet rendelkezik a felsőoktatási intézmények képzési, tudományos célú és fenntartói normatíva alapján történő finanszírozásáról A kormányrendelet 8. § (1) bekezdése szerint: „Az adott felsőoktatási intézményt évente 150 ezer forint/fő kiegészítő támogatás illeti meg fogyatékossgal élő hallgatói jogosult létszáma után.” A kiegészítő normatív támogatás a fogyatékossgal élő hallgatók sajátos igényeinek megfelelő feltételek javítása érdekében szükségessé váló feladatok finanszírozására használható fel. A kiegészítő támogatás az egyetem bármely képzési formájában tanuló, költségviselési formától és munkarendtől függetlenül az összes fogyatékossgal élő hallgató után jár. Konkrétan: minden aktív státuszú hallgató után jár: magyar és nemzetközi; önköltséges és állami ösztöndíjas; nappali, levelező és esti tagozatos; felsőoktatási szakképzésben, alap-, mester-, és doktori képzésben, valamint továbbképzésben tanuló hallgató után is.

A másik típusú támogatás a tankönyv- és jegyzettámogatás egy része, amelynek felhasználásáról mind az Nftv. – különösen annak 85/C. § ea) pontja, mind az 51/2007. (III. 26.) Kormányrendelet 34.§-a is rendelkezik. Utóbbi szerint „az Nftv. 85/C. § ea) alpontja szerinti rész felhasználható elektronikus tankönyvek, tananyagok és a felkészüléshez szükséges elektronikus eszközök beszerzésére, amennyiben azt digitális tananyag előállítására, beszerzésére vagy a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányait segítő eszköz beszerzésére fordítja a felsőoktatási intézmény.” Erről a részről az intézmény térítési és juttatási szabályzata hallgatói önkormányzat egyetértésével rendelkezik.

A források felhasználási lehetősége

„A fogyatékossgal élő hallgatók után járó kiegészítő normatívát a felsőoktatási intézmény azokra a feladatokra és szolgáltatásokra fordíthatja, amelyek a fogyatékos hallgatók speciális igényeinek a kielégítését célozzák. A költségvetés kategóriái szerint néhány példa:

Személyi juttatások – oktatói többletmunka; hallgatói személyi segítői szerződések; koordinátorok bérei

Dologi kiadások – jeltolmácsolás, feliratozás; támogató szolgálat; iskolaszövetkezeten keresztül foglalkoztatott személyi segítő hallgatók; bármilyen egyéb szolgáltatás; kisértékű eszközök (100 ezer forint alatt)

Felhalmozás, beruházás – nagy értékű eszközök (100 ezer forint felett)

Felújítás – akadálymentesítés

A tankönyv- és jegyzettámogatás egy része – hogy ez mekkora hányada a tankönyv- és jegyzettámogatási, sport- és kulturális normatívának, az az intézmény hatásköre – a fogyatékos hallgatók számára használható elektronikus jegyzetek, tananyagok előállítására, és az ezekhez szükséges eszközök beszerzésére fordítható. Ilyen eszközök lehetnek pl.: szkennerek; file konvertáló programok; sík- és Braille nyomtatók; stb.”

Összességében megállapíthatjuk, hogy a fogyatékos hallgatók felsőoktatási helyzete a jogszabályi kereteket tekintve sokféle megoldási lehetőséget kínál az oktatási intézményeknek. A jogszabályokban fellelhetőek az észszerű alkalmazkodás bizonyos elemei, ugyanakkor ezek az elemek jellemzően nem kötelező érvényűek. Így nincs arra garancia, hogy a fokozott támogatási igényű mozgáskorlátozott embereket saját hatáskörben ellátják az oktatási intézetek. „Így leginkább az intézmények vezetőségének és a fogyatékos hallgatók ügyeivel foglalkozó koordinátoroknak a szemléletétől, gyógypedagógiai, fogyatékosügyi kompetenciáitól függ az, hogy milyen szinten segítik a fogyatékossgal élő hallgatók egyenlő esélyű hozzáférését.” Ennek eredményeként „a hazai felsőoktatási intézmények a fogyatékos hallgatóknak nyújtott szolgáltatásaik mennyiségében és minőségében is igen heterogén képet mutatnak. Van olyan felsőoktatási intézményünk, amelyik egyáltalán nem nyújt e speciális hallgatói csoportnak szolgáltatást, és olyan is van, amelyik széles szolgáltatási körrel segíti a fogyatékos hallgatók egyenlő esélyű hozzáférését mind a tanulmányokhoz, mind az egyetemi élethez.”¹⁶

A jelenlegi rendszerben az esélyegyenlőséget biztosító intézkedések keverednek a pozitív diszkriminációt jelentő intézkedésekkel (pl. plusz pont a felvételi eljárás során). Az észszerű alkalmazkodás megfelelő definiálása és feltételeinek megteremtése, rendszerszintű bevezetése lehet a kulcs a fogyatékos emberek felsőoktatásbeli részvételének biztosítására.

¹⁶ <https://tka.hu/nemzetkozi/6406/a-hallgatoknak-nyujthato-szolgaltatasok#ter%C3%BCIetek>

Az esélyegyenlőségi, fogyatékosügyi koordinátorokkal készült interjúk elemzése

I. INTERJÚ

Első interjúalanyom egy nagyvárosi egyetem főállású fogyatékosügyi koordinátora, a speciális szükségletű hallgatók számára létrehozott központ vezetője, gyógypedagógus végzettséggel. Elmesélte, hogy először kari koordinátor volt, de mivel nem működtek összehangoltan a kari koordinátorok, ezért szükség volt valakire, aki összefogja őket, így lett egyetemi koordinátor, aki létrehozta a kari koordinátorok hálózatát. Elmondása szerint a hallgatók ekkor még nem kaptak tényleges szolgáltatásokat, mert a koordinátorok nem szakemberek voltak. Jellemzően annyi történt, hogy a fogyatékos hallgatók megkapták az általuk kérvényezett kedvezményeket. Ekkor interjúalanyom olyan szakembereket vett fel, akik a különböző típusú speciális szükségletekkel rendelkező hallgatók igényeire megfelelően tudnak reagálni, s elmondása szerint ekkortól kezdve tudnak valós szolgáltatásokat nyújtani a fogyatékos hallgatóik számára. Jelenleg 380 speciális szükségletű hallgatójuk van, akik közül körülbelül 50 mozgáskorlátozott, és a központban 6 szakember dolgozik. Minden hallgató a felvételinél megkapja a tájékoztató füzetet arról, hogy hogyan működik a központ, s hogy van kari fogyatékosügyi koordinátor, és amennyiben regisztrál speciális szükségletű hallgatóként, akkor igénybe veheti a szolgáltatásokat és támogatásokat. A regisztráció azt jelenti, hogy a kari koordinátoroknál személyesen kell jelentkezni, ekkor történik egy szükségletfelmérés, és tájékoztatják a hallgatót, hogy milyen szolgáltatásokat tud igénybe venni. A kari koordinátorok felelősek többek között a vizsga megszervezéséért vagy azért, hogy egy adott hallgató akadálymentesen tudjon tanulni, a neki járó kedvezményeket és észszerű alkalmazkodásokat megkapja. A kari koordinátor egyénre szabottan kiállít egy igazolást az adott hallgató speciális szükségleteiről és az észszerű alkalmazkodás azon eszközeiről, melyeket igénybe vehet.

„A hallgatónak van egy ilyen és nem kell mindenkinek elmagyarázni. Mindig mondjuk szkenneld be és küldjed el vizsga előtt legalább két héttel az oktatónak, hogy lássa és meg tudják szervezni neked.”

A központ célja az egyenlő esélyű hozzáférés megteremtése. Szerinte ehhez a felsőoktatás egész rendszerét át kellene alakítani, új akadálymentes épületek és a Neptun akadálymentesítése lenne szükséges. Ők elsősorban a hallgatók önállóságát, képességeit fejlesztik, ugyanakkor nem csak a hallgatóknak, hanem az oktatóknak is segítenek. A legtöbb speciális szükségletű hallgatónak az egyetemen tanulási zavara, diszlexiája, diszgráfiája, diszkalkuliája van, vagy ADHD-s. Ők azonban jellemzően nem kérnek segítséget, maximum mentességet. Az egyetemen nincs utókövetési rendszerük, nem tudják, hogy az egyetemről kikerülve mi történik a speciális szükségletű hallgatókkal, erre egyelőre nincs kapacitásuk.

Támogatás oktatók számára:

- érzékenyítés egy-egy speciális csoportról
- tananyagok, vizsgakérdések adaptálása, hozzáférhetővé tétele
- oktatói tájékoztató készítése fogyatékoságról
- egyéni megkeresések, egyéni egyeztetések közösen hallgatókkal

„Megyünk együtt a hallgatóval és megtudjuk pl. egy szakirányt mennyire tudná akadálymentesen elvégezni, milyen nehézségek várhatóak. Nyilván a hallgató dönt, de mi megszervezzük és megyünk vele, támogatjuk. Soha nem konzultálunk egyéni kérdésekben a hallgató tudta, beleegyezése és jelenléte nélkül.”

Támogatás speciális szükségletű hallgatók számára, egyéni illetve csoportos formában

- ▶ szociális gondozás, személyi segítség (csak az egyetemen, 2 szociális gondozó dolgozik a központban, de a kollégiumokban már nincs személyi segítő, arra nem elegendő két ember, hiányzik a finanszírozás)
- ▶ egyéni ügyintézésben támogatás
- ▶ egyéni fejlesztések, terápiák
- ▶ tanácsadás
- ▶ nem kötelező a 36 kreditet másfél év alatt teljesíteni, csökkenthető a kreditszám
- ▶ mindennapos tevékenységek tanítása (pl. mosógép használata)
- ▶ egyetem akadálymentes útvonaltervezője: *„Beírod az útvonalat és még azt is megadja, hogy a padka milyen magas.”*
- ▶ tananyag digitalizálása, adaptálása
- ▶ autista hallgatóknak szociális készségfejlesztés egyetemi szituációkra
- ▶ hallássérült hallgatóknak beszédfejlesztés, adó kölcsönzése
- ▶ látássérült, vak hallgatóknak útvonaltanítás vagy kísérő biztosítása
- ▶ játék klub: ez minden fogyatékos hallgató számára nyitott
- ▶ irodalmi klub: ez minden hallgató számára nyitott
- ▶ angol klub: ez minden hallgató számára nyitott
- ▶ karrier menedzsment kurzus: megváltozott munkaképességűek számára
- ▶ asperger klub
- ▶ paraúszás: akadálymentes uszodában csak súlyos fogyatékos hallgatóknak (kapacitásbeli korlátok miatt)
- ▶ csörgőlabda: minden hallgató számára
- ▶ salsa: minden hallgató számára

Összességében megállapíthatjuk, hogy többféle – az észszerű alkalmazkodáson is alapuló – szolgáltatást nyújt a központ a speciális szükségletű hallgatók számára, s több olyan közösségi tevékenységet is kínál, ami elősegítheti a fogyatékos hallgatók közösségi részvételét. A központ vezetője tisztában van az észszerű alkalmazkodás fogalmával és használja is azt a gyakorlatban (pl. az egyéni szolgáltatások mindig a hallgatók igényeitől függenek).

„Van enyhe mozgássérült hallgató, tumor miatt lett nagyon súlyos egyensúlyzavara, neki pl. taxicsekkel adunk, mert annyira lassú és bizonytalan a mozgása, hogy átérjen az egyik kampuszról a másikra. Nem tud egyáltalán írni, vagy ha ír annyira lassan, jegyzetelőt fizetünk vagy pl. az oktatók rendszeresen plusz órákat adnak neki, mert tanulási problémája is van.”

Személyi segítő rendszer

Interjúalanyom létrehozott és a központban működtet egy személyi segítő rendszert, így minden hallgatónak, akinek erre szüksége van, tudnak személyi segítőt biztosítani. Csak hallgatókat, elsősorban csoporttársakat alkalmaznak. A központban dolgozó szakemberek felmérik az adott hallgató igényeit, miben kér segítséget és hány órában. Van egy adatbázisuk azokról, akik segítséget kérnek, illetve azokról, akik segítenének, s akkor megpróbálják összepárosítani az embereket. A segítőnek jelentkezők egy kérdőívet töltenek ki, utána interjút készítenek velük, majd szerveznek egy találkozót az adott speciális igényű hallgatóval, ahol közösen beszélnek meg, hogy mit szeretne. A segítőnek jelentkező kap egy elméleti és egy gyakorlati képzést is arról, hogyan tud hatékonyan segíteni. A segítői munkáért a hallgatók pénzt kapnak, diákmunkásként foglalkoztatják őket. Az elvégzett munkát az érintett hallgatóknak kell jóváhagyniuk, ezáltal a speciális igényű hallgatók egyfajta megrendelői, munkaadói szerepbe kerülnek, akik szolgáltatásként veszik igénybe a segítséget, s ha ez a szolgáltatás nem történik meg, akkor nincs kifizetés sem.

„Volt már olyan, hogy nem fogadta el a segített hallgató, mert azt mondta, hogy kevesebbet dolgozott, ők a munkaadók gyakorlatilag. Mi csak szponzoráljuk ezt tulajdonképpen.”

Szupervíziót biztosítanak mind a segítő, mind az érintett számára. Jelenleg 48 személyi segítőjük van, de folyamatosan változik a számuk. Interjúalanyom szerint a legnehezebb az autista hallgatóknak segítőt találni. Jelenleg maguknak az érintetteknek, a kari koordinátoroknak és a HÖK segítségével találnak segítőket, de hamarosan elkezdnek toborozni is.

„Vannak kitartó személyi segítők, sokszor ez átcsap egy barátsággá.”

A támogató szolgálatok azért nem jelentenek megoldást, hiszen nagyon leterheltek, és a lakóhely szerint vehetőek csak igénybe, az ő mozgáskorlátozott hallgatóik többsége azonban vidéki. A kollégiumok és az egyetemi épületek között akadálymentes tömegközlekedési járművek járnak. A központ szeretett volna támogató szolgálattal szerződni, de nem találtak megfelelő szolgálatot, így a közlekedésben nem tudnak segíteni a hallgatóknak (pl. rossz időjárási viszonyok esetén, stb.).

Speciális szükségletű hallgatókhoz való hozzáállás

Az interjúalany szerint az oktatók jellemzően nagyon jóindulatúak. Sokszor azonban valós teljesítmény nélkül értékelik a fogyatékos hallgatókat, sajnálatból.

„Ami probléma szokott lenni, hogy nem veszik figyelembe, nem azt kellene csinálni, hogy a többiek vizsgáznak, akkor te írsz egy házidolgozatot és az egyenlő értékű a vizsgával, mert ez nem igazságos a többiekkel szemben, ez az, ami az észszerű alkalmazkodáson túlmegy, teljesen felesleges. Hamis önképet alakít ki a hallgatóban, mert kap rá egy jó jegyet. Mi ezzel semmit nem tudunk csinálni, halljuk a hallgatóktól, erre lenne jó, ha többször hívnának és ott elmondanánk, hogy ezek nem értelmi fogyatékos hallgatók. Ugyanazt a tananyagot kérem tőle vagy, majdnem ugyanazt, viszont az ő számára akadálymentesítsük mi a vizsgázást akár a kérdések feltevésével, akár a vizsgaszituáció megszervezésével.”

Gyakran az oktató nem tudja a hallgató valós szükségleteit, igényeit, és a hallgató sem jelzi az oktatónak, hogy mire lenne szüksége.

„A hallgató vizsgázik a többiekkel és akkor nem kérnek minket, hogy adaptáljuk azt a tesztet, ami számára viszont lehet, hogy fizikailag is nem hozzáférhető. Ebben az esetben sokszor a hallgató is hibázik, mert a hallgatónak kell az oktatót értesíteni, hogy nekik speciális igényeik vannak.”

Az interjúalany szerint a speciális szükségletű hallgatók nem válnak igazán az egyetemi közösség részévé. Jellemzően, akik náluk megfordulnak magányosak, nem járnak programokra, ők sem nyitnak a többi hallgató felé, és a többi hallgató sem nyit feléjük.

„A mozgássérült hallgatók többsége azért nem, mert nem akadálymentes helyszíneken szervezik, vagy nincs wc, vagy félnek kimenni este későn, nagyon sokan nem isznak alkoholt, kirekesztve érzik magukat. Ki fogja őket hazakísérni?(...) Sokan szorosabban kötődnek a családjukhoz, nem tudnak olyan felszabadultak lenni, sok időt töltenek a tanulással, a közlekedéssel, a tananyaghoz jutással, nekik minden sokkal több idő, el is fáradnak sokkal hamarabb. Hatkor bebújnak az ágyba és alszanak. Kétoldalú a dolog, mert egyrészt a hallgatói közösség sem tesz túl sokat, hogy őket bevonja, másrészt a speciális szükségletű hallgatók sem.”

Ugyanakkor a hallgatóként dolgozó személyi segítők sokat segíthetnek a speciális szükségletű hallgatók közösségi életbe való bevonásában.

A mozgáskorlátozott hallgatók helyzete az egyetemen

Jelenleg 5 akadálymentes kollégiumi szobája van az egyetemnek, de ennél többre lenne igény. Akadálymentes albérletek alig vannak, ezért ő egy mozgáskorlátozott intézményt szokott ajánlani. Sokan az akadály-

mentes lakhatás hiánya miatt nem tudnak bejutni az egyetemre. A legtöbb hallgatójuk súlyosan mozgáskorlátozott, nekik gyakorlatilag 24 órás segítségre lenne szükségük. Az egyetemen megoldott a segítségük, az egyetemen kívül azonban nem. Az egyik esetben a hallgató édesanyja beköltözött a kollégiumba a gyerekével együtt, és ő napközben az egyetemen is folyamatosan segít a gyerekének. Egy másik esetben a mozgáskorlátozott hallgató egy egyetemi társával lakik együtt és ő segít neki. Interjúalanyom elmondása szerint jellemzően egy családtag szokott segíteni a mozgáskorlátozott hallgatóknak az egyetemen kívüli életben (többnyire ők is beköltöznek a kollégiumba), azonban ha nincs ilyen segítő, akkor nem tudnak kollégiumi szobát biztosítani számukra. Ez egyrészt azért problémás, mert kizárja azokat, akik nem tudnak maguknak személyi segítőt biztosítani, másrészt egy családtag jelenléte az egyetemi életben jelentősen akadályozhatja a hallgató részvételét a közösségi életben és akadályozza az önállóságát is. Interjúalanyom elmondása szerint egy mozgáskorlátozott hallgató mellé több segítő is kellene, erre viszont nincsenek anyagi források. A mozgáskorlátozott hallgatók a személyi higiénia kapcsán kérnek elsősorban segítséget (wc használat, etetés), a tanulásban kevésbé szorulnak segítségre. A legtöbb probléma velük kapcsolatban a késések, és a határidők betartása kapcsán szokott lenni.

„Amennyiben nem a fogyatékosága okozza a problémát nem tudunk vele mit kezdeni, nem is szeretnénk. Ha ő azért nem készült el, mert a személyi segítője nem gyűjtötte össze neki időben a forrást, az az ő fogyatékoságából eredő probléma. Akkor megkérjük a tanárt, hogy adjon még időt.”

Fogyatékos emberek helyzete a felsőoktatásban

Az interjúalany szerint Magyarországon kevés fogyatékos ember van a felsőoktatásban. Ennek oka szerinte a teljes mértékben elhibázott integrált oktatás.

„Nem kapnak semmilyen speciális képességfejlesztést, mindenből felmentik őket, általános iskola, középiskola valaki matekból végig fel van mentve az osztályzás alól, ennek az a következménye, hogy semmit nem tanul matekból, bármelyik szakot nézzük az egy óriási hátrány. Nem kellene felmenteni az értékelés alól, hanem fejleszteni kéne egész kicsi kortól kezdve. Az integráció ma úgy néz ki, hogy 1 gyógypedagógus dolgozik egy 300-400 fős iskolában és neki kellene az összes SNI-s tanulót ellátni.”

Szerinte a tantárgyak alóli felmentés nem megoldás, fejleszteni kéne a gyerekeket, ugyanakkor nincs elég szakember az oktatási intézményekben. Másrészt a szülők mindent megcsinálnak a gyerekek helyett, akik teljesen önállóan maradnak, nem jelzik a saját igényeiket, nem tudnak segítséget sem kérni.

„Semmi nem tanították meg őket és éhen hal a gyerek, mert megkérdezi, hogy lehet itt enni valamit. El-mész a boltba és veszel. Ilyen fejlesztésünk is van, csak mennyire hatékony, egyelőre azt látjuk, hogy nem nagyon hatékony, amit nem sikerült 20 éves korig kialakítani, hogy az ember a saját igényeit jelezze, aztán keressen rá megoldást az nagyon nehéz. Ha valaki áll egy folyosón és várja, hogy majd valaki bekíséri, ott mennek el a hallgatók, jönnek-mennek, majd véget ér az előadás és ő még mindig ott áll, és senkit nem kér meg, hogy bocs kísérelj már el.”

II. INTERJÚ

Interjúalanyom főállású fogyatékosügyi, esélyegyenlőségi koordinátor egy nagyvárosi egyetemen. Ő maga is fogyatékos személy, és az egyetemi évei alatt saját maga is tapasztalta, hogy mennyire nehéz egy fogyatékos embernek diplomát szereznie. Szerinte fontos lenne, hogy a fogyatékosügyi koordinátoroknak legalább pedagógus végzettségük legyen, mert sok esetben egyáltalán nem értenek a fogyatékos személyekhez, nincsen semmilyen szakmai tudásuk, tapasztalatuk. Ő gyakorlatilag egyszemélyes segítőként működik a fogyatékos hallgatók számára, bár karonként vannak kari koordinátorok is. Nála regisztrálnak a hallgatók és ő méri fel, hogy kinek milyen igényei vannak, milyen eszközökre van szüksége. A kedvezményekkel kapcsolatos kérelmeket ő menedzseli és továbbítja az esélyegyenlőségi bizottsághoz.

„Nem jár, mondom, hanem adható, s lehet, hogy mi mint intézmény nem adunk, mert mi igényt tartunk a te nyelvtudásodra, márpedig leteszed a nyelvvizsgát, vagy nem kapsz diplomát. Van olyan képzésünk, ahol ehhez ragaszkodunk.”

Úgy gondolja, hogy elsősorban a fogyatékos hallgatókat kell akadálymentesíteni.

„Neki milyen kötelezettségei vannak. Ha a fogyatékkal élő hallgatót érzékenyítem, hogy őt kell akadálymentesíteni, akkor ő fog arra gondolni, hogy hoppá, most el kell mennem egy másik intézménybe, ő hogyan tudja saját magát, hogy tudja magát olyan helyzetbe hozni.”

A fogyatékos személyek 50%-a regisztrál csak nála, jelenleg 70 regisztrált fogyatékos hallgató van az egyetemen. A legtöbbben diszlexiások.

Feladatai:

- ▶ kapcsolattartás felvételi előtt állókkal, regisztrált hallgatókkal, munkavállalókkal, betegjogi képviselővel, már végzett hallgatókkal (pl. önéletrajzírás, próbainterjú)
- ▶ tanácsadás
- ▶ fogyatékos hallgatók ügyeinek kezelése, kísérése, támogatása
- ▶ hallgatókkal végig járja az épületeket, termeket, mennyire akadálymentesek, megoldja akadálymentesítési problémákat (van főállású rehabilitációs szakmérnökük)
- ▶ kérelmek menedzselése
- ▶ alapelvek megfogalmazása és kommunikációja
- ▶ érzékenyítés
- ▶ mediáció oktatók és hallgatók között
- ▶ eszközbeszerzés
- ▶ szekkenelési, fénymásolási lehetőség biztosítása
- ▶ mozgáskorlátozott hallgatók számára utazási költség térítés
- ▶ karácsonyi tea: minden hallgató számára nyitott

Összességében megállapíthatjuk, hogy mivel ezen az egyetemen egy főállású koordinátor van, ezért nincs egy kialakított támogató rendszer, hanem az egyéni szükségletek mentén, esetenként oldják meg a felmerülő problémákat. Az észszerű alkalmazkodást a fogyatékosügyi koordinátor használja a gyakorlatban, ugyanakkor a pontos jelentésével nincs tisztában.

Személyi segítő

Az interjúalany szerint a személyi segítség veszélyes lehet, mert nagyon drága, s bizonyos időszakokban kihasználatlan a munkaideje. Szerinte nincs szükség és lehetőség professzionális segítőre, illetve nem mindegyik fogyatékos típusba tartozó hallgatónak van rá szüksége (pl. szerinte autista hallgatónak nincs szüksége rá). Az ő intézményében esetenként, egyéni szükségletek alapján keresnek önkéntes segítőket a diákok közül. Olyan hallgatót viszont nem tudnak felvenni, akinek állandó segítő kell.

„Józan ész szerint főleg mozgásukban akadályozottaknak, vagy látássérülteknek, akik tényleg akadályozva vannak, de a hallgatói értelmezés szerint az autista is követeli a személyi segítőt. Mondtam neki, hogy neked nem kell személyi segítő az ügyeid intézéséhez, de meghirdethetek egy ilyet a hallgatótársaidnak, adhatunk rá mondjuk egy ösztöndíjat, vagy egy tandíjmentességet.”

Mozgáskorlátozott hallgatók helyzete az egyetemen

„Én nem tudtam elképzelni, hogy ilyen képzésben lehet mozgáskorlátozott. Amikor láttuk, hogy milyen maga a helyszín és milyen, amikor mind a kettőt akadálymentesítjük, a helyszínt is, odatesszük a liftet meg a hallgatói hozzáállást is. Amikor eljutunk oda, hogy nem tud teljesíteni. Nem tud kiszállni a székéből. Olyan akadálya van, hogy ő segítséggel sem tudja azt a feladatot ellátni. Megállapodtunk abban, hogyha eljutunk erre a pontra, akkor újragondoljuk ezt a dolgot, és ha más nem, szakot váltunk. Hogy ne vesszen kárba az addigi tanulmánya.”

Jellemzően elkíséri a mozgáskorlátozott hallgatókat mindenhova az egyetemen belül, és együtt tapasztalják meg, hogy mit hogyan tud megoldani, elintézni, miben szorul akadálymentesítésre, vagy támogatásra az adott hallgató. Interjúalanyom szerint a mozgáskorlátozott hallgatók kerülnek a legtöbb pénzbe az egyetem számára.

„Az a hallgató, akit az intézmények között kell fuvaroznom, az havi 200 ezer forint a taxi. Ha alkalmazottal utaztatom az plusz 360 ezer forint.(...) A mozgássérült hallgatóm éves szinten 2 millió forintba kerül csak a szállítása. Nem fizetem ki. Te leírtad, neked nem kell szállítás, akkor oldjad meg, apukád szállít. De ha kéri, akkor adunk egy taxivouchert és csak az épületek között taxiztatják. Ez belefér. De már az nem, hogy a lakhelyéről behozzák meg a lakhelyére vissza. Azt megoldja. Azt elmondjuk, hogy bocs, nekem nem kötelességem.(...) Ha változnak a szükségletei, teszek egy javaslatot a kancellárnak, hogy ekkora összegben vouchert kérek szépen, menet közben ellenőrizzük, hogy nem este tíz után a romkocsmák között taxizott és akkor mondjuk, hogy nem csal a hallgató rendben van, menjen tovább a dolog.”

Tehát a mozgáskorlátozott hallgatók szállítása csak részben megoldott, anyagi okok miatt az egyetemi épületek közötti utazásra van taxicsekk, de a lakóhely és az egyetem között már ez nem működik, esetleg egyedi kérelem alapján, ha az egyetem vezetése úgy dönt.

Szerinte a mozgáskorlátozott hallgatók legfőbb problémája a nem megfelelő szocializáció, az, hogy nem válnak a közösség részévé, emellett az önstigmatizáció esetükben nagyon erős.

„Gyerekkori stigmák, amik bennük vannak, tehetségtelen, vagy mit keresel itt, örülj, hogy eltart a rendszer neked miért kellene diploma? ezek mélyen ott vannak. Tőlem hallja először, hogy értékes ember. Élvezd az életet.”

Fogyatékos emberek helyzete a felsőoktatásban

Szerinte folyamatosan nő a fogyatékos hallgatók száma a felsőoktatásban. Ugyanakkor annak, hogy még mindig kevesen vannak a felsőoktatásban, az az oka, hogy nem jutnak el hozzájuk megfelelően az információk, hogy speciális oktatási intézményekbe járnak, vagy felmentést kapnak fejlesztés helyett, és a szülők döntenek helyettük, vagyis nem integrálódtak semmilyen szinten sem a társadalomba.

„Speciális intézménybe járnak, a másik, hogy én mint szülő jobban tudom mi kell a gyerekemnek, ez tipikus szülői hozzáállás. Jön az anyuka, és én mondom, hogy nem velem, hanem a leendő hallgatóval szeretnék beszélni.”

III. INTERJÚ

Az interjú egy nagy vidéki egyetem fogyatékosügyi koordinátorával készült. Ő pszichológus, nem főállású koordinátor, nem volt előzetes szakmai tudása, de mint szülő érintett a témában.

„Az egyetem úgymond kinevezett fogyatékosügyi koordinátorrá. Mondván, hogy én pszichológusként úgyis ehhez a témához értek, én mondtam, hogy nem nagyon értek, mi a pszichológiai oktatásban nem nagyon kaptunk ehhez segítséget, de hát, mint egy kihívást elkezdtem tanulni a gyakorlatban meg átnéztem a felsőoktatási törvényt.”

Vannak kari koordinátorok, és van egy bizottság is, ami a kari koordinátorokból áll, és azokban a kérdésekben dönt, amiket helyi szinten a kari koordinátorok nem tudnak megoldani. Működtetnek egy Mentálhigiéniai és Esélyegyenlőségi Központot is, ahol különböző szolgáltatásokat nyújtanak a fogyatékos hallgatók számára. A fogyatékos hallgatók ott regisztrálnak és felméri azt is, hogy milyen támogatásra van szükségük. Fontos alapelvük az integráció, ezért például az egyéni tanrendet nem preferálják. Nem támogatják többek között a mozgáskorlátozott hallgatók testnevelés alóli felmentését sem. Céljuk, hogy a fogyatékos hallgatók önállóan meg tanuljanak közlekedni és segítséget kérni. 214 regisztrált fogyatékos hallgatójuk van, ebből 28 mozgáskorlátozott, legtöbbször tanulási nehézséggel rendelkeznek (diszlexia, diszgráfia). A fogyatékos hallgatóknak kérelmet kell beadniuk az adott karhoz, hogy milyen speciális igényeik vannak, milyen segítséget igényelnek.

„Ő milyen segítségeket kér, milyen speciális igénye van, én a kedvezmény szót nem szeretem, mondjuk meghosszabbított időt kér a zh-nál, szóbeli vizsgát akar vagy írásbelit, illetve a nyelvvizsgálóval kapcsolatban milyen kérései vannak. Ezt benyújtja és akkor az adott kar ad egy nyilatkozatot, hogy ő ezt engedélyezi és akkor ő a tanárai felé ezt be tudja mutatni, hogy nála miket kell figyelembe venni.”

Ha kari szinten nem tudják megoldani a hallgató problémáját, akkor koordinátorként ő foglalkozik az adott kérdéssel.

Feladatok, szolgáltatások

Egy egyesülettel közösen támogató szolgálat működtetése: itt professzionális segítők vannak, a szolgálat vezetője, sofőr és szociális segítő. **Szolgáltatásaik:** hallgatók kísérése, egyéb szolgáltatókkal való kapcsolatfelvétel, mozgáskorlátozott hallgatók számára szállítás.

„Mi működtetünk egy egyesülettel közösen egy támogató szolgálatot, főleg a kerekesszékes hallgatókat szállítjuk. Illetve igény szerint, ha valaki nem kerekesszékes, mert valaki mondjuk segédeszközt használ, őket is főleg a téli időszakban, akkor ugye a közlekedés sokkal nehezebb, illetve nagyon gyakran van olyan, hogy beutazik valaki mondjuk az állomásig és onnan szállítjuk a megfelelő kampuszra.”

A támogató szolgálat az egyetemi hallgatók számára ingyenes. Azonban csak egy szállítóeszközük van, ezért nincs elég kapacitásuk minden igény kielégítésére. Van két távolabbi kampusz a városon kívül, oda nem tudják megoldani a szállítást, csak a városon belül. Nagyon sokszor ilyenkor a család szállítja a hallgatókat, vagy tömegközlekedéssel utaznak.

- ▶ napi életvitelben való segítség: diáksegítő biztosítása
- ▶ tanulást segítő szolgáltatások: diktafon kölcsönzés, pendrive kölcsönzés, laptop kölcsönzés, fénymásolás, spirálozás, nyomtatás-tanulással kapcsolatos kérdésekben támogatás
- ▶ segédeszközök szerzése
- ▶ oktatók érzékenyítése
- ▶ jegyzetelő szolgáltatás: kiképzett hallgatók végzik
- ▶ könyvek digitalizálása

- ▶ pszichológiai támogatás
- ▶ helyi rendezvényekre való eljutás segítése
- ▶ program középiskolában tanuló fogyatékos hallgatók számára

„A középiskolában megkeressük a fogyatékkal élő tanulókat és igyekszünk velük konzultálni, hogy milyen szakra fog menni és pl. volt olyan, hogy megmutattuk neki a kampuszt, hogy milyen közlekedési lehetőségek vannak, hogy milyen speciális követelmények vannak, hogy ne az egyetemen, hanem a jelentkezés előtt találkozzon már ezzel, s volt már olyan, hogy azért jelentkezett ide, mert hallotta, hogy itt segítik a fogyatékossgal élő hallgatókat.”

Összességében megállapíthatjuk, hogy széleskörű szolgáltatást biztosít a központ a fogyatékos hallgatók számára, mind professzionális, mind hallgatói segítséget alkalmaznak, s az egyéni szükségleteket is figyelembe veszik. Bár az észszerű alkalmazkodás pontos jelentését nem ismeri az interjúalanyom, használják azt a gyakorlatban.

„Vannak általános dolgok, ezért fontos, hogy amikor a regisztrációs lapot kitöltik, ott mi felajánlunk különböző lehetőségeket, s valamikor azt mondja, hogy én nem találok arra lehetőséget, ami nekem közvetlenül probléma. Akkor leülünk és átbeszéljük, hogy mit igényel, mit szeretne, néha el kell térni az ún. normáktól. Ami nekem nagy hiányérzetem ez a támogatott döntéshozatal, hogy a HÖK-ön belül nincsen képviselő.”

Diáksegítők

Diáksegítőket alkalmaznak, akik a napi közlekedésben, életvitelben segítenek a fogyatékos hallgatóknak. Maguk az érintettek keresnek segítőt maguknak, akiben megbíznak, akikkel közös óráik vannak, vagy egy kollégiumban laknak. A diáksegítők hallgatói ösztöndíjat kapnak. Elsősorban a tanulásban, a napi életvitelben segítenek, hogy eljussanak egyik helyről a másikra a fogyatékos hallgatók. Volt, hogy egy kolléga próbált segíteni a diáksegítő keresésében, de az nem működött.

„Volt olyan elsőéves, aki azt mondta, hogy ő nem ismer senkit, akkor a kollégánk próbált közvetíteni, de azt láttuk, hogy egy más szakos segítő igazából nem segítség, mert ugye ők más karra más kampuszra járnak, időben nem tudják összeegyeztetni. De volt olyan, hogy valaki mondta, hogy ő nagyon szívesen segít, mondjuk egy pszichológus hallgató mondjuk informatikai kérdésekben, ő meg nem tudott hozzászólni.”
Ez a rendszer, hogy maguknak kell segítőket keresniük, elősegítheti a fogyatékos hallgatók érdekérvényesítő képességének növelését, ugyanakkor sok esetben megakadályozhatja azoknak a hallgatóknak a segítőhöz jutását, akik nem képesek önállóan segítőt keresni maguknak.

Mozgáskorlátozott hallgatók helyzete az egyetemen

Az új épületek már akadálymentesen épülnek, ugyanakkor a régi épületekben nagy problémát jelent az akadálymentesítés. Az interjúalanyom szerint ez anyagi és szemléletbeli kérdés is, az adott kar anyagi helyzetén és szemléletbeli hozzáállásán múlik az akadálymentesítés. Ő a lelki akadálymentesítést is fontosnak tartja. A műemlék jellegű épületekben teremcserével szokták megoldani az akadálymentesítést.

Vannak akadálymentes kollégiumi szobák, de nincsenek kihasználva, sok esetben távol vannak az oktatás helyszínétől, az egyetemre való bejutás problémát jelentene, ezért sokan inkább otthonról járnak be.

„Csináltunk egy kísérletet, megnéztük, hogy lehet eljutni a-ból b-be kerekesszéssel, el lehetett jutni, de másfélszer annyi időbe telt. Tehát hamarabb kell elindulni kerekesszéssel, hogy odaérjen és fizikailag is több utat kell megtennie. Hivatalosan biztosítva van az akadálymentesítés, de a célba jutásnál ez hátrányt jelent, hamarabb kell felkelni. Ezért fontos a közelség az oktatási helyhez.”

A legnagyobb kihívást a többféle támogatást igénylő hallgatók jelentik.

„A legnagyobb kihívást a halmozottan sérült hallgatók, akik pl. kerekesszékkal közlekednek és közben korlátozva vannak a jegyzeteléssel kapcsolatban, ők jelentik.”

A mozgáskorlátozott hallgatók számára a legnagyobb problémát a közlekedés és egyéb gyakorlatok teljesítése jelenti. Sok esetben a hallgatói rendezvényekre, szórakozáshoz való eljutásban kérnek segítséget a központtól.

Fogyatékos hallgatók helyzete az egyetemen

Interjúalanyom szerint a közoktatás tehet arról, hogy ilyen kevés fogyatékos hallgató van a felsőoktatásban, nem jutnak el olyan középiskolákba, ahonnan felvételizni tudnának. Ennek eredményeként nem lesz megfelelő végzettségük, ezért nem találnak majd megfelelő állást.

„Én azt látom, hogy középiskolában, általános iskolában már olyan hátrányba kerülnek, hogy maguk nem mernek, hát én úgysem fogom tudni teljesíteni. Ezért is próbáljuk ezt a programot, hogy erősítsük, hogy a továbbtanulásra van esély, csak a megfelelő szakot a megfelelő speciális igényeihez válassza. Tanácsadás kellene, konzultáció, érzékenyítő programok kellenének, és hogy erősebb kapcsolat legyen a felsőoktatás és a középiskolák között. (...) A közoktatásban is integráltan kellene, nem tréningek kellenének, hanem hozzá szokik ahhoz, hogy van olyan társa, akinek mozgásában hallásában pl. korlátozottsága van.”

Interjúalanyom szerint az egyetemen félnek a fogyatékos emberektől, a segítestől.

„Azt szoktuk mondani, kérdezd meg tőle a segítséget. Merjen odamenni, ne sajnálja.”

A fogyatékos hallgatókat meg abban kell erősíteni, hogy merjenek segítséget kérni.

„Asszertíven, ne követelőzően, a megoldást és az együttműködést keresni, oldjuk meg, kölcsönös oda- vissza tanulás ez.”

Interjúalanyom szerint az ő egyetemükön a mozgáskorlátozottak vannak a legjobb helyzetben, mert náluk egyértelmű, hogy miben kell segíteni nekik. Más fogyatékoságok esetében azokban az oktatók nem tudják, hogy mit és hogyan kellene biztosítani, itt szükség van érzékenyítésre. Jellemzően a szülők gyakran a fogyatékos hallgatókkal vannak az egyetemen is, ami jelentősen csökkenti a hallgatók önállóságát és közösségi részvételét. Sok esetben önértékelési problémáik vannak, énbizonytalanság jellemzi őket. Az integráció elősegítése érdekében a helyi rendezvényekre ingyenes bejutási lehetőséget, szállítást és kísérést biztosít a központ a fogyatékos hallgatók számára. Interjúalanyom szerint megfigyelhető tendencia, hogy a fogyatékos hallgatók bent akarnak maradni az egyetemen, félnek kilépni a kinti világba, ennek érdekében kihasználják a négy plusz félét.

IV. INTERJÚ

Interjúalanyom egy vidéki város egyetemének esélyegyenlőségi koordinátora, ő maga is fogyatékos személy. Ő főállásban az egyetem oktatója, ezért úgy érzi, nincs elég kapacitása erre a munkára. Régóta foglalkozik a fogyatékoság témájával, egy ezzel foglalkozó egyesületnek is a tagja. Vannak kari koordinátorok is, akik a szakmai, tanulmányi kérdésekben kompetensek, és van az esélyegyenlőségi bizottság. A bizottság bírálja el a különböző kérelmeket. A legtöbb kérelemben a nyelvvizsga alóli felmentést kérik. A speciális igényű hallgatók egy regisztrációs lapot töltenek ki, amihez csatolják a szakvéleményt, hogy ők speciális igényűek, és akkor a hallgató bekerül a rendszerbe és különféle kedvezményekre jogosulttá válik. A speciális igényű hallgatók többségének tanulási zavara van.

Feladatok, szolgáltatások

- ▶ kedvezmények megvalósulását menedzseli
- ▶ útiköltségtérítés
- ▶ eszközök kölcsönzése: laptop, diktafon
- ▶ önkéntes segítő szervezése a hallgatók közül
- ▶ oktatókkal, hallgatókkal kapcsolattartás

Személyi segítség és támogató szolgálat nem működik az egyetemen, de a koordinátor szerint szükség lenne rá. Erre jelenleg nincs anyagi forrása az egyetemnek, pedig a koordinátor szerint akkor több fogyatékos hallgatójuk lenne. A szolgáltatások hiánya miatt jelenleg jellemzően a fogyatékos hallgatóik esetében a család jelenléte mindennapos. A helyi rendezvényeken, a közösségi programokban azonban így többnyire nem tudnak részt venni.

„A család így nagyon erősen jelen van segítőként. Nem is tudna működni másként. Kinek tud szólni az ember? Csak a saját családjának. Gyere, most előbb végeztem, most később fogok végezni. Ehhez egy jó családi háttér kell.”

Fontos feladatnak tartaná az utókövetést, segíteni a fogyatékos hallgatókat a munkaerőpiacon való elhelyezkedésben, de jelenleg erre nincs kapacitása, csak informális módon, esetenként van erre lehetősége. Összességében elmondhatjuk, hogy az egyetemen csak az alapvető szolgáltatásokat biztosítják a speciális igényű hallgatók számára. Bár a koordinátor nem hallott az észszerű alkalmazkodásról, igyekeznek az egyéni szükségleteknek megfelelően alakítani a támogatásaikat, szolgáltatásaikat.

Segítő

Ha valakinek az önálló életvitel területén segítségre van szüksége, akkor a koordinátor a saját személyes kapcsolatain keresztül próbál meg önkéntes alapon olyan hallgatót keresni, aki szívesen segít. Itt nincs kiépült segítői rendszer, eseti módon működik, és a koordinátor személyes kapcsolatain múlik a hatékonysága. Ennek oka lehet, hogy kevés a fogyatékos hallgató, nincs igény intézményesítettebb megoldásra.

„Ha pl. egy hallgatónak segítségre van szüksége bizonyos feladatokhoz, akkor próbálunk mellé keresni önkéntes hallgatótársat, aki segít neki, hogy bevásároljon, vagy mondjuk volt egy hallgató, akinek segíteni kellett esténként a fürdésnél. Ezt kapcsolatokon keresztül próbálom megoldani, sok hallgatót ismerek és tudom, hogy ki az, aki fogékony arra, vagy eléggé motivált arra, hogy önkénteskedjen egy ilyen dologban. Szólok neki, megkérdem, hogy esetleg ő, vagy ismer-e valakit. Nem nagy feladatokról van szó.”

Mozgáskorlátozott hallgatók helyzete az egyetemen

Az egyetemen vannak akadálymentes kollégiumi szobák. Őt szoba van, ebből kettőben laknak, tehát nincsenek kihasználva a szobák. Vannak helyben élő mozgáskorlátozott hallgatók, akik bejárnak, nekik valamelyik családtagjuk a segítőjük. Az egyetem 90%-ban akadálymentes, ha nem akadálymentes és mozgáskorláto-

zott hallgató venné igénybe azt a helyet, akkor akadálymentesítik számára, vagy teremcserével megoldják. A legfőbb probléma a koordinátor szerint a hallgatók számára időben eljutni az órákra. Ebben elsősorban a hallgatótársak segítenek az érintetteknek.

Fogyatékos hallgatók helyzete a felsőoktatásban

Interjúalanyom szerint a félelem az oka annak, hogy ilyen kevesen vannak a felsőoktatásban a fogyatékos hallgatók.

„Még több fogyatékos hallgató kellene felsőoktatásba. Az, hogy nincsenek, illetve ilyen kis számban vannak, annak az az oka, hogy félnek. Félnek elmenni vidékre, bizonytalanba. Én magam is úgy választottam egyetemet, hogy nem tudtam volna bevállalni vidéki helyszínt csak itt a saját lakóhelyemen. Megértem, hogy bizonytalanba nem jönnek el.”

Bár az egyetemen tartanak nyílt napot a középiskolások számára, ők azonban nem keresnek fel középiskolákat, így a középiskolába járó fogyatékos gyerekek sem kapnak célzott információkat az egyetemről.

Nagyon fontos szerinte a segítségkérés, hogy jelezze a hallgató, hogy milyen támogatásra van szüksége. Mindenkinek ismernie kell a saját képességeit és szükségleteit, igényeit.

„Nem szólít, hogy neki úgy állítsák össze az órarendjét, hogy lassabban közlekedik. Ha tud róla az ember, akkor tud segíteni, de ha nem tudnak róla, összeállítják az órarendet és az épkézláb fiatalok persze mennek a város másik végébe órára, nem gond, ő viszont nem tud. Megtapasztalta ezt és utána elvégezte az egyetemet.”

Szerinte a speciális igényű hallgatók többsége elvégzi az egyetemet, viszont elhelyezkedni, munkát találni nem tudnak. Ennek a munkaadók félelme lehet az oka.

„Szerintem a munkáltatók még mindig félnek fogyatékosággal élőket alkalmazni. Azt hiszik, hogy több költséggel jár pl. alkalmazni egy kerekesszékest, mert meg kell oldani akkor pl. az akadálymentesítést, több problémával is jár, mert biztos többször beteg lesz és nem fog jönni dolgozni meg egyáltalán nem ismerik a mozgássérülteket én azt tapasztalom.”

Az oktatók többsége az egyetemen szerinte elfogadja a fogyatékos hallgatókat. Szerinte olyan szakokon tudnak jól beilleszkedni a fogyatékos hallgatók, ahol kevés hallgató van.

V. INTERJÚ

Interjúalanyom egy nagyvárosban és egy kis vidéki településen is működő egyetem esélyegyenlőségi koordinátora. Főállású oktató az egyetemen, nincs a fogyatékossgal kapcsolatos előzetes tudása, az egyetem vezetője jelölte ki a posztra. Elmondása szerint jelenleg nagyon leterhelt, nincs megfelelő ideje és motivációja a feladat ellátására. Esélyegyenlőségi koordinátorként nehezen elérhető, tanít vidéken és Budapesten két helyen.

„Nem tudnak elérni akkor, amikor nekik jó lenne.”

A koordinátor mellett működik még az egyetemen az esélyegyenlőségi bizottság, ahol a fogyatékos hallgatók kérelmeit elbírálják.

Feladatok

- ▶ fogyatékos hallgatók kérelmeinek elbírálása

„Nem mindig vagyunk proaktívak, inkább úgy működik a bizottság, hogy ha valamilyen kérelem érkezik, akkor arra mi reagálunk.”

- ▶ tanácsadás
- ▶ épületek akadálymentesítése

„Proaktivitás az csak annyi, hogy az akadálymentesítést folyamatosan napirenden tartjuk több-kevesebb sikerrel.”

- ▶ eszközök beszerzése: anyagi forrástól függően

„Volt egy olyan vak hallgató, aki olyan kérelmet adott be, hogy nem tudja rendesen használni az Apple laptopját és ahhoz szeretne kérni kiegészítőket. Az egyetem azt mondta, hogy ez sajnos nem fér bele, hogy méregdrága Apple felszereléseket vásároljunk a hallgatóinknak, de a másik hallgató kéréseit, ami nem ennyire specifikus és márkafüggő volt, ott tudtunk segíteni. Nincs alapelv, mi fér bele, mi nem.”

- ▶ számítógéphasználat

Közlekedésben, személyi segítségben nem tudnak támogatást nyújtani, nem állnak rendelkezésükre fogyatékos személyekkel dolgozó szakemberek sem.

„Intézményesen nincs annyi hallgató, hogy erre egy intézményesült megoldásunk lenne.”

A koordinátor szerint nem esélyegyenlőségi kérdés, ha valaki fogyatékossga miatt nem tud eljutni a tanterembe, vagy szüksége lenne személyi segítségre. Nincsenek kari koordinátorok sem, a legtöbb feladatot helyi szinten a HÖK végzi.

„Évekig csak a teremcsere megoldás volt, amennyiben a hallgató vagy a hallgatói önkormányzaton keresztül, mert az nem esélyegyenlőségi ügy, hogy ő nem tud eljutni a terembe. Ehhez nem esélyegyenlőségi döntést kell hozni.”

„A HÖK csinálja inkább ezt. Ők tudják, hogy a kérést helyileg meg tudják-e oldani vagy pedig valakihez tovább kell irányítani a hallgatót vagy ők maguk felveszik a kapcsolatot azzal, aki segíthet.”

Összességében megállapíthatjuk, hogy az esélyegyenlőségi koordinátor kevés feladatot lát el, a felmerülő feladatok egy részét a HÖK végzi, másik része ellátatlan marad. Az észszerű alkalmazkodás fogalmát a koordinátor nem ismeri, és jellemzően nem használja munkája során.

Segítő

Ha szüksége van személyi segítségre egy fogyatékos hallgatónak, akkor kereshet magának, vagy kérhet valakitől segítséget, de ez nem a koordinátor feladata.

„Személyi segítőt is kereshet a hallgató, a hallgatói önkormányzaton keresztül találtak, ilyenre is volt példa, valaki kérte, hogy valaki keressen neki az innen oda jutásban, jegyzetek elkészítésében, szkennelésben.”

A mozgáskorlátozott hallgatók helyzete az egyetemen

Nem teljesen akadálymentesek az egyetemi épületek, de nincs anyagi forrás a teljes körű akadálymentesítéshez. Ha valahova nem tud eljutni a mozgáskorlátozott hallgató, akkor jellemzően teremcserével megoldják. Nincs sok mozgáskorlátozott hallgató az egyetemen.

„Előfordulhat, hogy egyik óra ebben az épületben van, a másik pedig a város másik végén vagy vidéken. És ez asszem kerekesszékekkel nagyon nehezen teljesíthető feladat vagy látásában korlátozott hallgatónak. Nem is jelentkeznék, nem az, hogy közben mennének el. Nem tudom máshol hogy van. Mozgáskorlátozott hallgató a mi karunkon 2-3-4 hallgató maximum.”

Mozgáskorlátozott hallgatók jellemzően még nem nyújtottak be kérelmet az esélyegyenlőségi bizottsághoz. A vidéki kampuszra tömegközlekedéssel nem lehet eljutni, az egyetem a közlekedésben nem tud segíteni. Bár vidéken van akadálymentes kollégiumi szoba (arról nincs információja, hogy hány szobát használnak), és a kampusz is részben akadálymentes, ugyanakkor a kampuszon kívül támogatás nélkül nem tud boldogulni a hallgató.

„Ott van akadálymentes kollégium, de asszem nem választják olyan sokan, mert azt meg tudja csinálni, hogy ott lakjon, meg órákra eljárjon, de utána bevásárolni pl. minden olyan messze van és nehezen megközelíthető.”

Fogyatékos hallgatók az egyetemen

A koordinátor szerint azért vannak kevesen a fogyatékos hallgatók a felsőoktatásban, mert nincs megfelelő akadálymentesítés. A cél szerinte az akadálymentesítés lenne, vagyis, hogy teljesen önállóan tudjanak élni, mindent önmaguk el tudjanak intézni a fogyatékos hallgatók.

„Szerintem megalázó, ha állok az ajtó előtt és nem bírok bejönni és várok, vagy meg kell kérni egy személyi segítőt, hogy egész nap gyere már velem és nyitogasd a rohadt ajtókat, mert nem tudok bemenni a terembe. Tökéletesen akadálymentes legyen, ne kelljen bármiben is segítséget kérni.”

Nincs közvetlen információja arról, milyen a hozzáállás az egyetemen a fogyatékos hallgatókhoz, és mennyire válnak a közösség részévé, szerinte ez az egyén személyiségén múlik és nem a fogyatékoságán.

Összefoglalás

Hipotézisünk az volt, hogy Magyarországon a felsőoktatásban nem használják az észszerű alkalmazkodás különböző elemeit.

Ez a hipotézis kutatásunk eredményei szerint csak részben igazolódott be. Nagyon eltérően működnek a fogyatékos hallgatók támogatására kialakított rendszerek az általunk vizsgált felsőoktatási intézményekben. Vannak olyan intézmények, ahol központot hoztak létre a speciális szükségletű hallgatók számára, és ahol professzionális szakemberek, támogató szolgálatok is segítik őket, ugyanakkor vannak olyan helyek ahol főállású koordinátorok sincsenek. A koordinátor egyéni hozzáállásán, szakértelmén, motivációján, energiáján sok múlik, befolyásolja, hogy mennyire képes támogatni a fogyatékos hallgatókat. Ugyanakkor az intézetek a finanszírozás hiányával indokolják, hogy nem támogatják jobban az inklúziót. A központok létrehozásához és a szakemberek alkalmazásához az állami támogatás nem elegendő, elengedhetetlen, hogy a felsőoktatási intézmények saját maguk finanszírozzanak bizonyos szolgáltatásokat. Jellemzően még ahol központok működnek és szakembereket alkalmaznak, ott sem teljes körűek – elsősorban anyagi okokra hivatkozva – a fogyatékos hallgatók számára nyújtott szolgáltatások (pl. szállítás, személyi segítség, lakhatás, utókövetés hiánya stb.).

Az öt, általunk megkeresett esélyegyenlőségi, fogyatékosügyi koordinátor közül csak egy tudta pontosan, hogy mit jelent az észszerű alkalmazkodás. Ugyanakkor csak egy olyan felsőoktatási intézményt találtunk, ahol többnyire nem használták az észszerű alkalmazkodást a gyakorlatban. A támogatások azonban jellemzően nem elegendők a 24 órás támogatást igénylő mozgáskorlátozott személyeknek.

Jellemzően minden általam megkeresett felsőoktatási intézményben a hiányzó szolgáltatásokat, támogatásokat elsősorban a fogyatékos hallgató családjának segítségével oldják meg. Ez azonban több szempontból sem ideális megoldás. Egyrészt kizárja a felsőoktatásból azokat a hallgatókat, akiknek nincsen ilyen családtagjuk, másrészt nem fejlődik az adott hallgató önállósága, érdekérvényesítő képessége, továbbra is egyfajta gyermeki pozícióban maradhat. Mindemellett akadályozza a hallgatót abban is, hogy részt vegyen a közösségi életben.

Jellemzően az esélyegyenlőségi, fogyatékosügyi koordinátorok célja, hogy minél önállóbbá váljanak a speciális szükségletű hallgatók, többségük szerint nem különböző felmentésekre, hanem fejlesztésre, alternatív megoldásokra van szükségük ezeknek a hallgatóknak. Fontos akadálynak látják a fogyatékos hallgatóknál a szocializációs hiányosságokat, önismereti, önértékelési problémákat, önállótlanúságot (pl. fontos, hogy a fogyatékos hallgató ismerje a saját határait, képességeit, tudja jelezni a szükségleteit, igényeit más embereknek). Az interjúkból kiderül, hogy a közoktatásban elmaradt fejlesztéseket, a felsőoktatás már nem tudja pótolni.

Ez az egyik alapvető oka a napjainkban tapasztalható diszkriminatív helyzetnek, ami miatt az észszerű alkalmazkodást legjobban igénylő fogyatékos emberek ritkán jelennek meg a felsőoktatásban vagy lemorzsolódnak a képzés végére.

Összegzés

Az alábbiakban a kutatás elején bemutatott hipotézisek segítségével összefoglaljuk a kutatás legfőbb eredményeit.

1. A magyarországi és romániai szakemberek nem ismerik az észszerű alkalmazkodás fogalmát.

A kérdőívben, a fókuszcsoporthoz tartozó interjúkban és a szakértői interjúkban is megkérdeztük a válaszadóinkat, hogy mit jelent szerintük az észszerű alkalmazkodás.

A kérdőívben az észszerű alkalmazkodás ténylegesen fontos jellemzői (a CRPD meghatározása alapján) nagyon kis arányban szerepeltek csak a válaszadók válaszaiban. A megkérdezettek többnyire arra a kérdésre, hogy mi az első három szó, ami eszükbe jut az észszerű alkalmazkodásról valamilyen pozitív jelzõt, vagy emberi tulajdonságot említettek.

Mindez azt jelezheti, hogy a szakértők többsége nincsen teljesen tisztában azzal sem Magyarországon és sem pedig Romániában, hogy mit is jelent pontosan az észszerű alkalmazkodás, szükséges lenne megfelelő formában és információcsatornákon keresztül tájékoztatást nyújtani számukra. **Szükség van arra a tudatformáló tevékenységre is, miszerint az észszerű alkalmazkodás jog és kötelezettség, nem kegy vagy ajándék.** A fogyatékosügyi koordinátorokkal készített interjúkból kitűnik, hogy a közoktatásnak nem csak a megfelelő fejlesztéseket kellene biztosítania, de azt is elő kellene készítenie, hogy a fogyatékos emberek önállóak legyenek, és meg tudják fogalmazni egyéni szükségleteiket.

Az észszerű alkalmazkodást a szolgáltatóknak és a szolgáltatást igénybe vevőknek egyaránt ismerniük kell, és helyesen kell alkalmazniuk azt. Az egyéni munkakörülményeknek vagy például az oktatási folyamatoknak a fogyatékos emberek egyéni igényeihez történő adaptálása mindaddig nem fog megtörténni, amíg az észszerű alkalmazkodás elvére nem a CRPD fogalma szerint tekintenek a résztvevők (a CRPD nem a kibúvót keresi, hanem a megoldást az észszerű alkalmazkodásban).

2. A magyarországi és romániai szakemberek az észszerű alkalmazkodás a gyakorlatban már működő elemeihez pozitívan viszonyulnak.

Az észszerű alkalmazkodás főbb, általunk vizsgált elemei: speciális igényekhez igazodó munkakör, plusz vizsgaidő biztosítása az oktatási intézményekben, önálló életvitelt támogató tréning az oktatásban, segítő személy az oktatásban, speciális eszközök a munkahelyen, rugalmas részvétel az iskolai órákon, hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között, hozzáférhető közlekedés a munkahely és a lakóhely között, egyéni szükségletek felmérése a munkahelyen, egyéni szükségletek felmérése az oktatási intézményben, elektronikus vizsgalehetőség az oktatási intézményekben, otthoni munkavégzés, e-ügyintézés, rugalmas munkaidő, hivatalos ügyintézésnél segítő személy és tárgyi eszközök.

Kutatásunk szerint Magyarországon és Romániában is jellemzően fontosnak tartják az általunk megkérdezett szakértők, hogy az egyéni szükségletekhez igazodó eszközök, tevékenységek – vagyis az észszerű alkalmazkodás különböző elemei - megjelenjenek a mozgáskorlátozott emberek mindennapjaiban, attitűdjük pozitív az észszerű alkalmazkodáshoz, még akkor is ha nem is tudják pontosan, hogy mit is jelent maga a fogalom. Összességében Magyarországon nagyobb arányban tartották fontosnak az észszerű alkalmazkodás különböző elemeinek megjelenését a mozgáskorlátozott emberek mindennapjaiban, mint Romániában. Ugyanakkor Magyarországon – ugyan kicsi elemszám mellett – a nem mozgáskorlátozott szakemberek az észszerű alkalmazkodás legtöbb elemét fontosabbnak tartják, mint a mozgáskorlátozott szakemberek. A legfontosabbnak Magyarországon és Romániában is a hozzáférhető közlekedést tartották az iskola és a lakóhely illetve a munkahely és a lakóhely között, ami történhet észszerű alkalmazkodás révén is, ugyanakkor

sok esetben kizárólag az akadálymentesítést értik alatta. Magyarországon a hozzáférhető közlekedés az iskola és lakóhely között a válaszadók 82,7%-a, míg Romániában a válaszadók 75,5%-a szerint nagyon fontos. A legkevésbé fontosnak Magyarországon és Romániában is az iskolai órákon való rugalmas részvételt (Magyarországon 33,7%, Romániában 29,2% tartja nagyon fontosnak) tartják. Összességében megállapíthatjuk, hogy az észszerű alkalmazkodás fogalmának elterjesztésével a szakemberek körében tovább növelhető a pozitív hozzáállás az észszerű alkalmazkodás gyakorlati megvalósulásához. **A workshopok által felvetett témák mentén a mozgáskorlátozott emberek és a szakértők megfogalmazták: a fogyatékos embereknek szükségük van az észszerű alkalmazkodás elemeire, azonban a gyakorlatban igényeik alul maradnak a szolgáltatók korlátozott kapacitásai miatt.**

3. A szakemberek az észszerű alkalmazkodás bizonyos elemeivel (pl. rugalmas munkaidő) találkoznak a mindennapokban egyéni szinten, azonban rendszerszinten, vagyis országosan nem elérhetőek (pl. a rugalmas munkaidő nem elérhető, nem választható minden munkahelyen, ahol erre szüksége lenne egy adott mozgáskorlátozott személynek) sem Magyarországon, sem Romániában.

Kutatásunkban azt találtuk, hogy Magyarországon az általunk megkérdezett szakértők gyakrabban találkoznak az észszerű alkalmazkodás különböző elemeivel egyéni szinten, mint Romániában. Romániában ugyanakkor országosan elterjedtebbnek tartják az észszerű alkalmazkodást a megkérdezett szakemberek a munkahelyeken és az egészségügyi kezeléseket esetében, mint Magyarországon. Mind Romániában, mind Magyarországon az oktatás területén észlelték az észszerű alkalmazkodás jelenlétét egyéni szinten a legkevésbé. Ugyanakkor Magyarországon a hivatalos ügyintézés és a munkaerőpiac területén is nagyon megoszlának a szakemberek válaszai, vannak, akik rendszeresen találkoznak az észszerű alkalmazkodás bizonyos elemeivel, de vannak, akik soha. Mindez azt jelezheti, hogy rendszerszinten nincs jelen az észszerű alkalmazkodás Magyarországon – ahogy Romániában sem –, hiszen a szakértők egy része egyáltalán nem, vagy csak ritkán találkozott ezekkel az elemekkel illetve, úgy tűnik, hogy a szakértők többsége nincs tisztában az észszerű alkalmazkodás fogalmával sem.

Azt, hogy az észszerű alkalmazkodás rendszerszinten nincs jelen egyik országban sem tovább erősíti, hogy a kutatásban Magyarországon és Romániában a megkérdezett szakemberek többsége szerint nem jellemző, illetve Romániában az egészségügyi kezeléseket és a támogató szolgáltatások esetében jellemző is meg nem is az észszerű alkalmazkodás.

Kutatásunkban arra jutottunk – bár kicsi volt az elemszám –, hogy Magyarországon és Romániában a mozgáskorlátozott szakértők szerint az észszerű alkalmazkodás kevésbé elterjedt országosan, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők szerint, szerintük az észszerű alkalmazkodás kevésbé van jelen a munkaerőpiac, az egészségügyi ellátások, a szórakozóipar és a támogatott szolgáltatások működésében.

Kutatásunkban Magyarországon a megkérdezett szakértők többsége fontosnak (63,5% szerint nagyon fontos, 27,9% szerint fontos) tartja az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodást a munkahelyen. Ugyanakkor egyéni szinten 44,2%-a a szakembereknek rendszeresen találkozik egyéni szükségletekhez alkalmazkodó munkakörökkel, és csak 3,8% nem találkozott soha ilyennel, rendszerszinten (országosan) a megkérdezett szakemberek 47,1%-a szerint nem jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és csak 3,8% szerint jellemző az. Ez egyfajta ellentmondás, mert a szakértők egy része hiába találkozik rendszeresen ilyen munkakörökkel a saját környezetében, mégis azt gondolja, hogy ez Magyarország egészére nem jellemző. Ennek oka lehet, hogy olyan környezetben végzik a munkájukat, ahol nagy figyelmet fordítanak az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodáshoz (tehát vannak ilyen munkahelyek Magyarországon, csak a szakértők szerint ezek nem terjedtek el), ugyanakkor szerintük kevés ilyen munkahely van Magyarországon.

Romániában a megkérdezett szakértők többsége fontosnak (53,8% szerint nagyon fontos, 41,5% szerint fontos) tartja az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodást a munkahelyen. Egyéni szinten a szakértők

49,1%-a ritkán, míg 15,1%-uk soha nem találkozott speciális igényekhez alkalmazkodó munkakörrel és csak 11,3% találkozott rendszeresen ezzel. Rendszerszinten (országosan) a megkérdezett szakemberek 40,6%-a szerint nem jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás, ugyanakkor 38,7% szerint jellemző is meg nem is, és 6,6% szerint jellemző ez. Az egészségüggyel és a támogató szolgáltatással összevetve a szakértők a munkához való hozzáférést tartják a legkevésbé jellemzőnek országos szinten. Kutatásunkban a szakemberek túlnyomó többsége Magyarországon nagyon fontosnak tartja, hogy a mozgáskorlátozott személyek számára hozzáférhető legyen a kórházi ellátás (92,3% szerint nagyon fontos), ugyanakkor csak 8,7%-uk szerint jellemző az, hogy az egészségügyi kezeléseknél figyelembe vennék a mozgáskorlátozott személyek speciális igényeit. Itt tehát jelentős az eltérés aközött, amit a szakértők szeretnének, és aközött, amit jellemzőnek tartanak a gyakorlatban.

Romániában a szakemberek túlnyomó többsége nagyon fontosnak tartja, hogy a mozgáskorlátozott személyek számára hozzáférhető legyen a kórházi ellátás (93,4% szerint nagyon fontos), ugyanakkor csak 11,3%-uk szerint jellemző az, hogy az egészségügyi kezeléseknél figyelembe vennék a mozgáskorlátozott személyek speciális igényeit. Magyarországhoz hasonlóan Romániában is jelentős az eltérés aközött, amit a szakértők szeretnének, és aközött, amit a gyakorlatban jellemzőnek tartanak.

Összességében megállapíthatjuk, hogy beigazolódott az a hipotézisünk, hogy a szakemberek az észszerű alkalmazkodás bizonyos elemeivel találkoznak a mindennapokban egyéni szinten (pl. az egyéni szükségletekhez alkalmazkodó munkakörökkel), azonban országosan ezeket jellemzően nem vagy csak részben használják megítélésük szerint. Ugyanakkor a szakemberek egy jelentős része egyáltalán nem találkozott az észszerű alkalmazkodás különböző elemeivel. Mindezt további jogszabályi garanciákat kell beépíteni annak érdekében, hogy a szolgáltatások reagáljanak a fogyatékos emberek szükségletire. A workshopok résztvevői hiányos, szegregáló szolgáltatásokról számoltak be. Az észszerű alkalmazkodás gyakorlatba való átültetése elindítaná a szolgáltatások minőségi fejlődését.

4. Az észszerű alkalmazkodás hiánya a mozgáskorlátozott emberek társadalmi részvételének (pl. helyi közösség, oktatás, munkaerőpiac, egészségügy) egyik jelentős akadály.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az általunk megkérdezett szakemberek többsége szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek társadalmi részvétele. Megítélésük szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele sem a helyi közösségekben, sem a felsőoktatásban, sem pedig a nyílt munkaerőpiacon.

Magyarországon a megkérdezett szakértők túlnyomó többsége szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségekben (88,5% szerint nem megfelelő és 11,5% szerint megfelelő). Romániában a megkérdezett szakértők túlnyomó többsége szerint nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségekben (76,4% szerint nem megfelelő és 23,6% szerint megfelelő).

Az okok között minden esetben szerepelnek az észszerű alkalmazkodás elemei. **Válaszadóink többek között a nyílt munkaerőpiacon és a felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel fontos okainak tartják az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és a munkakörnyezet, illetve az iskolai környezet alkalmazkodásának hiányát.**

5. Hipotézisünk volt, hogy Magyarországon a felsőoktatásban nem használják az észszerű alkalmazkodás különböző elemeit.

Ez a hipotézis kutatásunk eredményei szerint csak részben igazolódott be. Eltérően és hektikusan működnek a fogyatékos hallgatók támogatására kialakított rendszerek az általunk vizsgált felsőoktatási intézményekben. Sok múlik a fogyatékosügyi koordinátor személyén, sok intézményben főállású koordinátorok

sincsenek. Vannak olyan intézmények, ahol professzionális támogató szolgálatok segítenek, azonban ez nem jellemző, általános viszont, hogy a családtagok kísérik, ápolják a fogyatékos hallgatókat. A hallgatótársak személyi segítőkénti bevonása is elterjedt, ami sok esetben kényszer szülte megoldás lehet, ugyanakkor elősegítheti a fogyatékos hallgatók közösségi részvételét is. Az intézmények forráshiány miatt sok esetben nem fejlesztik a fogyatékos személyeknek nyújtott szolgáltatásaikat, s mivel az állami támogatás nem elegendő, elengedhetetlen lenne, hogy a felsőoktatási intézmények saját maguk finanszírozzanak bizonyos szolgáltatásokat. Jellemzően még ahol központok működnek és szakembereket alkalmaznak, ott sem teljes körűek – elsősorban anyagi okok miatt – a fogyatékos hallgatók számára nyújtott szolgáltatások (pl. szállítás, személyi segítség, lakhatás, utókövetés hiánya stb.). **A súlyosan mozgáskorlátozott emberek így a korlátozott számú és minőségű szolgáltatások közül választhatnak, elsősorban nekik kell alkalmazkodniuk, különben nem tudnak részesülni az oktatásban. A felsőoktatás szereplői gyakran folyamodnak pozitív diszkriminációhoz, hogy e hiányokat pótolják, ahelyett hogy az esélyegyenlőségi megközelítést alkalmaznák.**

A fokozott támogatási szükségletű fogyatékos emberek felsőoktatásbeli helyzete jó példa arra, hogy az észszerű alkalmazkodást a hazai jogszabályok részévé kell tenni annak érdekében, hogy rendszerszinten biztosított legyen a valódi társadalmi inklúzió.

Irodalomjegyzék

1. 2011. évi felsőoktatási törvény <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100204.TV> utolsó letöltés: 2019.10.14.
2. A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY SZÁMÁRA NYÚJTOTT PÉNZÜGYI TÁMOGATÁSOK <https://tka.hu/nemzetkozi/6412/penzugyi-tamogatasok-felsooktatasi-intezmenyeknek> utolsó letöltés: 2019.10.14.
3. A fogyatékossgal élő hallgatók jogai <https://tka.hu/nemzetkozi/6409/erintett-hallgatok-jogai-a-felsooktatásban> utolsó letöltés: 2019.10.14.
4. A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény in: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv> utolsó letöltés: 2019.10.14.
5. A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ HALLGATÓKNAK NYÚJTHATÓ SZOLGÁLTATÁSOK JÓ PÉLDÁK, JÓ GYAKORLATOK <https://tka.hu/nemzetkozi/6406/a-hallgatoknak-nyujthato-szolgalattasok> utolsó letöltés: 2019.10.14.
6. Anand Priyanka, Sevak Purvi (2017): The role of workplace accommodations in the employment of people with disabilities in: IZA Journal of Labor Policy (2017) 6:12 file:///D:/let%C3%B6it%C3%A9sek/The_role_of_workplace_accommodations_in_the_employ.pdf utolsó letöltés: 2019.10.14.
7. Bass László, Deákné Orosz Zsuzsa, Győri Enikő, Szauer Csilla (2009) Fogyatékos emberek társadalmi befogadása – a szociális ellátórendszer feladatai, lehetőségei <http://fszk.hu/wp-content/uploads/2017/08/Fogyatekos-emberek-tarsadalmi-befogadasa.pdf> utolsó letöltés: 2019.10.14.
8. Disability and Social Exclusion in the European Union Time for change, tools for change Final study report (2002) https://sid.usal.es/idocs/F8/FDO7040/disability_and_social_exclusion_report.pdf utolsó letöltés: 2019.10.14.
9. Eurostat (2016) Disability statistics - prevalence and demographics <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/34409.pdf> utolsó letöltés: 2019.10.14.
10. Gábor Imola (2017): Mozgássérült emberek foglalkoztatása: hatékony támogatásra, az akadályok lebontására van szükség <http://www.meosz.hu/blog/mozgasserult-emberek-foglalkoztatasa-hatekony-tamogatasra-az-akadalyok-lebontasara-van-szukseg/> utolsó letöltés: 2019.10.14.
11. Halmos Szilvia (2014) „Az ésszerű alkalmazkodás követelménye a magyar munkajogban”. MAGYAR MUNKAJOG E-Folyóirat 2014/1 http://epa.oszk.hu/02500/02566/00001/pdf/EPA02566_magyar_munkajog_halmos_120-148.pdf utolsó letöltés: 2019.10.14.
12. Könczei György – Hernádi Ilona (2011): A fogyatékossgtudomány főfogalma és annak változásai in: Az akadályozott és az egészségkárosodott emberek élethelyzete Magyarországon Szerkesztette: Nagy Zita Éva file:///D:/let%C3%B6it%C3%A9sek/az-akadalyozott-es-az-egeszsegkarosodott-emberek-elethelyzete-magyarorszagon%20(1).pdf utolsó letöltés: 2019.10.14.
13. KSH 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS A fogyatékossgal élők helyzete és szociális ellátásuk http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_17_2011.pdf utolsó letöltés: 2019.10.14.

14. Laki Ildikó (2015): A felsőoktatás hallgatói – a fogyatékossgal élő hallgatók felsőfokú tanulmányai in: Fejlődő jogrendszer és gazdasági környezet a változó társadalomban. Karlovitz János Tibor (szerk.) <http://www.irisro.org/tarstud2015aprilis/66Lakilldiko.pdf> utolsó letöltés: 2019.10.14.
15. MacDonald-Wilson Kim L., Fabian Ellen S. and Dong Shengli (2016): Best Practices in Developing Reasonable Accommodations in the Workplace: Findings Based on the Research Literature in: The Rehabilitation Professional 16(4), pp. 221-232
- 16 Marchetti, Laura. „Equinet Seminar Accessibility and Reasonable Accommodation”. Vienna: European Network of Equality Bodies, 2016. április 4. http://www.equineteurope.org/IMG/pdf/equinet_seminar_vienna_summary.pdf. utolsó letöltés: 2019.10.14.
17. Mikrocenzus 2016 (2018) A fogyatékos és az egészségi ok miatt korlátozott népesség jellemzői KSH file:///D:/let%C3%B6it%C3%A9sek/mikrocenzus_2016_fogyat%C3%A9kos%20szem%C3%A9lyek.pdf utolsó letöltés: 2019.10.14.
18. Parnell, Sean, Streur, William J., Holt, Teresa (2013): Workforce Survey Results: State of Alaska as a Model Employer of People with Disabilities State as a Model Employer Survey Report <http://dhss.alaska.gov/gcdse/Documents/workforceStudy.pdf> utolsó letöltés: 2019.10.14.
19. Practices of providing reasonable accommodation for persons with disabilities in the workplace 24 company case studies across Europe Contract VC/2007/0315 Material for publication Vienna (2008) file:///D:/let%C3%B6it%C3%A9sek/material%20for%20publication_accessible.pdf utolsó letöltés: 2019.10.14.
20. Schwartz, Anita (2016) A National Mixed Methods Research Study: Defining Reasonable Accommodations in Higher Education for Adult Students with Disabilities <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=4048&context=dissertations> utolsó letöltés: 2019.10.14.
21. Trinity College Dublin Reasonable Accommodation Policy for Students with Disabilities (2018) <https://www.tcd.ie/disability/assets/pdf/RA-Policy.pdf> utolsó letöltés: 2019.10.14.
22. UN Disability Statistics <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/sconcerns/disability/statistics/#/home> étöltve: 2019.10.14.
23. Zwerling, Craig et al. (2003): Workplace Accommodations for People with Disabilities: National Health Interview Survey Disability Supplement, 1994–1995 in: JOEM • Volume 45, Number 5, May 2003 <https://pdfs.semanticscholar.org/85aa/152504a6d4ff51f3eec1859ea84427271ca7.pdf> utolsó letöltés: 2019. 10.14.

Ábrajegyzék

1. Mit jelent az észszerű alkalmazkodás Magyarországon
2. Mit jelent az észszerű alkalmazkodás Romániában
3. Hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között Magyarországon
4. Hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között Romániában
5. Speciális igényekhez igazodó munkakör fontossága Magyarországon mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint
6. Hozzáférhető közlekedés fontossága az iskola és a lakóhely között Romániában mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint
7. Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyen Magyarországon és Romániában
8. Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyen a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint Magyarországon
9. Egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyen a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint Romániában
10. Speciális igényekhez alkalmazkodó munkakör gyakorisága a szakemberek szerint Magyarországon
11. Speciális igényekhez alkalmazkodó munkakör gyakorisága a szakemberek szerint Romániában
12. Nyílt munkaerőpiacon való részvétel Magyarországon
13. Nyílt munkaerőpiacon való részvétel Romániában
14. A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon (jelentős mértékben ez az oka)
15. A nyílt munkaerőpiacon való nem megfelelő részvétel okai Romániában (jelentős mértékben ez az oka)
16. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Magyarországon
17. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Romániában
18. Felsőoktatásban való részvétel Magyarországon
19. Felsőoktatásban való részvétel Romániában
20. A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Magyarországon (jelentős mértékben ez az oka)
21. A felsőoktatásban való nem megfelelő részvétel okai Romániában (jelentős mértékben ez az oka)
22. Hozzáértő segítő és tárgyi eszközök biztosítása a hivatalos ügyintézésben Magyarországon
23. Hozzáértő segítő és tárgyi eszközök biztosítása a hivatalos ügyintézésben Romániában
24. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Magyarországon a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint
25. Plusz idő biztosítása a vizsgákon Romániában a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint
26. Kórházhoz való hozzáférés Magyarországon és Romániában
27. Integrált oktatáshoz és nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés fontossága Magyarországon
28. Integrált oktatáshoz és nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés fontossága Romániában

29. Integrált oktatáshoz való hozzáférés Magyarországon a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint
30. Integrált oktatáshoz való hozzáférés Romániában a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakemberek szerint
31. Közösségi részvétel Magyarországon
32. Közösségi részvétel Magyarországon a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint
33. Közösségi részvétel Romániában
34. Közösségi részvétel Romániában a mozgáskorlátozott és nem mozgáskorlátozott szakértők szerint
35. Nem megfelelő közösségi részvétel okai Magyarországon (jelentős mértékben ez az oka)
36. Nem megfelelő közösségi részvétel okai Romániában (jelentős mértékben ez az oka)
37. A 15 éves és idősebb népesség mozgáskorlátozottság, fogyatékoság és a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerinti megoszlása (%) Magyarországon

Mellékletek

Kérdőív - Ésszerű alkalmazkodás

A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ) az Orbán Alapítvány és a Hifa-Románia Egyesület összehasonlító kutatást végez a mozgáskorlátozott emberek mindennapi életéről Magyarországon és Romániában. A felmérés során Magyarországon és Romániában élő szakértőket keressünk fel azért, hogy az ésszerű alkalmazkodás elvét a gyakorlatban meghatározhassuk. Ennek kapcsán szeretnénk megkérni Önt, hogy 15 perces kérdőívünk kitöltésével segítse a munkánkat. A kérdőív anonim, vagyis névtelen, nincsenek jó és rossz válaszok benne, az Ön véleményére vagyunk kíváncsiak. A kérdőív kitöltésével hozzájárul ahhoz, hogy a kérdőívben az Ön által megadott adatokat a MEOSZ a kutatás keretei között kezelje, a hatályos adatvédelmi szabályok betartásával.

Statisztikai adatok:

1. Mi az Ön neme?

- 1- férfi
- 2- nő

2. Mi az Ön születési éve:

3. Mi az Ön lakhelye?

- 1- nagyváros
- 2- kisváros
- 3- falu

4. Hol él Ön?

- 1-Magyarországon élek
- 2-Romániában élek

5. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége:

- 1- befejezetlen általános iskola 8 osztály
- 2- befejezett általános iskola 8 osztály
- 3- befejezetlen középiskola
- 4- befejezett középiskola
- 5- befejezetlen egyéb szakképzés
- 6- befejezett egyéb szakképzés
- 7- befejezetlen felsőfokú tanulmányok
- 8- befejezett felsőfokú tanulmányok

6. Ön fogyatékos személy?

- 1-igen
- 2-nem

6. Ön mozgáskorlátozott személy?

- 1-igen
- 2-nem

7. Van-e Önnek mozgáskorlátozott családtagja?

- 1-igen
- 2-nem

8. Milyen formában dolgozik Ön mozgáskorlátozott személyekkel?

- 1- személyi segítő
- 1- sofőr
- 3- gyógypedagógus
- 4- szociális munkás
- 5- pszichológus
- 6- mozgásterapeuta
- 7- gyógytornász
- 8- mozgáskorlátozott tapasztalati szakértő/sorstárs segítő
- 9- konduktor
- 10- pedagógus
- 11- fejlesztő pedagógus
- 12- szociális asszisztens
- 13- munkaerőpiaci szakértő
- 14- hivatásos gondnok
- 15- jogász
- 16- orvos
- 17- ápoló
- 18- védőnő
- 19-fogyatékosügyi koordinátor
- 20-beteg-és ellátottjogi képviselő
- 21-érdekvédő
- 22-egyéb éspedig:

9. Hány éve foglalkozik Ön mozgáskorlátozott személyekkel? _____ éve

Az alábbiakban a mozgáskorlátozott személyek társadalmi részvételét segítő tevékenységeket / eszközöket sorolunk fel. Milyen gyakran találkozik Ön az alábbi eszközökkel/tevékenységekkel? (1-soha nem találkozom, 2-ritkán, 3-néha 4-rendszerezsen találkozom)

10.

1. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – speciális igényekhez igazodó munkakör

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszerezsen találkozom

2. Mozgáskorlátozott tanulók számára – ha szükséges – plusz idő biztosítása a vizsgákon

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszerezsen találkozom

3. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – speciális eszközök biztosítása (pl. alternatív egér, alternatív billentyűzet, kapcsolók) a munkahelyen

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

4. Mozgáskorlátozott tanulók számára – ha szükséges – rugalmas részvétel a tanórákon

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

5. Mozgáskorlátozott személyek számára –ha szükséges – hozzáférhető közlekedés biztosítása a munkahely és a lakóhely között

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

6. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – hozzáférhető közlekedés biztosítása az oktatási intézmény és a lakóhely között

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

7. Mozgáskorlátozott személyek egyéni szükségleteinek felmérése a munkahelyen

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

8. Mozgáskorlátozott személyek egyéni szükségleteinek felmérése az oktatási intézményben

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

9. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – elektronikus távvizsga lehetőség az oktatási intézményekben

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

10. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – otthoni (táv) munkavégzés

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

11. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – önálló életvitelt támogató tréning az oktatásban

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

12. Mozgáskorlátozott személyek számára a hivatalos ügyintézés e-ügyintézéssel elérhetővé tétele

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

14. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – rugalmas munkaidő

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

15. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – a hivatalos ügyintézésben a hivatalos papírok kitöltéséhez hozzáértő segítő és tárgyi eszközök biztosítása

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

16. Mozgáskorlátozott személyek számára – ha szükséges – segítő személy biztosítása az oktatásban

- 1-soha találkozom
- 2-ritkán találkozom
- 3-néha találkozom
- 4-rendszeresen találkozom

Az alábbiakban az egyéni szükségletekhez igazodó tevékenységeket és eszközöket sorolunk fel.

11. Ön szerint mennyire fontosak az alábbi tevékenységek és eszközök a mozgáskorlátozott személyek mindennapi élete szempontjából (1-egyáltalán nem fontos 5-nagyon fontos)

- 1, speciális igényekhez igazodó munkakör 1 2 3 4 5
- 2, plusz vizsgaidő biztosítása az oktatási intézményekben 1 2 3 4 5
- 3, önálló életvitelt támogató tréning az oktatásban 1 2 3 4 5
- 4, segítő személy az oktatásban 1 2 3 4 5
- 5, speciális eszközök a munkahelyen 1 2 3 4 5
- 6, rugalmas részvétel az iskolai órákon 1 2 3 4 5
- 7, hozzáférhető közlekedés az iskola és a lakóhely között 1 2 3 4 5
- 8, hozzáférhető közlekedés a munkahely és a lakóhely között 1 2 3 4 5
- 9, egyéni szükségletek felmérése a munkahelyen 1 2 3 4 5
- 10, egyéni szükségletek felmérése az oktatási intézményben 1 2 3 4 5
- 11, elektronikus vizsgalehetőség az oktatási intézményekben 1 2 3 4 5
- 12, otthoni munkavégzés 1 2 3 4 5
- 13, e-ügyintézés 1 2 3 4 5
- 15, rugalmas munkaidő 1 2 3 4 5
- 16, hivatalos ügyintézésnél segítő személy és tárgyi eszközök 1 2 3 4 5

Az alábbiakban a közösségi élet különböző helyeit soroljuk fel.

12. Kérem értékelje 1-5-ig terjedő skálán, hogy Ön szerint mennyire fontos, hogy ezek a helyek hozzáférhetőek legyenek a mozgáskorlátozott személyek számára (1-egyáltalán nem fontos 5-nagyon fontos)

- 1-nyílt munkaerőpiaci munkahely 1 2 3 4 5
- 2-bevásárlóközpont 1 2 3 4 5
- 3-integrált oktatási intézmény 1 2 3 4 5
- 4-mozi 1 2 3 4 5
- 5-kórház 1 2 3 4 5
- 6-játszóház 1 2 3 4 5
- 7-lakhely 1 2 3 4 5
- 8-busz 1 2 3 4 5
- 9-uszoda
- 10-nyilvános wc 1 2 3 4 5
- 11-önkormányzat 1 2 3 4 5
- 12-disco 1 2 3 4 5

Az alábbiakban különböző kijelentések vannak annak kapcsán, hogy hogyan valósult meg Magyarországon/Romániában a mozgáskorlátozott személyek munkához, egészségüghöz, szórakozáshoz való hozzáférése.

13. Kérjük, értékelje 1-5-ig terjedő skálán, hogy mennyire jellemzőek az Ön országára a következő állítások (1-egyáltalán nem jellemző, 5-teljes mértékben jellemző)

1. Jelenleg Magyarországon/Romániában a munkahelyeken a mozgáskorlátozott személyek egyéni szükségleteihez alkalmazkodnak.
2. Jelenleg Magyarországon/Romániában a szórakozóhelyeken biztosítva van, hogy a mozgáskorlátozott személyek is az asztalokhoz férjenek.
3. Jelenleg Magyarországon/Romániában az egészségügyi kezeléseknél figyelembe veszik a mozgáskorlátozott személyek különleges igényeit.

4. Jelenleg Magyarországon/Romániában a támogató szolgáltatások a mozgáskorlátozott személyek egyéni szükségletei alapján végzik munkájukat.

Az alábbiakban a mozgáskorlátozott személyek mindennapi életével kapcsolatos kérdéseket teszünk fel.

14. Ön szerint megfelelő-e jelenleg Magyarországon/Romániában a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségekben?

1. igen
0-nem

15. Ha nem, Ön szerint mi az oka, hogy a mozgáskorlátozott személyek nem megfelelően vesznek részt a helyi közösségekben? Kérjük, értékelje 1-5 skálán az alábbi válaszlehetőségeket 1- egyáltalán nem ez az oka 2-inkább nem ez az oka 3-ez is az oka meg nem is 4- inkább ez az oka 5-jelentős mértékben ez az oka

- 1, jelenlegi szociális ellátórendszer 1 2 3 4 5
- 2, akadálymentesség hiánya 1 2 3 4 5
- 3, anyagi támogatás hiánya, ami kompenzálná a fogyatékos személyek speciális szükségleteiből adódó extra költségeit 1 2 3 4 5
- 4, oktatási rendszer 1 2 3 4 5
- 5, emberek előítéletei 1 2 3 4 5
- 6, képzesek hiánya 1 2 3 4 5
- 7, munkanélküliség 1 2 3 4 5
- 8, korlátozott hozzáférés a közösségi élethez 1 2 3 4 5
- 9, közszolgáltatásokhoz és piaci szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátozottsága, hiánya 1 2 3 4 5
- 10, különleges szolgáltatások hiánya 1 2 3 4 5
- 11, intézményben élés 1 2 3 4 5
- 12, többségi társadalom alkalmazkodásának hiánya 1 2 3 4 5
- 13, egyéni szükségletek figyelembevételének hiánya 1 2 3 4 5
- 14, mozgáskorlátozott emberek rossz tapasztalatai 1 2 3 4 5
- 15, mozgáskorlátozott emberek motivációjának hiánya 1 2 3 4 5
- 16 jogszabályi előírások hiánya 1 2 3 4 5
- 17, jogszabályi előírások betartásának hiánya 1 2 3 4 5
- 18, egyéb, éspedig.....

16. Ön szerint megfelelő-e jelenleg Magyarországon/Romániában a mozgáskorlátozott személyek részvétele a nyílt munkaerőpiacon?

1-igen
2-nem

17. Ha nem, Ön szerint mi az oka annak, hogy a mozgáskorlátozott személyek kevésbé vannak jelen a nyílt munkaerőpiacon? Kérjük, értékelje 1-5 skálán az alábbi válaszlehetőségeket 1- egyáltalán nem ez az oka 2-inkább nem ez az oka 3-ez is az oka meg nem is 4- inkább ez az oka 5-jelentős mértékben ez az oka

- 1, képzettség hiánya 1 2 3 4 5
- 2, fogyatékoság mértéke 1 2 3 4 5
- 3, munkakörnyezet alkalmazkodásának hiánya 1 2 3 4 5
- 4, mentorálás hiánya 1 2 3 4 5
- 5, munkaadók előítéletei 1 2 3 4 5
- 6 többségi társadalom alkalmazkodásának hiánya 1 2 3 4 5
- 7, egyéni szükségletek figyelembevételének hiánya 1 2 3 4 5

- 8, adott munkahelyre való felkészítés hiánya 1 2 3 4 5
- 9, mozgáskorlátozott emberek rossz tapasztalatai a munkaerőpiacról 1 2 3 4 5
- 10, mozgáskorlátozott emberek motivációjának hiánya 1 2 3 4 5
- 11, megfelelő közlekedés hiánya 1 2 3 4 5
- 12, a jelenlegi fogyatékosági támogatási rendszer 1 2 3 4 5
- 13, jelenlegi munkaerőpiaci helyzet 1 2 3 4 5
- 14, jogszabályi előírások hiánya 1 2 3 4 5
- 15, jogszabályi előírások betartásának hiánya 1 2 3 4 5

18. Ön szerint megfelelő-e jelenleg Magyarországon/Romániában a mozgáskorlátozott személyek részvétele a felsőoktatási rendszerben?

- 1-igen
- 2-nem

19. Ha nem, akkor Ön szerint mi az oka annak, hogy a mozgáskorlátozott személyek kevésbé vannak jelen a felsőoktatási rendszerben? Kérjük, értékelje 1-5 skálán az alábbi válaszlehetőségeket 1- egyáltalán nem ez az oka 2-inkább nem ez az oka 3-ez is az oka meg nem is 4- inkább ez az oka 5-jelentős mértékben ez az oka

- 1, fogyatékoság mértéke 1 2 3 4 5
- 2, iskolai környezet alkalmazkodásának hiánya 1 2 3 4 5
- 3, támogatás hiánya 1 2 3 4 5
- 4, egyéni szükségletek figyelembevételének hiánya 1 2 3 4 5
- 5, mozgáskorlátozott személyek rossz tapasztalatai az oktatási rendszerről 1 2 3 4 5
- 6, mozgáskorlátozott személyek motivációjának hiánya 1 2 3 4 5
- 7, oktatók előítéletei 1 2 3 4 5
- 8, tanulók előítéletei 1 2 3 4 5
- 9, megfelelő közlekedés hiánya 1 2 3 4 5
- 10, megfelelő lakhatás hiánya 1 2 3 4 5
- 11, a jelenlegi oktatási rendszer 1 2 3 4 5
- 12, jogszabályi előírások hiánya 1 2 3 4 5
- 13, jogszabályi előírások betartásának hiánya 1 2 3 4 5

Az alábbiakban olyan kérdéseket teszünk fel, ami a mozgáskorlátozottsággal kapcsolatos információszerezésre és ismeretekre irányul.

20. Honnan szokott tájékozódni elsődlegesen a fogyatékosággal, mozgáskorlátozottsággal kapcsolatos változásokról? (Kérjük, az Önre leginkább jellemző választ jelölje meg. Több választ is megjelölhet, de maximum hármat.)

- 1- szakmai konferenciák, továbbképzések
- 2- kollégák
- 3- mozgáskorlátozott személyek
- 4- szakirodalom
- 5- rokon, barát, ismerős
- 6- internet
- 7- jogszabályok
8. érdekvédelmi szervezetek
- 8- egyéb, éspedig...

21. Írja le az első három szót, ami eszébe jut az észszerű alkalmazkodásról

- 1.
- 2.
- 3.

Az alábbiakban arról kérdezzük, milyen tevékenységeket, eszközöket használ munkája során

22. Ön alkalmazkodik-e a mozgáskorlátozott személyek egyéni szükségleteihez munkája során?

- 1- igen
0-nem

23. Ha igen, akkor írjon le röviden egy jellemző példát

24. Ön használ-e munkája során speciális eszközöket?

- igen
nem

25. Ha igen, kérjük nevezze meg őket!

Köszönjük a segítségét!

Az észszerű alkalmazkodásról bővebben <http://www.meosz.hu/efop522/az-esszeru-alkalmazkodas-fogalmahazai-anti-diszriminacios-szervek-gyakorlatanak-tukreben/> linken olvashat.

Ha bármi kérdése van, illetve értesülni szeretne a kutatás eredményeiről, jelezze az efop522@meosz.hu e-mail címen.

Fókuszcsoportos interjú váza

Bemutakozás – Mindenki röviden mondja el magáról amit fontosnak gondol.

Mit jelent számukra a mozgáskorlátozottság? Első három szót mondják el, ami eszükbe jut!

1. Helyi közösségben való részvétel: Mit jelent számukra a helyi közösségben való részvétel? Az első három szót mondják el, ami eszükbe jut!

A fókusz résztvevői szerint megfelelő-e a mozgáskorlátozott emberek részvétele a helyi közösségekben? Igen, nem. Miért gondolják ezt?

Kutatásunkban azt találtuk, hogy a mozgáskorlátozott szakértők Magyarországon nagyobb arányban mondták, hogy megfelelő a részvételük a helyi közösségekben, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők (mozgáskorlátozott szakértők 85,1% szerint nem megfelelő, nem mozgáskorlátozott szakértők 94,6% szerint). (Romániában ezzel szemben a mozgáskorlátozott válaszadók 91,9% mondta azt, hogy szerinte nem megfelelő a mozgáskorlátozott személyek részvétele a helyi közösségekben, míg a nem mozgáskorlátozott szakértőknek csak a 68,1%-a.)

Mi lehet ennek az oka?

2. Nyílt munkaerőpiac: mit jelent számukra a nyílt munkaerőpiac? Az első három szót mondják el, ami eszükbe jut!

A fókusz résztvevői szerint mennyire fontos a mozgáskorlátozottak nyílt munkaerőpiacon való részvétele? Miért?

Kutatásunkban azt találtuk, hogy Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők számára sokkal kevésbé fontos a nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára (nyílt munkaerőpiac mozgáskorlátozott szakértők 47,8%-nak nagyon fontos, nem mozgáskorlátozott szakértők 59,5%-nak)

(Romániában ezzel szemben megosztottabbak a szakértők abban, hogy mennyire fontos számukra a nyílt munkaerőpiachoz való hozzáférés: a mozgáskorlátozott szakértők 67,6%-nak nagyon fontos, 8,1%-nak fontos is meg nem is, nem mozgáskorlátozott szakértők 47,8%-nak nagyon fontos, 49,3%-nak fontos.)

Szerintük mi lehet ennek az oka?

A fókusz résztvevői munkatapasztalataik során találkoztak-e egyéni szükségleteikhez való alkalmazkodással? Meséljenek konkrét történeteket!

Szerintük mennyire jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás Magyarországon?

Egy kutatásban azt találtuk, hogy Magyarországon és Romániában is a mozgáskorlátozott szakemberek szerint kevésbé jellemző a munkahelyeken az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás: Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők 52,2%-a, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 37,8%-a szerint nem jellemző. A mozgáskorlátozott szakértők közül senki nem mondta, hogy jellemző lenne az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 10,8%-a szerint jellemző az a munkahelyen.

(Romániában a mozgáskorlátozott szakértők 54,1% szerint nem jellemző, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 33,3%-a szerint nem jellemző az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás a munkahelyeken)

Szerintük mi lehet ennek az oka?

Mennyire fontos számukra a speciális igényeikhez igazodó munkakör? Miért?

Egy kutatásban azt találtuk, hogy Magyarországon a nem mozgáskorlátozott szakértők fontosabbnak tartják a speciális igényekhez igazodó munkakört (mozgáskorlátozott szakértők szerint nagyon fontos 56,7%, nem mozgáskorlátozott szakértők szerint nagyon fontos 75,7%), mint a mozgáskorlátozott szakértők.

(Ezzel szemben Romániában a mozgáskorlátozott szakértők némileg fontosabbnak tartják a speciális igényekhez igazodó munkakört, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők (mozgáskorlátozott szakértők szerint nagyon fontos 56,8%, nem mozgáskorlátozott szakértők szerint nagyon fontos 52,2%), Szerintük mi lehet ennek az oka?

3. Integrált oktatás: mit jelent számukra az integrált oktatás? Az első három szót mondják el, ami eszükbe jut! A fókusz résztvevői számára mennyire fontos az integrált oktatásban való részvétel? Miért?

Kutatásunkban azt találtuk, hogy Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők számára kevésbé fontos az integrált oktatáshoz való hozzáférés, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára (, integrált oktatás mozgáskorlátozott szakértők 58,2%-nak nagyon fontos, nem mozgáskorlátozott szakértők 67,6%-nak nagyon fontos)

(Romániában ezzel szemben az integrált oktatás fontosabb a mozgáskorlátozott szakértők, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők számára (mozgáskorlátozott szakértők szerint nagyon fontos 73%, nem mozgáskorlátozott szakértők szerint nagyon fontos 59,4%).

Szerintük mi lehet ennek az oka?

Mit gondolnak a felsőoktatásban a vizsgázáskor plusz idő biztosításáról?

Mit gondolnak a felsőoktatásban a segítő személy biztosításáról?

Kutatásunkban azt találtuk, hogy Magyarországon és Romániában a mozgáskorlátozott szakértők kevésbé tartották fontosnak az oktatási intézményekben plusz idő biztosítását vizsgázáskor, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők (Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők 40,3%-a szerint nagyon fontos, nem mozgáskorlátozott szakértők 48,6%-a szerint nagyon fontos, Romániában mozgáskorlátozott szakértők 29,7%-a szerint nagyon fontos, nem mozgáskorlátozott szakértők 33,3%-a szerint nagyon fontos)

Kutatásunkban azt találtuk, hogy Magyarországon és Romániában is a nem mozgáskorlátozott emberek fontosabbnak tartották a segítő személyt az oktatásban, mint a mozgáskorlátozott személyek (Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők 46,3%-a szerint nagyon fontos, nem mozgáskorlátozott szakértők 64,9%-a szerint nagyon fontos, Romániában mozgáskorlátozott szakértők 37,8-a szerint nagyon fontos, nem mozgáskorlátozott szakértők 50,7%-a szerint nagyon fontos)

Szerintük mi lehet ennek az oka?

4. Támogató szolgálat: mit jelent számukra a támogató szolgálat? Az első három szót mondják el, ami eszükbe jut!

Meséljenek egy konkrét történetet támogató szolgálattal kapcsolatban.

Kutatásunkban azt találtuk, hogy Magyarországon és Romániában is a mozgáskorlátozott szakértők szerint kevésbé veszik figyelembe a támogató szolgáltatásoknál az egyéni szükségleteket, mint a nem mozgáskorlátozott szakértők szerint. (Magyarországon a mozgáskorlátozott szakértők 9%-a szerint egyáltalán nem jellemző, hogy figyelembe vennék az egyéni szükségleteket a támogató szolgáltatásoknál, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők közül senki nem válaszolta ezt. Romániában a mozgáskorlátozott szakértők 10,8%-a szerint, míg a nem mozgáskorlátozott szakértők 17,4%-a szerint jellemző, hogy a támogató szolgáltatások a mozgáskorlátozott személyek egyéni szükségletei alapján végzik munkájukat.)

Szerintük mi lehet ennek az oka?

5. Mi az akadálymentesség? Első három szó ami eszükbe jut

6. Mi az észszerű alkalmazkodás? Első három szó ami eszükbe jut

7. Jelenleg az egyenlő bánásmódot akkor sértik meg, ha csak azért mert fogyatékossgal élő személy, másképp bánnak vele, mint azokkal, akik hasonló helyzetben vannak de nem élnek fogyatékossgal. Például kerekesszékes utas és nem kerekesszékes utas. Az észszerű alkalmazkodás elmulasztása vagy megtagadása csak a fogyatékossgal élő személyek számára jelent egy anti-diszkriminációs formát. Hogyan ismertetné meg és készítené fel az érintetteket arra, hogy biztosítsák illetve igényeljék a hétköznapokban az észszerű alkalmazkodást?

8. Volt-e már hatósági vagy bírósági ügye, amely egyenlő bánásmódot (diszkrimináció tilalmának megsértését) érintette? Ha igen, mennyire találta hatékonynak a hazai rendszert?

Szakértői interjú váza

Hogyan kezdett ezzel a témával foglalkozni? Hogyan lett fogyatékosügyi koordinátor?

Ön szerint mennyire vannak jelen a fogyatékos, mozgáskorlátozott emberek a felsőoktatásban? Mi ennek az oka?

Melyik fogyatékos csoport, ami leginkább megjelenik az Önök intézményében, melyik, ami a legkevésbé? Miért? Mozgáskorlátozott emberek mennyire vannak jelen?

Hogyan változott az Önök intézményében a fogyatékos emberekhez való hozzáállás? Mi a jelenlegi policy?

Milyen eszközöket használ, szolgáltatásokat, támogatásokat nyújt jelenleg az Önök intézménye a fogyatékos, mozgáskorlátozott emberek számára? Ezeket hogyan alakították ki? Ezek mennyiben segítik elő Ön szerint a fogyatékos, mozgáskorlátozott emberek részvételét? (konkrét történetek) Min lehetne változtatni?

Mennyire személyre szabottak Önöknél a szolgáltatások? Ha lehet, meséljen konkrét történeteket!

Hogyan viszonyulnak Önöknél a tanárok, a diákok a fogyatékos, mozgáskorlátozott emberekhez? Konkrét történetek?

Mennyire válnak a közösség részévé a fogyatékos, mozgáskorlátozott emberek? Konkrét történetek Mi ennek az oka?

Ön szerint hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a fogyatékos, mozgáskorlátozott emberek megjelenését a felsőoktatásban? Milyen eszközök, támogatások kellenének, kik lennének a fő szereplők benne? Tud-e mondani pozitív példákat?

Az észszerű alkalmazkodásnak milyen szerepe lehet ebben?

Kiadja:
Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége

1032 Budapest, San Marco utca 76.

Telefon: 06 1 388 2387

E-mail: meosz@meosz.hu

Web: www.meosz.hu

Felelős kiadó:
Kovács Ágnes

Írta:
dr. Légmán Anna

Szerkesztette:
dr. Kőhalmi Barbara
dr. Bánfai Tamara

Grafika, tördelés:
Zsemberi Timea

ISBN 978-615-00-7291-3

Budapest, 2020